Ostavština Josipa Broza Tita

Glogov kolac umesto zakona

Intervju: Snježana Banović

Ptice, zveri i šišmiši

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

01253
9 770353 802002

VREME

25 godina

broj 1293

cena 200 DIN

15. oktobar 2015.

ČOVEK O KOME SE GOVORI: NIKOLA PETROVIĆ

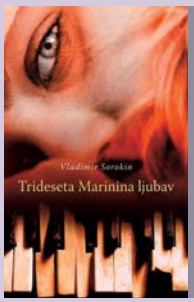
A OD KUMA, POLIGRAF

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

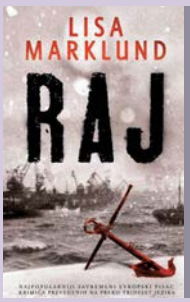
Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 19. septembra do 23. oktobra 2015.

Vladimir Sorokin:
TRIDESETA MARININA LJUBAV

Marina, uspešna i talentovana pijanistkinja, jedno vreme živi kao metresa visoke klase, dama sovjetskog polusveta, da bi zatim postala radnica u fabrici i uzorni član „zdravog" kolektiva. Jedan od najboljih Sorokinovih romana

Lisa Marklund:
RAJ

Najpopularniji savremeni evropski pisac krimića u svom najboljem delu. Svet krijumčara cigareta i lažnih fondacija za zbrinjavanje nesrećnih ljudi. Jedan od vrhunaca skandinavskog talasa krimi romana

Piter Keri:
EGZOTIČNA ZADOVOLJSTVA

Zbirka naučnofantastičnih priča najboljeg australijskog pisca koji svojim snovidnim jezikom govori o svetu u kome živimo, o sudbini, slučajnosti, ljudskoj prirodi, totalitarnom društvu, sablasti neokolonijalnog kapitalizma, o ljubavi i smrti

Peter Nadaš:
KRAJ JEDNE PORODIČNE PRIČE

Mađarska1950-ih, posmatrana kroz pametne oči petogodišnjeg dečaka koji živi s dedom i babom, odvojen od oca koji je proglašen izdajnikom. Maestralno delo mađarske književnosti

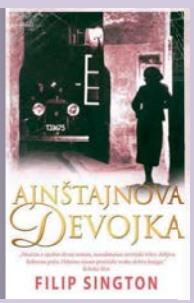
Alis Hofman:
MUZEJ NESVAKIDAŠNJIH BIĆA

Izvrstan roman o bizarnom svetu „frik-šoua" u Njujorku s početka XX veka, neobična ljubavna priča o devojci-sireni i ruskom emigrantu, ispričana u ključu magičnog realizma

Filip Sington:
AJNŠTAJNOVA DEVOJKA

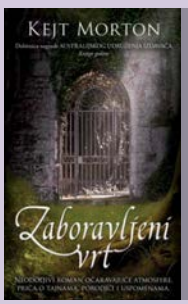
Istorijski triler i ljubavna priča o Albertu Ajnštajnu, Milevi Marić i njihovom sinu Eduardu, s radnjom smeštenom u vreme uoči dolaska nacista na vlast i na potezu Berlin-Cirih-Novi Sad

Džozef O Konor:
SLAPOVI SPASENJA

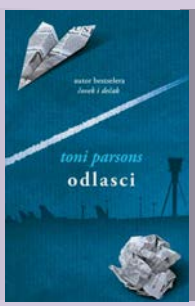
Bob Geldof je ovaj roman nazvao „modernim remek delom". Priča o irskim doseljenicima, jednom zaljubljenom kartografu, latino pesnikinji, odmetniku, odbegloj robinji i bivšem irskom revolucionaru u Americi s kraja XIX veka

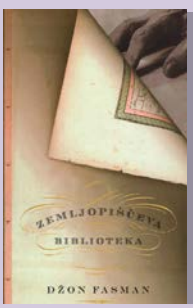
Kejt Morton:
ZABORAVLJENI VRT

Ubedljiv roman očaravajuće atmosfere, priča o porodičnim tajnama i uspomenama, viktorijanskim bajkama i kornvolskim dvorcima, s radnjom koja se proteže tokom čitavog XX veka od Engleske do Australije

Toni Parsons:
ODLASCI

Sedam kratkih priča Tonija Parsonsa, zasnovanih na njegovom sedmodnevnom boravku na aerodromu Hitrou u svojstvu zvaničnog aerodromskog pisca. Neobične sudbine ljudi koji odlaze ili se vraćaju kući, njihove brige, problemi i nadanja

Džon Fasman:
ZEMLJOPIŠČEVA BIBLIOTEKA

U XII veku jedan sicilijanski lopov ukrao je vreću s umetničkim predmetima i amajlijama iz biblioteke dvorskog zemljopisca. Devet vekova kasnije, jedan mladi novinar istražuje sudbinu nestalih stvari rasutih po celom svetu. Zabavan roman koji vodi na put oko sveta i kroz tajnu istoriju čovečanstva

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. "BIG" (Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Delfi knjžare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

BROJ 1293
15. oktobar 2015.

04 Afera "Prisluškivanje": A od kuma – poligraf

07 Zoom: Železni kancelar

09 Nuspojave: Laž u baroknoj fazi

10 Ekonomija: Cena potpaljivanja

12 Istraživanje javnog mnjenja: Zašto će glasati za Njega

16 Milan Nedić: Rehabilitacija izdaje

18 Ostavšina Josipa Broza Tita: Glogov kolac umesto zakona

21 Intervju: Sreto Malinović, brigadni general u penziji

24 Agenda Ujedinjenih nacija 2015–2030: Bolji svet je moguć

26 Slučaj AD "Duvan", Ljubovija: Prilozi za borbu protiv kriminala i korupcije

28 Oplenačka berba: Mene boli i srce i glava

32 Tribina "Kolika je snaga društvenih mreža": Kafana "Kod Tvitera"

35 Lisica i ždral: Probni pilot

KULTURA

36 Intervju: Snježana Banović

41 Nobelova nagrada za književnost 2015: Ljudi govore

42 In memoriam: Zdravko Zupan (1950-2015)

44 Knjige: Kraljica Natalija i njeno vreme

47 Pisci o umetnicima: Čovek koji je oplakao Marsela Dišana

51 TV Manijak: Andrija i Anđelka

SVET

52 Sirija: Svako za sebe, Bog protiv svih

56 Teroristički napad u Ankari: Rat na dva fronta

58 Austrija: Srpski faktor u Beču

59 Navigator: Skarfejs Pro

60 Strip: Dopisnice iz Štutgarta

62 Vreme uživanja: Srećno mesto

Šta za Srbiju znači paljenje i druge visoke peći u Železari Smederevo, u trenucima kada se proglašava "najveća kriza u industriji čelika u poslednjoj deceniji"

PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

Neprijatno me iznenadilo odsustvo hrabrosti čelnih ljudi države i lanca komandovanja Vojskom da brzo preduzmu određene mere iz svoje nadležnosti, za šta su imali dovoljno činjenica koje ih obavezuju na postupanje

RAZGOVARAO: IGOR SALINGER

Kao nikada u poslednjih nekoliko decenija, u Siriji se na malom prostoru sukobljavaju interesi brojnih moćnih država – Amerike, Britanije, Francuske, Turske, Rusije, Irana, Saudijske Arabije, Katara, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Izraela. Lokalni rat odavno se pretvorio u globalno odmeravanje snaga

PIŠE: MOMIR TURUDIĆ

Na naslovnoj strani: **Nikola Petrović**
Foto: **Zorana Jevtić/Kurir**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Ovo izdanje je oditovano od strane ABC Srbija

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

A OD KUMA –

Čemu služi direktan prenos istrage u slučaju "Prisluškivanje" i da li će aparat za utvrđivanje laži odrediti političku budućnost Srbije ili će sve odneti kontinentalni vetar iz Banata

Kada je izašao iz Palate Srbija u utorak 12. oktobra 2015. godine u podne, Nikola Petrović je izgledao kao zadovoljan čovek. Direktor Javnog preduzeća Elektromreže Srbije, u elegantnom sivom poslovnom odelu i nasmejan, rekao je okupljenim novinarima nekoliko rečenica koje smo dan docnije mogli da čitamo na naslovnicama tabloida.

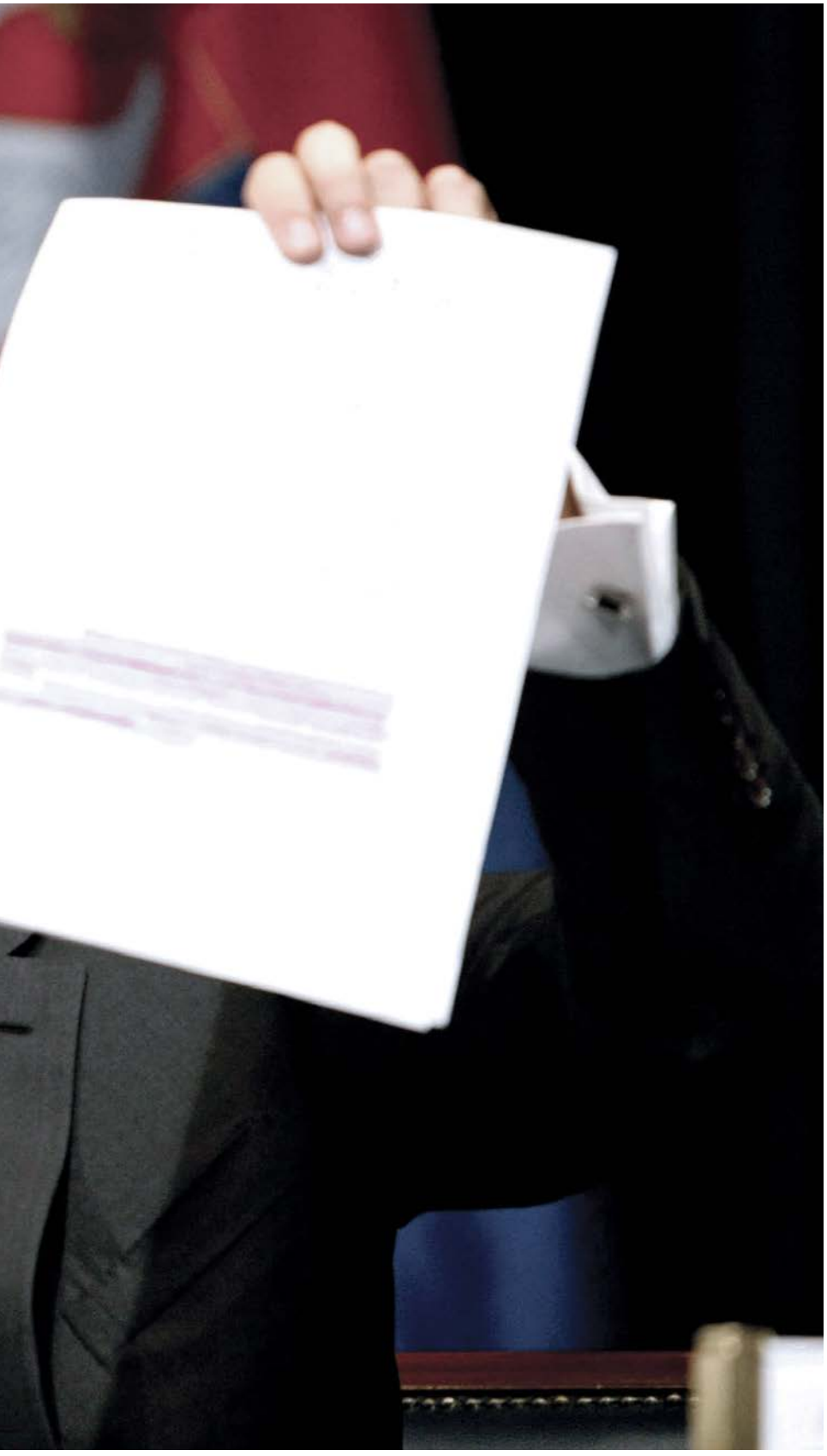
Za razliku od nekih drugih čiji smo dolazak u prostorije MUP-a u Palati Srbije i njihov izlazak imali na tacni, na svim TV stanicama (kao što su saslušanje Miroslava Miškovića ili Milana Beka), i koji su žurno bez izjava napuštali nekadašnju Palatu federacije, Petrović je bio opušten kao da je upravo dao krv i saznao da su mu holesterol i trigliceridi u redu.

Dao je retku mogućnost paparacima iz tabloida da naprave dobre fotografije koje smo pre toga imali priliku da vidimo samo u "Nedeljniku" koji je nedelju dana ranije objavio intervju sa čovekom za koga mnogi veruju da je moćniji i od samog premijera Srbije i svog kuma Aleksandra Vučića.

ZA LJUBITELJA VELIKIH DUBINA

Na tim, magazinskim fotografijama on izgleda kao pravi japi: visok, korpulentan, pravilnih crta lica, u prefinjenom odelu, ruku prekrštenih preko na grudima, odaje utisak pravog lidera. Na ruci mu je sat marke Roleks model "dip si" (Rolex deepsea) koji vredi oko desetak

— POLIGRAF

OPUŠTENO NA DETEKTOR LAŽI: Nikola Petrović
Foto: Emil Vaš

hiljada evra. To je model koji je pravljen za ljude koji vole da rone na velikim dubinama i poznat je po tome da je bio na ruci reditelja Džejmsa Kamerona u njegovim brojnim podvodnim avanturama.

Dakle, simbolički, sat za one sklone avanturama, istraživanju nepoznatih teritorija, odlučnim i hrabrim ljudima koji pomeraju granice. Možda to sve važi i za Nikolu Petrovića, a možda je on ljubitelj filmova ovog reditelja ili je samo ljubitelj Roleksa. U svakom slučaju, teško je osporiti njegov dobar ukus kada je moda u pitanju.

S druge strane, kada već pominjemo ručne satove ljudi iz javnog života Srbije, to je često bila meta tabloida ali i nekih političara: setimo se samo razmene satova u parlamentu između poslanika SNS-a Zorana Babića i poslanika DS-a Balše Božovića koja se okončala aukcijom Babićeve Festine na internetu. Neki su stradali u tabloidima zbog vrednosti sata koji nose, kao Branko Ružić iz SPS-a, na primer, a neki političari u regiji postali su poznati po svojim kolekcijama ručnih satova kao Milo Đukanović, premijer Crne Gore, ili nekadašnji premijer Hrvatske Ivo Sanader.

U njihovim slučajevima se tvrdilo da oni kao ljudi koji znaju šta je biznis nose satove u vrednosti od jedan odsto njihove ukupne imovine. Za Mila Đukanovića čak postoji vic da on ne može da sledi to pravilo jer nijedan sat ne zadovoljava taj odnos s obzirom na veličinu njegovog imetka.

Međutim, Nikola Petrović nije bio na ispitivanju u MUP-u da bi odgovarao na pitanja o ručnim satovima i da li je obožavalac filma *Titanik*, nego o tome da li je tražio mito od Lidije Udovički i firme u kojoj je ona nekada bila na mestu direktora – Kontinental vind Srbija, kao i da li je uopšte ikada sreo pomenutu gospođu. »

POLIGRAF JE UKLJUČEN I SPREMAN ČEKA: Bojan Pajtić, Nebojša Stefanović i Saša Đorđević

Foto: M. Milenković i FoNet

KAČENJE O POLIGRAF

Tabloidi su preneli da je gospodin Petrović bio hladan kao špricer, dobro raspoložen i da je uspešno "prošao poligraf". Kao što čitaoci verovatno znaju, Petrović je sam bio predložio kad je afera objavljena da ga se vodi na poligraf, čak je predlagao da to ispitivanje bude javno i direktno prenošeno, e da bi se valjda narod odmah uverio ko je tu lažov: on ili predsednik DS-a Bojan Pajtić i Lidija Udovički. Kao svako ko drži do sebe, ponudio se da odmah bude saslušan i policija mu je očevidno izašla u susret prikačivanjem na poligraf.

Kao i u nekim ranijim situacijama u poslednjih nekoliko godina, od kada je SNS na vlasti, predstavnici Vlade i drugih institucija kojima upravlja ova stranka insistiraju na tome da se sve "reši" na poligrafu, predstavljajući taj aparat, koji se poslednjih pedesetak godina koristi kao sredstvo u policijskim istragama, kao vrhovno božanstvo, kao totem istine, kao najpreciznijи indikator u postupku utvrđivanja određenog sleda događaja.

Džabe se neki stručni ljudi oglase primedbama da taj način ne znači ništa, da nije dokaz na sudu, da nije kredibilan izvor dokazivanja i da eventualno može da posluži za pravljenje profila određene ličnosti koja je predmet istrage, džaba tone literature u kojoj se sve to naučno dokazuje, za člana SNS-a poligraf je sve: i policija i tužilaštvo i sud. To se može zaključiti prema saopštenjima vladajućeg SNS-a u kojima se svako ko odbije poligraf proglašava krivim, a svako ko ide na poligraf nevinim.

Krenulo je od Darka Šarića i njegovog saslušavanja na različite okolnosti i medijske interpretacije poligrafskog ispitivanja, što je dovelo do afere "general Papaja" čime je bila ubrzana smena načelnika uprava srpske policije (naročito je bio notiran dotadašnji šef UKP-a Rodoljub Milović). U proleće 2015. godine imali smo slučaj "otimanja poslanika u Inđiji" kada je predstavnik SNS-a Vladimir Gak trčeći otišao na poligraf, uspešno ga položio i potom su braća Vladimir i Goran Ješić bili optuženi da su zapravo oni inicirali nasilje u Inđiji i da je dokaz to što "neće na poligraf".

Sada, kada je Petrović "prošao poligraf", usledиće pritisak na Pajtića i Udovički da se i oni podvrgnu takvom postupku, ali uprkos nakaradnom tumačenju važnosti podataka koji se dobijaju "na poligrafu" treba videti na koje je okolnosti Više tužilaštvo u Beogradu pokrenulo istražni postupak i šta je ono što žele da utvrde: da li je to primanje i davanje mita od strane Petrovića i Kontinental vinda, da li je to umešanost Pajtića u takve "prljave radnje" ili će se tužilaštvo baviti prisluškivanjem predsednika DS-a i predsednika Vlade AP Vojvodine?

DA LI POSTOJI TREĆE LICE

Početkom oktobra 2015. godine internet portal Teleprompter objavio je dokument za koji su tada tvrdili da je transkript razgovora između Bojana Pajtića i Lidije Udovički u kome se govori o tome da je Nikola Petrović ucenjivao srpsku franšizu američke firme Kontinental vind partners u postupku dobijanja dozvole za izgradnju vetro-parka na lokaciji Čibuk u blizini Kovina, malog grada u Banatu. Dan posle objavljivanja na tom portalu oglasio se Pajtić i zatražio istragu povodom činjenice da ga neko prisluškuje. Ministar policije dr Nebojša Stefanović i direktor BIA Aleksandar Đorđević demantovali su istog dana da je neko iz državnog bezbednosnog sistema prisluškivao Pajtića, ali duh je pušten iz boce i sada javnost zahteva da se otkriju svi elementi ovog "slučaja".

Paralelno sa tim pojavilo se pitanje uloge sestre ministarke u Vladi Srbije Kori Udovički, Lidije, i firme koju je ona predstavljala do marta 2013. godine u funkciji direktora za Srbiju.

U poslednjih mesec dana mediji su prenosili različite informacije o tome ko je firma koja je navodno lobirala protiv Vučića prilikom njegove posete SAD sredinom septembra 2015. godine, ko su njeni vlasnici i koji su njihovi poslovi u Srbiji.

Prema podacima koji su dostupni na internetu lako se može utvrditi sledeće:

Kontinental vind partners (Continental Wind Partners) je američka kompanija

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Železni kancelar

Ako se pokaže tačnim da je Vučić nasankan u Smederevu i da je druga peć upaljena da bi se ugasila prva – a on održao rodoljubivi govor o tome kako se kali čelik – stvar postaje potpuno zabrinjavajuća. On je izmanipulisan čovek

koju su zajednički osnovali 2006. godine Adam de Sola Pul, Mark Krendal, Aleks Hjuit i Fabrisio Kanjaso. Pul je bio poznat po tome što je devedesetih pokrenuo prvi Investicioni fond u istočnoj Evropi, Krendal po tome da je radio kao investicioni bankar u "Morgan Stenliju", Hjuit je Australijanac koji je ekspert za vetro-parkove, i Kanjaso, Italijan sa boravkom u Monaku, stručnjak za poreze, pravna i finansijska pitanja. Oni su svoje aktivnosti na polju obnovljivih izvora energije fokusirali na istočnu Evropu i razvili su poslove u Češkoj, Poljskoj, Rumuniji, Bugarskoj i Hrvatskoj. U Hrvatskoj je njihova kompanija propala.

U Srbiji ih po prvi put zatičemo u februaru 2011. godine na sastanku kod Bojana Pajtića, koji je primio Krendala (predsednika Upravnog odbora CWP), Lidiju Udovički i Anu Brnabić. Na sastanku je bilo reči o mogućnostima da se u Vojvodini grade vetro-parkovi. Poseta američkih investitora usledila je nakon Pajtićevog boravka u SAD.

Dve godine docnije, u proleće 2013, Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine izdao je kompaniji Vetroelektrane Balkana d.o.o. (čiji je osnivač Kontinental vind Srbija) rešenje o građevinskoj dozvoli za izgradnju vetro-parka Čibuk 1 u Mramorku kod Kovina. Procenjena vrednost investicije (predračunska vrednost radova) bila je 229,1 milion evra. »

Mladen Lazić, profesor sociologije i jedan od malobrojnih naučnika koji se sistemski i sistematski bavi usponom i padom srpske ekonomske elite, izgovorio je prilikom promocije knjige Latinke Perović (*Dominantna i neželjena elita*) sledeće reči, po meni, izuzetno značajne:

"Naša istorijska nauka je opsednuta političkom elitom i državom, a ekonomske elite nigde nema. To je važno proučavati, zato što ne može postojati građansko, demokratsko društvo bez razvijene autonomne kapitalističke elite. Ako se nauka ne bavi tom elitom, baviće se mediji. Na koji način? Tako što će ih zanimati pojedinačni slučajevi i to predstavnici kleptokratske elite. Takvo obesmišljavanje ekonomske elite vodi do dramatičnog urušavanja njenog društvenog ugleda i njene društvene snage i to je ono što mi imamo u Srbiji. A bez učvršćene autonomne ekonomske elite, mi nećemo imati demokratsko društvo."

Ja bih rekao nešto u odbranu svake vrste nauke koja se slabo bavi srpskom ekonomskom elitom. Prvo i najvažnije, ta elita se menja sa svakom promenom vlasti i to je jako teško pratiti, posebno u nekom istorijskom, širem kontekstu.

Ko bi, koliko juče, a kamoli sa stanovišta istorije, rekao da je Nikola Petrović, mlad a već tako uspešan, neka elita. Od njegove biografije najpoznatiji je detalj da je kum srpskog premijera, a pošto kum nije dugme, dakle i kum ima kumove, ima tu i drugih pretendenata da budu nova ekonomska elita.

Neki su, poput Petrovića, isplivali na svetlo dana, a za drugima se tek traga i nema tog naučnika koji bi tom novom soju kapitalista ušao u trag. To ne mogu ni istražni organi, a kamoli sociolozi i istoričari. Dugoročno, to će doći glave Aleksandru Vučiću jer onaj prvobitni milion duguju njemu, a za svaki sledeći čini im se da su ga sami zaradili.

Ljudi se, inače, lakše odriču uverenja, a kumstva još lakše kad su njihove pare u pitanju i tu nije potrebna neka velika sociologija i istorija. Dovoljno je pratiti uspon nove partijske klase tajkuna, vidljiv od jednih do narednih izbora, vidljiviji utoliko što imaju potrebu da se pokažu, nakinđure novim perjem, devojkama, satovima, funkcijama, pa i poligrafima.

Ako se pokaže tačnim da je Vučić nasankan u Smederevu i da je druga peć upaljena da bi se ugasila prva – a on održao rodoljubivi govor o tome kako se kali čelik – stvar postaje potpuno zabrinjavajuća. On je izmanipulisan čovek koji je na rasprodaju, zaboravimo Kosovo, stavio osnove državnog suvereniteta. Njegova je izjava da ćemo, ukoliko uspešno prodamo Telekom i Aerodrom, imati i nacionalni stadion da se deca igraju lopte i izgraditi poneku bolnicu. Daćemo osnovne infrastrukturalne poluge suverenog društva za đinđuve.

Uostalom, zašto danas ćuti preduzetnička elita, kakva-takva, u Srbiji? Gde je klub "Privrednik", gde su one silne asocijacije tek stasalih menadžera, preduzetnika, velikih, srednjih, pa i malih; svi su se, ja da vam kažem, o svom jadu zabavili i gledaju da sačuvaju ono što su stekli, kriju se pod naletom nove klase koja je bezobzirnija od prethodnih. Čak je ukinuta i formalna debata između kapitala, rada i politike. Svako se o svom jadu zabavio, a kad nešto i progovore, to je hvalospev mudrom vođi, sve verujući de je to jedini siguran ključ njihovog sefa.

Kapital je suštinski uplašen zbog mogućnosti olake medijske satanizacije i još olakijeg sudskog progona.

Zato je u pravu profesor Lazić kad tvrdi da takvo "obesmišljavanje ekonomske elite vodi do dramatičnog urušavanja njenog društvenog ugleda i njene društvene snage i to je ono što mi imamo u Srbiji. A bez učvršćene autonomne ekonomske elite, mi nećemo imati demokratsko društvo." ¶

Međutim, radovi na tom poslu nisu počeli ni do danas iako je početak izgradnje 57 vetro-generatora (vetrenjača) najavljen više puta, a poslednji put javno na sastanku sa ministarkom Zoranom Mihajlović u februaru 2014. godine. Tom sastanku je prisustvovao Krendal, kao predstavnik CWP-a, i nije bilo Lidije Udovički i Ane Brnabić.

Formalno, sa projektom se nije bilo krenulo jer je naknadnom kontrolom Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture (rešenje broj 350-01-00019/2014-11 od 5. 6. 2014. godine) utvrđeno je da je "građevinska dozvola izdata za izgradnju infrastrukturnog kompleksa koji se sastoji od objekata za proizvodnju i objekata za prenos električne energije, a da se dozvola odnosi samo na objekte za proizvodnju električne energije".

Navodi se još da je manjkavost prvobitne dozvole bila u tome što je izdata bez "energetske dozvole" koja je obavezna ako neko želi da zida "objekte za prenos električne energije".

Američki investitor je morao da dobije drugo rešenje o građevinskoj dozvoli i ono je dobijeno opet 18. jula 2014. godine, od istog organa Pokrajinskog sekretarijata, samo 40-ak dana nakon što je bilo utvrđeno da prethodno rešenje o građevinskoj dozvoli nije valjano.

U celom postupku postoje bar dva problema: naime, iz prvog rešenja o građevinskoj dozvoli se vidi da je investitor priložio "energetsku dozvolu" koja mu je izdata još 2012. godine i da je naznačio da će zidati i objekte za "prenos električne energije" (trafo-stanicu). Ono što bi neka istraga tužilaštva trebalo da otkrije jeste šta se dešavalo između maja 2013. godine kada je izdata prva dozvola i jula 2014. godine kada je izdata važeća građevinska dozvola za koje je investitor priložio identična dokumenta, i kako je moguće da se takve stvari dešavaju, odnosno da li je neko namerno usporavao ovaj proces i da li je to usporavanje išlo u korist države Srbije ili nekog "trećeg lica".

Sve je "puklo" u istoj nedelji kada je CWP zajedno sa svojom kiparskom firmom Čibuk vind holding ltd – koja je takođe u vlasništvu Italijana koji živi u Monaku Fabrisija Kanjasa – osnovao u Beogradu novu firmu Tesla vind u kooperaciji sa kompanijom Masdar koja važi za jednu od Mubadalinih ćerki firmi, što može da se čita i da čuvena UAE kompanija konačno dolazi u Srbiju, ali i da istiskuje iz poslova "američkog investitora"

SESTRE I KUMOVI

Događaje koji su kreirali aferu možemo da rekonstruišemo na sledeći način: investitor ohrabren najavama Vlade Srbije da će subvencionisati "zelene kilovate" odlučuje da zida vetrenjače u Srbiji. Srećnim spletom okolnosti, žena koja ima "srpske korene" udata je za predsednika kompanije što bi trebalo da olakša komunikaciju. Dolaze u Srbiju i kreću u pregovore sa Pajtićem i tadašnjom vladom. Dobijaju lokaciju, prave projekte i sve zapne na građevinskoj dozvoli, jer se pobuni JP EMS, koju predstavlja Nikola Petrović, koji posredno sazna da je nekoj firmi dodeljena dozvola za nešto za šta bi samo EMS imao pravo da radi. EMS traži od "nadležnih organa" da dozvola bude osporena i to se dogodilo. Posle naknadnih sastanaka u Ministarstvu, koje predvodi Aleksandar Antić, sve se ispegla i investitor dobije novu dozvolu.

Međutim, nešto se dogodilo u međuvremenu i tiče se komunikacije između EMS-a i stranog investitora i to će biti lako utvrditi u nekoj istrazi jer postoje mejlovi, postoje zapisnici sa sastanaka, međusobnih, ako ih je bilo, ili onih uz posredovanje Ministarstva. Kroz tu dokumentaciju, a ne na poligrafu, lako se može utvrditi ko je šta govorio i kakvi su problemi postojali. U tom delu "skrivena je tajna" o tome da li se poznaju Petrović i Udovički, ko je bio na sastancima, šta se tamo dogovaralo i otkud EMS u svemu tome ako su investitori imali energetsku dozvolu i licencu za obavljanje delatnosti prenosa električne energije.

Ako investitor nije imamo tu licencu, EMS lako može da se pozove na zaštitu javnog interesa, pa je onda potrebno utvrditi unazad ko i kako im je dao energetsku dozvolu i građevinsku dozvolu posledično. Odgovornost bi mogla da bude u trouglu Ministarstvo, Agencija (nadležna za izdavanje dozvola) i Pokrajinski sekretarijat.

S druge strane, sve do Vučićeve posete Vašingtonu o svemu tome u javnosti nije bilo reči i niko se time nije bavio, što verovatno može da znači da su svi akteri "držali stvar" daleko od javnosti iz nekog interesa. I, zanimljivo, sve je "puklo" u istoj nedelji kada je CWP zajedno sa svojom kiparskom firmom Čibuk vind holding ltd – koja je takođe u vlasništvu gorepomenutog Italijana koji živi u Monaku, Fabrisija Kanjasa – osnovao u Beogradu novu firmu Tesla vind u kooperaciji sa kompanijom Masdar koja važi za jednu od Mubadalinih ćerki firmi, što može da se čita i da čuvena UAE kompanija konačno dolazi u Srbiju, ali i da istiskuje iz poslova "američkog investitora".

Na Kipru registrovana firma Cibuk vind, manjinski vlasnik beogradskog Tesla vinda, kao akcionare ima između ostalih i nemačku energetsku kompaniju RWE, agenciju američke vlade koja podržava američke kompanije u inostranstvu OPIC i Dženeral elektrik, kao velikog proizvođača opreme u toj oblasti.

Na tužilaštvu je da proveri sve kompanije koje se vode kao ćerke firme Kontinental vind Srbija, Kontinental vind partners, Mubadalinih kompanija jer i tu nije jasno da li je pomenuti Masdar UAE ili engleska kompanija, a svi oni bi trebalo sutra, navodno, da se pojave u Banatu i ponude Srbiji zelene kilovate koje građani treba da subvencionišu. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

TEOFIL PANČIĆ

Laž u baroknoj fazi

Aleksandar Vučić nije ordinarni lažov, bila bi to isuviše banalna definicija. Lažov je neko ko je *svestan da laže*, samim tim je i upoznat sa istinom – ili makar činjenicom da istina načelno postoji, i da je različita od laži, da je to upravo ono što je konstituiše. Vučić pre deluje kao čovek koji veruje u ono što izgovara, a ako govori stvari koje nisu naročito bliske razumu, ili ako u dve relativno bliske prigode izgovara stvari koje se međusobno isključuju, to ne znači da u jednoj od dve situacije svesno laže, nego znači da se od istine generalno emancipovao u jednom višem smislu: ona je u potpunosti prestala da bude bitna, ona više nije referentna tačka, nije merilo. Bitno je samo da se brblja bilo šta što će u datom trenutku zvučati "dobro" sa stanovišta dnevno potrošnih marketinških postignuća. Fudbalski reprezentativci, recimo, pobede Albaniju (koja se plasira dalje, a naši ne!), i za to dobiju obećanje u pašićevskom stilu iz starih viceva: će vi izgradimo stadion za 150 miliona evra! Ako ukačite koliko je ta razmetljiva premijerska najava skandalozna po sebi, *potpuno nezavisno od toga hoće li se ostvariti*, onda možda počinjete da shvatate i prozirete način na koji Vučić funkcioniše.

BNV: možete li da zamislite da na svetu postoji dovoljno idiota koji bi, recimo, stvarnu Budimpeštu zamenili za lažni Dubai na Savi i još lažniji "Despotov grad" na Dunavu, *ljepši i stariji* od onog kakav je izgradio despot Stefan Lazarević?! Turisti možda jesu najčešće dokoni mediokriteti, ali to još ne znači da su imbecili.

Sticajem okolnosti, ovih dana sam i sam turista, dve hiljade kilometara udaljen od male, zaturene i sve bizarnije Vučićeve despotovine. Bazam Parizom uvek iznova oduševljen koječime, jer ovo nije tek i samo najlepši veliki grad na svetu – ovo je grad koji je napravljen tako da u njemu bude *lepo živeti*, ako me razumete: toliko sklada i lepote gde god baciš pogled, a opet sve opušteno, gotovo pa nemarno i na rubu aljkavosti, nenacifrano, nesklono i bogataškom (a la "Las Vegas") i siromaškom potkontinentalnom kiču. I da, naravno: milijarde turista vrve svugde po gradu, 365 dana u godini. Pariz nema "turističku sezonu": ovde je sezona počela s pojavom turizma, i neće prestati pre kraja sveta kakav znamo. No, šta je to za čime tragamo u ovom gradu? U dve reči, nešto što je teško definisati, ali za šta nam se čini da ćemo naći *samo ovde*, što je

Ideja o izgradnji "Despotovog grada" pokazuje da su vlasti Aleksandra Vučića do "barokne", dekadentne faze bile potrebne samo tri godine

Ili, Beograd na vodi: strašan je kao Velika Prevara, a još strašniji ako se stvarno izgradi. Način na koji Vučić i njegovi trbuhozborci ideološki i kulturološki brane ideju i "potrebnost" BNV vrhunac je nihilističkog odnosa prema istini, o čemu je kanda dovoljno već pisano, ali je možda ostao nedovoljno zapažen nedavni Vučićev dragulj kako mu je cilj da "Beograd ima više turista od Budimpešte", čemu ima da posluži i BNV. E sad, zamislite da BNV evo ovog trenutka čarobnim štapićem nikne, izgrađen u celini i celosti, sve s onim gigantskim krastavcem: možete li zamisliti ikoga, ijednu stvarnu osobu, koja bi potegla na put iz Ilinoisa, Sverdlovska, Bavarske ili makar Bugarske ne bi li lično videla *to*?!

Ako smo možda i pomislili da je BNV vrhunac jedne pomerene mašte koja će neposredno intervenisati u stvarnost a da pri tome ostane duboko zaumna i *nestvarna*, ideja o izgradnji "Despotovog grada" tamo kod Malog Kalemegdana brutalno nas je razuverila. Na tragu nekolikih sumanutih šund tvorevina čiji je upravnik Kusturica Emir, a koje pokazuju zašto su dripaštvo, neukus i etički nihilizam uvek tako blizu jedno drugome, ideja "verne rekonstrukcije" Despotovog grada je ideja *fabrikovanja autentičnosti*, to jest, čisti "barok" u onom smislu u kojem se ta reč koristi u današnjoj Makedoniji, kada se opisuje kvaziantičko i ostalo arhitektonsko ludilo današnjeg Skoplja, kao simbola dekadentne faze jedne od početka ionako besmislene i besciljne vladavine. Vučiću su, gle, do faze "baroka" trebale samo tri godine. Uzgred, isto pitanje kao i za specifično parisko, do neke mere i francusko, mada ne u nekom naporno "nacionalnom" smislu.

Zavirivao sam, i sada i ranije, po raznim budžacima Pariza, ali ne, nisam nikada otišao recimo u Defense, poluperiferijski kvart koji je zapravo šuma visokih poslovnih solitera: možda je taj Defense Parizu potreban, ali njegovim posetiocima svakako nije – zašto bih išao među banalne staklene soliterčine kakvih danas ima bilo gde, od Dubaija do Šangaja? Niko ne bi došao u Pariz samo zbog njih. Na drugoj strani, kome je do *starine*, toga je u Parizu na pretek, i to privlači milione ljudi, ali ta je privlačnost neodvojiva od razumno definisane "autentičnosti": crkva iz trinaestog veka izgrađena je u trinaestom veku, a ne u dvadesetom ili dvadeset i prvom, a "u stilu trinaestog veka"... Naprotiv, ako ste gradili crkvu u dvadesetom veku, gradili ste je u "stilu dvadesetog veka", da kako bi drukčije?

Gradovi (i zemlje) koji spadnu na to da fingiraju sopstvenu (izmaštanu, to jest u depresivno kičeroznom smislu protumačenu) prošlost, sadašnjost i budućnost, ostaju bez svega nabrojanog. Postaju naseobine bez identiteta, mučne domaćima, nezanimljive drugima. Razume se, oni takvi ne mogu postati sami od sebe: takvima ih naprave oni koji žele da mesto kojim vladaju zaliči na njih, tipovi suštinski bez vrednosti i utemeljenja u bilo čemu trajnom, likovi bez središta i suštine, ispražni i lažni u svakoj od svojih naizgled protivrečnih faza. Koje su ionako, što kaže Peljevin, "dijalektika prelaznog perioda iz Niotkuda u Nikuda". ¶

Cena potpaljivanja

Šta za Srbiju znači paljenje i druge visoke peći u Železari Smederevo, u trenucima kada se proglašava "najveća kriza u industriji čelika u poslednjoj deceniji"

Samo dan nakon što je u petak 9. oktobra upaljena visoka peć broj jedan u Železari Smederevo, u javnosti se proširila vest, dakako nezvanična, da će dve visoke peći raditi zajedno tek nekoliko dana, nakon čega će "broj 2", odnosno ova peć koja je radila do sada, otići na remont i/ili u režim tihog hoda. Među prvima, ako ne i prvi koji je tu informaciju objavio, bio je bivši ministar odbrane Dragan Šutanovac na svom Tviter nalogu; vest se zakotrljala dalje, sa sve posprdnim komentarima po društvenim mrežama, da bi na dan kada ovaj tekst nastaje, u utorak 13. oktobra, u izjavi za "Politiku", ovu tvrdnju delimično potvrdio i Peter Kamaraš, izvršni direktor HPK Inženjeringa, kompanije koja je u martu ove godine izabrana da bude profesionalni menadžment u smederevskoj Železari. "Visoka peć broj 2 neće biti ugašena, pa čak ni u slučaju remonta. Istina je da na njoj moramo uraditi neke popravke i da će tada raditi nešto smanjenim proizvodnim kapacitetom. To planiramo tek kada visoka peć broj 1 normalizuje rad i dostigne svoj kapacitet, dakle mesec dana od njenog paljenja. Okvirno, popravke bi trajale od šest do devet meseci", rekao je Kamaraš za "Politiku".

"Činjenica je da se paljenjem prve visoke peći uopšte neće ići u veću proizvodnju, zato što će ova druga peć da ide u remont", kaže za "Vreme" Željko Veselinović, predsednik Udruženih sindikata Srbije "Sloga" koji je ujedno i radio 13 godina u Železari, u sektoru proizvodnje. "Ne postoji ekonomska logika u ovom trenutku za rad obe peći, jer Železara još uvek ne može da radi profitabilno, i što više čelika proizvodi, praviće i veće gubitke. Železara mora da radi da bi zadovoljila potrebe određenih kupaca, da ti stalni kupci ne odu na drugu stranu, ali da obe peći rade – za to nema potrebe. Ta peć već dugo radi i ona sigurno mora u remont – to kažu i iskusni radnici Železare sa kojima sam razgovarao, koji rade neposredno u proizvodnji", kaže Veselinović.

Međutim, u utorak je u toku dana stiglo i saopštenje iz Železare Smederevo, u kome se tvrdi da neće doći do obustave rada na peći broj dva, već će se na toj peći raditi glavni remont uz manje popravke u samom pogonu. "To je uobičajena praksa kako u Železari tako i u ostalim kompanijama tokom zimskih meseci. Plan koji predviđa ove aktivnosti definisan je i usvojen pre šest meseci i sastavni je deo Biznis plana za 2015. i 2016. godinu", piše u saopštenju.

PLAN U TAMI

Naravno, šta sve još piše u tom Biznis planu, kao i u Ugovoru o pružanju usluga upravljanja i savetovanja, koji su u martu potpisali ministar privrede Željko Sertić, izvršni direktor Železare Bojan Bojković i Peter Kamaraš, javnost Srbije još uvek ne zna ništa. Uprkos upozorenjima Rodoljuba Šabića da je Ministarstvo privrede višestruko prekršilo zakon odbijajući da organizaciji Transparentnost Srbija dostavi pomenuti ugovor, uprkos dvema novčanim kaznama od ukupno 200.000 dinara koje je Ministarstvo (a zapravo, građani) moralo da plati, uprkos i kasnijim aktivnostima ombudsmana Saše Jankovića, ugovor je još uvek tajan. Ipak, neznatni delići ugovornih obaveza nalaze se u Napomenama uz finansijski izveštaj Železare za 2014. godinu na sajtu Agencije za privredne registre (APR). Uz konstataciju da dogovor o prodaji Železare Esmarku nije postignut, "jer Esmark nije davao garancije da će održati i povećati proizvodnju na duži rok", u nastavku piše: "HPK Inženjering se Ugovorom obavezao da će, do kraja 2015. godine pokrenuti rad druge visoke peći, povećati obim proizvodnje, uz obezbeđenje sirovina po najpovoljnijim cenama i sigurnog tržišta za plasman gotovih proizvoda Društva. Ugovor takođe predviđa da neće biti otpuštanja radnika i da će prirodni odliv radne snage biti nadoknađen novim zapošljavanjem. Vlada Republike Srbije će preko svojih predstavnika kontrolisati ispunjenje ugovornih uslova." Prilikom puštanja u rad visoke peći broj jedan, premijer Vučić najavio je dupliranje proizvodnje, odnosno dodatnu proizvodnju u vrednosti od 400 miliona dolara, što je, po njegovim rečima, jedan odsto BDP-a Republike Srbije. "Od danas pravimo novih 400 miliona dolara za našu zemlju. To je novih jedan odsto rasta zagarantovanih za sledeću godinu", rekao je Vučić. Tom prilikom se osvrnuo i na berzanska kretanja – konstatujući da je cena čelika od 380 dolara po toni "trenutno na najnižem nivou u svetu", Vučić je zaključio da će ta cena "morati da ide najmanje na 480 dolara po toni, nakon čega se očekuje profitabilnost za Železaru".

Barem dva pitanja se postavljaju nakon ove Vučićeve izjave. Najpre, pitanje pokrivanja gubitka. Početkom aprila Vučić je najavio da je ugovornom obavezom predviđeno da Železara počne da pravi profit najkasnije za šest meseci (dakle, početkom oktobra), ali da on očekuje da to bude i brže, "za četiri meseca". S obzirom na to da, očito, od ispunjavanja ove ugovorne obaveze nema ništa (postoje li predviđeni penali za ovo neispunjavanje ugovora?), te da je profitabilnost Železare sada uslovljena nekim nepoznatim trenutkom u budućnosti kada čelik bude koštao 480 dolara po toni, postavlja se pitanje ko je pokrivao gubitke koje je Železara napravila u ovih šest meseci? Mada se odgovor nameće, tu je i potpitanje – kako je to izvedeno – s obzirom na to da je od 1. februara država izgubila prava da finansijski ili na bilo koji drugi način dotira Železaru, jer bi tako prekršila Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

Drugo je pitanje, naravno, a kako će to cena čelika "morati" da ode na 480 dolara po toni? Ako u državnom vrhu već postoje saznanja i informacije o budućim kretanjima cena na berzi, nije li to put kojim treba krenuti u smanjenje javnog duga? Zašto smanjiti penzije i plate, zašto, pobogu, ne uložiti sve u berzansku robu kojoj će cena za koji mesec "morati" da ode uvis

JOŠ SAMO DA SKOČI CENA ČELIKA: Aleksandar Vučić na ceremoniji povodom pokretanja peći
Foto: Nenad Pavlović/Blic

za 26 odsto? Najzad, zašto ne sačekati taj neizostavni skok cene čelika, pa tek onda paliti drugu peć? Brojke koje pokazuje finansijski izveštaj sa APR-a pričaju sasvim drugu priču o tome koliko je isplativo poslovanje sa čelikom. Prihodi Železare od prodaje u 2014. godini bili su 29,07 milijardi dinara, a za još 2,67 milijardi povećane su vrednosti zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda, što je ukupno 31,74 milijarde. Sa druge strane, troškovi materijala bili su 25,36 milijardi, troškovi energenata i goriva 7,65 milijardi, troškovi zarada bili su 5,67 milijardi, a troškovi proizvodnih usluga (među kojima su najveća stavka troškovi transportnih usluga) bili su 2,73 milijarde dinara. Uz to, troškovi amortizacije i nematerijalni troškovi iznosili su oko 2,1 milijarde, neto finansijski rashodi su bili oko 3,5 milijardi, a Železari su u 2014. oprošteni i dugovi u iznosu od 4,22 milijarde – pretpostavka je da je reč o dugovima koje je Železara imala prema državi. Dakle, da bi se prodalo i uskladištilo robe u vrednosti od 31,74 milijarde, bilo je potrebno da Železara potroši oko 47 milijardi dinara. Uz pomenuti otpis dugova i još poneku stavku koja je ovde izostavljena, ukupni neto gubitak Železare u 2014. godini iznosio je 11,5 milijardi dinara, a u 2013. još i više, skoro 15 milijardi.

ŠTA KAŽE TRŽIŠTE

Na globalnom tržištu čelika ne očekuje se skori rast cena. Kina, kao druga najveća privreda sveta i zemlja čiji je BDP od 2003. do 2011. godine prosečno rastao 11,86 odsto, najveći je uvoznik čelika. Nakon što je kineska privreda usporila ove godine, a situacija se dodatno pogoršala posle pada Šangajske berze u junu pa opet u avgustu, to se odrazilo i na tržište čelika. Samo u tri nedelje jula, cene gvožđa pale su za 15 odsto, a početkom oktobra proglašena je najveća kriza čelične industrije u protekloj deceniji, a možda i od početka devedesetih godina prošlog veka. Agencija Rojters prenela je podatak da, pri trenutnoj ceni čelika, manje od polovine globalne industrije čelika može da pravi profit. Još u avgustu je objavljen podatak da, zbog novih okolnosti, od ukupne proizvodnje čelika u Kini (koja je ujedno i veliki proizvođač) od 1,1 milijarde tona, ukupni "višak" iznosi 340 miliona tona – to je količina koju kinesko tržište trenutno nije u stanju da apsorbuje. Deo ovih viškova mogao bi da krene put Evrope, i to po ceni od oko 300 evra za tonu. Ujedno, ovaj kineski višak je i više nego dvostruko veći od ukupne potražnje Evropske unije za čelikom. Evropska asocijacija čelika "Eurofer" sredinom avgusta optužila je Kinu za nefer konkurenciju, odnosno za prodaju svojih viškova čelika na tržište EU "po cenama koje ne pokrivaju u potpunosti ni cenu sirovih materijala niti njihove obrade".

Po nekim mišljenjima, upravo će mere koje će EU pokrenuti protiv nefer konkurencije dovesti do povećanja cena čelika. Saša Čolić iz Asocijacije slobodnih i nezavisnih sindikata (ASNS) potvrđuje informaciju da će, čim se stabilizuje rad prve visoke peći u smederevskoj Železari, "kauperi za zagrevanje vazduha morati da idu u remont, jer ovakvi kakvi su dosta povećavaju trošak u proizvodnji čelika", kaže Čolić za "Vreme". "Ta peć će ići na tihi hod neko vreme, ali to su projekti za narednih nekoliko nedelja. Za sada je faktičko stanje da radimo sa dve peći, i ovog momenta je sve u najboljem redu. Ono što je problem za celu Evropu, ne samo za nas, jeste cena gotovih proizvoda, koja je na rekordno niskom nivou, sa oko 380 dolara po toni. Mi očekujemo da već od početka 2016, od 1. januara, krene povećanje cene gotovih proizvoda. Realno, očekuje se da cena može da bude negde oko 480 dolara po toni", kaže Čolić. Na pitanje na osnovu čega se očekuje taj rast cene, Čolić odgovara: "Na osnovu najavljenih mera koje Evropa hoće da preduzme zbog damping cena na tržištu čelika, koje sprovodi Kina u ovom momentu. Došlo je do naglog pada cena, to pravi probleme čeličanama u Evropi, i oni moraju da reaguju uvođenjem nekih mera, a te mere bi trebalo da daju prve rezultate početkom 2016. godine. Po sadašnjim procenama, uzimajući u obzir da su učinjene znatne uštede u poslednjih šest meseci i posle dolaska HPK, očekujemo da se taj trend nastavi i da s povećanjem cena na očekivani nivo postanemo profitabilni", zaključuje Čolić. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Zašto će glasati za Njega

Ljudi se plaše da govore o vlasti, a naročito o Aleksandru Vučiću, te ili odgovaraju neiskreno ("uostalom, ko zna ko to snima i ko će da dozna"), ili odbijaju da učestvuju u anketi i/ili da se izjasne o "osetljivim" pitanjima

Piše: **Đorđe Vukadinović**

Sa strepnjom dubljom od nade očekivao sam rezultate septembarskog istraživanja. Poslednje je rađeno u junu (terensko još u aprilu), a u međuvremenu se izdogađalo mnogo toga. Niko nije mogao tačno da zna kako će se srebrenička "pogibija" i mučeništvo odraziti na premijerov rejting, da li je nešto opao, ili ga je ova besomučna letnja kampanja lansirala u visine "50 plus", na kojima ga, uostalom, neke široko reklamirane ankete već mesecima drže.

I zaista je opao. I po srednjoj oceni, i kao stranka, i kao "ličnost od poverenja". Ali to je, takoreći, pad sa Mont Everesta i – sem ukoliko se ne desi baš neko čudo – dosta će još političke vode proteći pre nego što se spusti do podnožja, pa čak i do neke normalne visine. A pogotovo dok ga neko drugi, bilo pojedinac ili stranka, ne ugrozi. Jer, i na to treba neprestano podsećati, nije Vučić toliko jak koliko su ostali slabi. E sad, to zašto su slabi jeste posebna i velika tema. Ali nema sumnje da ih, pored svih "subjektivnih slabosti i objektivnih okolnosti" – minuli (ne)rad, zasićenje, nedostatak novih ljudi i ideja, podele, međusobni sukobi, sujete i omraze – dodatno slabim čine aktuelna vlast i njene medijske i bezbednjačke ekspoziture time što bukvalno u korenu zatiru sve što makar samo nagovesti da bi moglo postati neka snaga ili blaga pretnja Vučićevoj svevlasti. I zato je prilično licemerna "analitika" koja sve to previđa, a stavlja akcenat samo na njihovu krivicu koje, razume se, i te kako ima.

Po našem nalazu, SNS jeste pao nešto ispod 40 odsto. I to jeste vest. Ali on i dalje ima onu famoznu četvrtinu ukupnog biračkog tela (samo je ovaj put, zbog terena ili iz nekog drugog razloga, izjašnjavanje bilo bolje, to jest bilo je nešto manje neopredeljenih, pa ta četvrtina na kraju nije postala 45 ili 50 odsto). I, što je još važnije, kako god da se gleda, ima znatno više nego sledeće tri stranke (SPS, DS i SRS) u zbiru, a to su istovremeno i jedine koje prelaze cenzus. Pa čak i da se u parlamentu nađu DSS i Dveri (koji udruženi takođe gotovo sigurno prelaze crtu), kao i koalicija Tadića i Jovanovića (što je već malo neizvesnije), i da se svih tih pet grupacija ujedini – što tek deluje kao naučna fantastika – jedva da bi imali približno onoliko koliko ima SNS sam.

Drugim rečima, kao što reče jedan prijatelj: "Sa ovakvim rezultatima Vučić može da te poljubi u čelo, nakrivi šešir i mirno ide na izbore." I verovatno zaista može. Ali za to svakako nije kriv pisac ovih redova, niti vredni i požrtvovani anketari, već svi oni srpski politički, medijski i intelektualni faktori i "čimbenici" (a bogme i neki međunarodni) koji su ovakvu koncentraciju formalne i neformalne moći omogućili i koji misle da oni ne treba ništa da rade, a pogotovo – ne dao bog – da nešto rizikuju, već da mirno sede i čekaju da Vučić "odradi posao" i da rejting počne da mu opada ("a mora jednom da mu padne") pa će, je li, onda oni da "uljete" i

Kako biste, ocenom od 1 do 5, ocenili	1	2	3	4	5	Srednja ocena
trenutno stanje u Srbiji	**29.8%**	37.4%	27.5%	5.0%	1.4%	**2.13**
sopstveno materijalno stanje	**23.6%**	30.4%	32.0%	12.5%	1.5%	**2.38**

Terensko istraživanje urađeno od 5 do 14. septembra 2015. na reprezentativnom uzorku od 1100 ispitanika – teritorija Srbije (bez KiM)

Ako biste (ipak) izašli na izbore, za koju stranku biste glasali?	sa neizjašnjenima	bez neizjašnjenih
SNS	**25.3%**	**39.1%**
SPS	**7.5%**	**11.6%**
DS	**7.2%**	**11.1%**
SRS	3.8%	**5.9%**
Dveri	3.0%	4.6%
DSS	2.8%	4.3%
LDP	2.1%	3.3%
JS	2.1%	3.3%
SDP	2.0%	3.1%
SDS	1.8%	2.8%
Dosta je bilo	1.5%	2.3%
LSV	1.3%	2.0%
SVM	1.3%	2.0%
PUPS	0.6%	0.9%
ostali	2.4%	3.7%
ne zna/ nema stav	**35.4%**	—
UKUPNO	100%	100%

Ocenite po školskom sistemu, ocenom od 1 do 5, sledeće ličnosti	Srednje ocene
Dragan Marković Palma	**3.15**
Aleksandar Vučić	**3.08**
Rasim Ljajić	2.80
Vuk Jeremić	2.51
Ivica Dačić	2.47
Tomislav Nikolić	2.31
Vojislav Šešelj	2.10
Nenad Čanak	1.96
Boris Tadić	1.84
Sanda Rašković Ivić	1.83
Boško Obradović	1.80
Bojan Pajtić	1.72

Da li podržavate ulazak Srbije u EU?

Da li podržavate ulazak Srbije u NATO?

Da li podržavate savez Srbije sa Rusijom?

pokupe politički i drugi kajmak.

Ali brojke su tu i govore dosta same za sebe. Zato ćemo malo više da obratimo pažnju na ono što se nalazi ispred i iza njih. Pre svega, čini se da za političku anketu, tj. ispitivanje koje, pored ostalog, želi da izmeri stvarni rejting aktuelne vlasti, telefon više nije – to jest ponovo nije – najadekvatnije sredstvo. Kratko i prosto rečeno, ljudi se plaše da govore o vlasti, a naročito o Aleksandru Vučiću, te ili odgovaraju neiskreno ("za svaki slučaj, uostalom, ko zna ko to snima i ko će da dozna"), ili odbijaju da učestvuju u anketi i/ili da se izjasne o "osetljivim" pitanjima. Premda takođe nije idealna, terenska anketa, "licem-u-lice", pogotovo uz vešte i iskusne ispitivače, u tom pogledu daje kudikamo bolje i pouzdanije rezultate.

Beograđani su navikli na ankete i ne smatraju to "baukom", ali, s druge strane, prezasićeni su raznoraznim ispitivanjima tržišta, reklamama, političkim i marketinškim kampanjama, pa ih je utoliko teže pridobiti za ispitivanje. No, kada pristanu da budu anketirani, odgovaraju relativno brzo i otvorenije u odnosu na ostale delove Srbije, i skloniji su da iznose kritičko mišljenje, često uz nešto ljući i agresivniji ton. (Nasuprot tome, ispitanici u drugim delovima Srbije su zatvoreniji i pitomiji, više ističu lične probleme, nedaće i žalbe, te, na neki način, gotovo da traže pomoć ili bar saosećanje od anketara.)

Kao što je i očekivano, ispitanici odgovaraju veoma različito, shodno demografskim kategorijama kojim pripadaju. Žene u principu lakše pristaju na anketu, ali su zato mnogo suzdržanije i opreznije kod političkog izjašnjavanja i radije odgovaraju na pitanja o društvenim problemima, medijima i tzv. "životnim pitanjima".

Muškarci manje biraju opciju da ne znaju ili nemaju stav i mnogo oštrije ocenjuju stanje u zemlji, stranke i političare. Često postavljaju pitanje: "Za koga radite?" i ne veruju u odgovor o neutralnosti i objektivnosti. Više puta su se ponovile sledeće konstatacije: "Ma, radite za Vučića, to je jasno", "Pitanja su skroz politička, a to jedino zanima Vučića, koga bi drugog". Takvom uverenju najviše je doprinosilo pitanje o kriminalu i korupciji, "Beogradu na vodi", kao i smanjenju plata i penzija.

Po našem nalazu, SNS je pao nešto ispod 40%. I to jeste vest

Ispitanici iz prigradskih sredina, kao i oni stariji i siromašniji, naročito su osetljivi na pitanja o sopstvenom standardu i o tome da li žive bolje, gore ili isto u odnosu na pre tri godine. Odgovaraju sa: "Užasno, katastrofa, a šta vi mislite kako živim od penzije od 12 hiljada?" Na pitanje da li čitaju novine ili koriste internet, najčešće kažu: "Internet koriste deca, a mi i kad kupimo novine, najčešće tražimo one najjeftinije."

Trenutno stanje u Srbiji kao i sopstveno materijalno stanje ocenjuju kao jako loše uz komentar da se nikad gore nije živelo. ("Jedinica, ma jel imate nulu da upišete? Pitate me kako živim, pa jel vidite? Sa visokom stručnom spremom radim ovde na pijaci, pa procenite sami". "Užasno, sa svojih 70 godina i bednom penzijom ja moram da tražim još nešto da radim jer školujem unuke, a i sin i snaja su ostali bez posla.")

Na pitanje vezano za lična očekivanja u pogledu životnog standarda u narednih godinu dana, odgovori su prilično neodređeni, što je tipičan sukob želje i verovanja. ("Pa ja sam optimista i volela bih da verujem da će nam biti bolje, ali nažalost, ne vidim to bolje, samo da ne bude gore." "Svakim danom nam je sve gore i gore.")

Karakteristični i sve češći odgovori ispitanika su da ne prate sredstva javnog informisanja, čak ni televiziju, a pogotovo štampane medije. Ovo je posebno izraženo kod jako nezadovoljnih ispitanika, stranački neizjašnjenih, kao i deklarisanih protivnika vlasti. ("Ne gledam televiziju i ne čitam novine, samo internet." "Pa

Da li verujete da će ova mera smanjenja plata i penzija doneti očekivani rezultat? (vrednosti u procentima)	dec. 2014 – jan. 2015.	april 2015.*	jun 2015.	septembar 2015.*
Da	29.4	22.0	24.3	21.3
Ne	56.3	63.0	60.3	67.2
nemam stav	14.3	15.0	15.4	11.5
UKUPNO	100	100	100	100

* istraživanje sprovedeno na terenu

Da li biste ohrabrili svoje dete da se iseli iz zemlje, ukoliko bi za to imalo priliku? (vrednosti u procentima)	dec. 2014 – jan. 2015.	april 2015.*	jun 2015.	septembar 2015.*
Da	58.1	60.6	63.2	66.8
Ne	29.9	28.8	26.6	23.1
nemam stav	12.0	10.6	10.2	10.1
UKUPNO	100	100	100	100

Da li danas živite bolje ili gore nego pre tri godine?		Da li je, prema Vašem mišljenju, ova vlada u odnosu na prethodnu (do 2012.)		Kakva su vaša očekivanja u pogledu životnog standarda u narednih godinu dana?	
bolje	14.4%	ista	35.5%	biće bolji	27.0%
gore	49.3%	bolja	36.7%	ostaće isti	31.2%
isto	32.8%	gora	21.9%	biće gori	32.3%
ne znam/bez odgovora	3.5%	ne znam/bez odgovora	5.9%	ne znam/nemam stav	9.5%
UKUPNO	100%	UKUPNO	100%	UKUPNO	100%

»

Šta mislite o aktivnostima u borbi protiv korupcije i kriminala? (vrednosti u procentima)	dec. 2014 – jan. 2015.	april 2015.*	jun 2015.	sept. 2015.*
to je konačno pravi početak borbe protiv korupcije	**38.3**	**24.6**	**24.8**	**21.4**
ove aktivnosti služe vlastima za skretanje pažnje sa ekonomskih problema i prihvatanja nezavisnosti Kosova	**28.7**	**37.6**	**39.1**	**43.8**
to je politički obračun sadašnje vlasti sa članovima i finansijerima bivše vlasti	18.0	22.0	20.4	22.0
ne znam / nemam stav	15.0	15.8	15.7	12.8
UKUPNO	100	100	100	100

* istraživanje sprovedeno na terenu

svaki dan pišu sve isto, samo se hvale i prepucavaju, a narodu je sve gore.")

Na pitanje vezano za ulazak u EU, odgovor je takođe često neodređen, što jasno pokazuje da građanima nije jasno šta bismo ulaskom dobili ili neulaskom izgubili. ("Ne znam, ako će nam biti bolje, ja sam onda za." "I jesam i nisam, nikako da shvatim šta i da li mi time nešto dobijamo, nije mi baš jasno.") Generalno, entuzijazam za EU je nizak, a i dobar deo onih koji su se izjasnili "za", to čini samo zato što "Vučić tako kaže", i vrlo lako i rado bi obrnuli priču ukoliko on ponovo obrne ćurak.

Građani, uglavnom, nisu spremni da se odreknu Kosova ako bi to bio uslov za ulazak u EU, ali zato na podelu Kosova reaguju mnogo pozitivnije. ("Pa ako je to nečiji uslov, onda NE, ali ako je zbog nekog opšteg mira, onda DA." "Da, zbog tog naroda koji tamo živi, mislim da se to jednom mora rešiti.")

Stav oko prodaje Telekoma i EPS-a je uglavnom negativan, mada oni koji podržavaju trenutnu vlast nešto češće pristaju na prodaju ("Pa ako je to jedini izlaz iz ove krize, onda neka prodaju." "Mislim da oni znaju šta i kako mora, a ja im verujem i podržavam."), dok se ovi drugi izričito protive, jer tvrde da nam je samo to ostalo ("Nikako, pa prodali smo sve što smo imali, kakva prodaja.").

Borbu protiv korupcije čak i pristalice SNS-a sve češće smatraju nedovoljnom i nepotpunom i misle da se uglavnom radi o "propagandi" i skretanju pažnje sa, pre svega, ekonomskih problema ili, u najboljem slučaju, da je to možda bio početak borbe, ali da se s vremenom pretvorio u ovo drugo. ("Pa dobro su oni to počeli, ali nema krajnjeg ishoda." "U početku sam verovao, ali sad više ne, ne znam šta je, ali prava borba protiv korupcije sigurno nije.")

Smanjenje plata i penzija je pitanje koje ispitanike deli na one krajnje skeptične i one koji misle da će to, možda, uroditi plodom, ali je – čak i među pristalicama SNS-a – jako malo onih koji potpuno veruju u ovu meru. Slična ili gotovo identična situacija je i sa projektom "Beograd na vodi". Više je onih koji žele da veruju u to nego što zaista veruju. ("Pa bilo bi lepo da se izgradi, e sad, da li će, pa ne znam, možda." "Sve što se gradi podržavam, a koliko je realno, to ne znam.") Ipak, više je onih koji su izričito protiv ovog projekta jer misle da je potpuno promašen i bespotreban. ("Ma kakav Beograd na vodi, ima mnogo bitnijih stvari u koje treba ulagati." "Kome treba Beograd na vodi, to je čisto pranje para.")

Ipak, ono što najbolje oslikava trenutno stanje u Srbiji jeste to što većinski i sve više rastući broj ispitanika kaže da bi ohrabrio svoje dete da se iseli iz zemlje. ("Šta ohrabrio, pa ja ga teram da ide. Vidite i sami da ovde nema života." "Nisam za to, voleo bih da je pored mene, ali u ovoj situaciji, DA.")

Ali posebno je interesantno i u raznim aspektima indikativno to što gotovo uopšte ne postoji direktna korelacija između odgovora na pitanje "da li danas živite bolje ili gore nego pre tri godine" i pitanja da li je ova vlada bolja ili gora u odnosu na prethodnu (do 2012). Iako preko polovine kaže da živi gore, jedva malo više od petine smatra da je aktuelna vlada lošija od prethodne. I u tom nalazu se krije dobar, ako ne i najveći deo tajne – još uvek – vrlo visokog Vučićevog i naprednjačkog rejtinga. Veštim spinovanjem i beskrupuloznom medijskom kontrolom (može i obrnuto) Vučić je kod jednog značajnog dela građana postigao to da oni svoj stav prema njemu i njegovoj "vladi" (koja se doživljava kao neki maltene mitski i sakralni entitet) zauzimaju gotovo potpuno nezavisno od percepcije svojih sopstvenih životnih uslova, pa čak i osećaja o tome da li društvo ide ili ne ide u dobrom pravcu.

Kao što je već rečeno, ispitanici ocenjuju Vučića sa znatno manje oduševljenja nego ranije, pa čak i kada ga ocenjuju peticom to izgleda kao da sami sebe ubeđuju da tako treba. ("Trudi se." "On nešto pokušava, a da li će uspeti... treba ga još malo pustiti." "Nije on, izgleda, loš dečko, ali nema s kim." "Jako mnogo radi, vidi se da izgara, baš se muči.") Oni koji mu daju manje ocene komentarišu slično ("Možda se nešto i trudi, hajd da mu ne dam baš lošu." "Razočarao me je, ali još malo da

Koji domaći političar Vam uliva najviše poverenja?	sa neizjašnjenima	bez neizjašnjenih
Aleksandar Vučić	**25.8**	**44.0**
Ivica Dačić	**4.3**	**7.3**
Vojislav Šešelj	**4.0**	**6.9**
Dragan Marković Palma	**3.2**	**5.5**
Boris Tadić	2.6	4.5
Rasim Ljajić	2.6	4.5
Tomislav Nikolić	2.2	3.7
Vuk Jeremić	1.9	3.3
Bojan Pajtić	1.7	2.8
Saša Radulović	1.5	2.6
Čedomir Jovanović	1.4	2.4
Sanda Rašković Ivić	1.1	1.9
Boško Obradović	0.7	1.2
Borko Stefanović	0.7	1.2
Zorana Mihajlović	0.7	1.2
Nenad Čanak	0.6	0.9
ostali	3.6	6.0
ne veruje nikome/ ne zna/ ne želi da se izjasni	**41.4**	—
UKUPNO	100	100

Da li podržavate prodaju poljoprivrednog zemljišta strancima?

Da li podržavate najavljenu prodaju Telekoma i EPS-a?

sačekam, nek bude trojka... za sad." "Hajde još malo, pa ću videti."), dakle, prilično rezervisano i sa ogradom. Nasuprot tome, oni koji se usude da ga ocene jedinicom svoju ocenu uopšte ne objašnjavaju. ("Ma jedan, bre. Videli smo sve, dosta više.")

Iako je istraživanje palo usred najnovije epizode serijala "Dačić i Banana", čini se da ova podgrejana afera nije ni okrznula Ivicu Dačića i rejting SPS-a. Doduše, javno mnjenje – pogotovo srpsko –dosta je tromo i inertno, tako da se promene uglavnom odvijaju sporo (ne računajući eksplozivni rast Vučićevog rejtinga u jesen-zimu 2012), te nije sasvim isključeno da bi i ovaj Dačićev "nemi film" mogao imati odloženo dejstvo. Ali to, ruku na srce – sem ukoliko se ne pojave neki novi i baš spektakularni dokazi – nije baš previše verovatno.

Tomislava Nikolića ispitanici ocenjuju vrlo rezignirano, pa i onda (retko) kada mu daju veću ocenu od dvojke. Uglavnom su razočarani i ili mu se rugaju ili ga sažaljevaju. ("Šta će on mučenik, nema ga nigde." "Šta će jadni Toma, ajde dvojka." "Mi kao da i nemamo predsednika. Puna Srbija izbeglica, a on se nijednom nije obratio narodu." "On se, jadnik, ni za šta ne pita.")

Premda daleko od nekadašnje harizme, Boris Tadić još uvek privlači pažnju ženskog pola i upravo toj pažnji može da zahvali što je i dalje koliko-toliko politički živ, mada je veliko pitanje da li će taj život uspeti da prenese i na svoju stranku, za koju malo ko od ispitanika zna da postoji, a još manje može da joj se seti imena. ("I dalje je zgodan, izgleda kao pravi predsednik." "Ma on je bio faca, imao je stav i harizmu.") S druge strane, oni koji su imali loše mišljenje o njemu ne samo da ga nisu ublažili, nego kao da su ga još i dodatno pogoršali. ("Dobro je da je odsvirao svoje." Hvala bogu da ga više ne gledamo." "Koga on uopšte još zanima, zar se nije povukao?")

* * *

Ljudi generalno, a posebno političari, vrlo često rade drugačije nego što govore. Ali Aleksandar Vučić je i tu, takoreći, apsolutni šampion. Koliko puta ste ga samo čuli da kaže kako ga "ne zanimaju popularnost, rejtinzi i istraživanja javnog mnjenja", kao i da se on bavi "važnim državnim stvarima", te da ga "ne zanima

Da li mislite da postoji potreba i prostor za novu političku snagu u Srbiji?

stranačka politika"? A, zapravo, upravo te dve stvari ga najviše, možda čak i jedino istinski zanimaju. Istraživanja javnog mnjenja prati gotovo opsesivno i u njih se – po svoj prilici – dosta solidno razume, i prema njima gotovo dnevno odmerava i usmerava svoje izjave i postupke. Zna on vrlo dobro ko su njegovi glasači i obraća im se sa skoro matematičkom preciznošću.

Razume se, voleo bi da je drugačije i da ga vole i oni DRUGI, oni sa Tvitera i društvenih mreža, oni koje nekad surovo progoni, a nekad još surovije korumpira, dosta racionalno procenjujući da će, pre ili kasnije, milom ili silom, svi manje-više leći na rudu. No, u međuvremenu u ruci čvrsto drži staroradikalskog vrapca i uz pomoć vernih tabloida i vernih istraživača javnog mnjenja pokušava da ga predstavi kao mnogo krupniju pticu, ako ne i kao samog (dvoglavog) orla. I posle svih evropskih veleobrta, taj deklasirani, ne mnogo obrazovani i ne mnogo zahtevni staroradikalski birač (uz nešto obrazovanih intereždžija) ostaje Vučićeva glavna politička baza i njemu su namenjene sve one predstave, kukanje i grdnje na konferencijama za medije i po programima TV Pinka.

Obratite pažnju na sledeći dijalog našeg anketara i jedne postarije gospođe: "Za koga ću da glasam? Pa, za NJEGA. Kako 'kog njega'? Ovog što ga svaki dan po medijima napadaju i razapinju." I ne, ne zavarajte se. Nije to neki duhoviti Kesićev fan, ili pripravnik sa "Njuz-neta". Niti je gospođa mislila na, recimo, Bojana Pajtića, Tomu Nikolića ili neku sličnu žrtvu aktuelnog medijskog razapinjanja. To čemu se smeje i podsmeva ovdašnja "tviter-republika", od spasavanja zavejanih iz smetova u Feketiću do svakodnevne kuknjave i prenemaganja pred kamerama, nepogrešivo dopire do njegove ciljne grupe. I radi posao. Uostalom, Bojana Maljević i gospođa iz prethodne scene imaju isto glasačko pravo – s tim što će gospođa svoje pravo nesumnjivo iskoristiti.

Toliko o istraživanjima koja ga ne zanimaju. A što se tiče "stranačke politike kojom se ne bavi", dovoljno je samo setiti se da je povrh svih važnih i neodložnih državnih obaveza stizao da se uživo – preko spikerfona, kao što se Vojislav Šešelj svojevremeno iz Haga objavljivao radikalskoj vrhuški – obrati lokalnim aktivistima SNS-a u Majuru kod Šapca i čestita im na veličanstvenoj pobedi na izborima za tamošnju mesnu zajednicu?! Da i ne govorimo o opštinskim izborima, poput Medveđe, Zemuna, Vrbasa, Mionice... u koje je – već kao prvi čovek u državi – bio više nego direktno i na razne načine involviran.

Nema te institucije koja neće biti zloupotrebljena, niskosti koja neće biti upotrebljena i demokratskog pravila igre koje u toj kampanji neće biti bačeno pod noge

Šta hoću da kažem? Pa samo to da ako se toliko angažovao oko jednog Majura, Medveđe i Mionice, možete samo pretpostaviti šta nas tek čeka na prvim sledećim, "pravim" i koliko-toliko važnim izborima – poput, recimo, pokrajinskih, ili, ne daj bože, republičkih. Zar iko može imati trunku sumnje da nema te institucije koja neće biti zloupotrebljena, niskosti koja neće biti upotrebljena i demokratskog pravila igre koje u toj kampanji neće biti bačeno pod noge? Pretnje, šaketanja i gepekovanje smo već imali. Palo je čak i nešto krvi. Ali srećom još nema mrtvih i teško ranjenih – no, ne treba zaboraviti da je u pitanju bio ipak samo više-manje bezvezni lokal i da ubedljiva naprednjačka pobeda uglavnom nigde nije dolazila u pitanje. Ali šta će biti kada bude drugačije?

U tom svetlu, istraživanja javnog mnjenja (p)ostaju korisni, ali ipak samo efemerni instrumenti i kolateralne žrtve u bespoštednom političkom ratu svim sredstvima koji nas očekuje. I u kojem se na više načina već nalazimo. ¶

(autor je glavni urednik NSPM)

Rehabilitacija izdaje

Ludilu očigledno kraja nema. Najnovija slaboumna ideja je rehabilitacija đenerala Milana Nedića, nečijeg omiljenog kvislinga, inače naše narodne sramote. Na stranu pravno pitanje – Nedić nije bio osuđen – ali to ove naše rehabilitatore ionako ne zanima. Istorijska istina ih takođe ne zanima, ali zanima ostale ljude i državljane Srbije, pa ćemo se zato na nju i osvrnuti

Slika uz ovaj tekst govori sama za sebe sasvim dovoljno – onima koji imaju oči i malo pameti: zadrigli kriminalni tip lombrozovske fizionomije obraća se drugom kriminalnom tipu u prisustvu trećeg kriminalnog tipa. Lica sa slike su: Milan Nedić, predsednik marionetske kvislinške vlade Srbije; Adolf Hitler, Firer; i Joahim fon Ribentrop, ministar inostranih dela hiljadugodišnjeg Rajha. Datum je 18. septembar 1943, mesto je Hitlerov bunker u Berlinu; reč je o državnoj poseti. Kako je do susreta došlo?

LOJALNO I POSLUŠNO

Tako što je Milan Nedić još od 1941. uporno kod svojih nemačkih poslodavaca insistirao na stvaranju "velike Srbije" (ali bez Banata, koji je odmah pripao Rajhu) i u tom pravcu stalno tražio razgovore sa vrhom Rajha, u početku preko Feliksa Benclera, a kasnije i preko drugih nemačkih funkcionera: Paulom Baderom, Francom Nojhauzenom iz Ministarstva spoljnih poslova Rajha, generalom SS Augustom Majscnerom, generalom Aleksanderom fon Lerom i drugima. Nedićeva je argumentacija za te teritorijalne pretenzije bila nedvosmisleno nacistička: ta nacionalsocijalistička veća Srbija zasnivala bi se na srpskoj seljačkoj i komunalnoj tradiciji; Nedić je 10. maja 1942. u jednom govoru razrađivao tezu da je "srpski seljak nedirnute srpske rase" i "bez mešane strane krvi". Sledio je, 1. januara 1943, poduži memorandum Nedićevog Saveta ministara tadašnjem vojnom komandantu Srbije Paulu Baderu; tu se predlaže organizovanje srpske države po modelu fašizma u Italiji i nacizma u Nemačkoj, sve na seljačko-patrijarhalnoj osnovi. "Suprotno jevrejskom anarho-materijalističkom mentalitetu, Srbe, kao i sve arijevske narode, krasi prirodni rasni nagon da porodicu, naciju i državu gledaju kao najviše duhovne i materijalne vrednosti... Konstruktivnost srpskog Nacionalsocijalizma zasniva se na krvnoj vezi porodice, seljačkoj zadruzi i plemenu", piše tamo.

Nemački funkcioneri bili su umereno impresionirani. SS general Majscner, međutim, odbacio je taj memorandum zbog "diktatorske crte" koju je Nedić ispoljavao. Nediću je Bader objasnio da će se ti detalji razmatrati "posle rata", a da ga on inače podržava. Dakle, 18. septembra 1943. Milan Nedić stiže u Berlin, u dugo traženu "državničku" posetu. Tokom trosatnog sastanka sa Fon Ribentropom, Nedić je tražio povećanje komandnih ovlašćenja nad Srpskom državnom stražom i Ljotićevim Dobrovoljačkim korpusom, kao i povećanje broja ljotićevaca sa pet na pedeset hiljada ljudi. Tražio je i proširenje granica, više *Lebensrauma*. I Fon Ribentrop ga je odbio sa istim objašnjenjem kao i Bader: kad se rat završi, obećavši Srbiji nezavisnost. Prema zapisniku, Nedić je bio toliko "uznemiren" da je Herman Nojbaher, novi izaslanik Ministarstva spoljnih poslova Rajha za Balkan, predložio Fon Ribentropu da bi bilo bolje da Hitler primi Nedića nego da poseta ispadne neuspela. Sastanak sa Firerom potrajao je dvadesetak minuta. Hitler je Nedića umirio obećanjem potpune komande nad kvislinškim trupama i njihovim jačanjem; nije, međutim, imao sluha za veću Srbiju. Gebels je tada u svom dnevniku zapisao da se "Nedić ponašao veoma poslušno i lojalno tokom posete. Firer misli da će on biti od koristi u ponovnom uspostavljanju reda u Srbiji."

Padom Italije, međutim, stvari su krenule nizbrdo: iako je Hitler decembra 1943. i bio voljan da podrži ideju neke veće Srbije, već avgusta 1944. promenio je mišljenje. Iako ga je vojna komanda upozoravala na jačanje Titovih partizana i predlagala ujedinjenje srpskih snaga pod Nedićem, Mihailovićem i Ljotićem, on je počeo da gunđa protiv "Velike Srbije"; rekao je čak da "bi mu i komunizam bio prihvatljiviji".

PODELA RADA

Videli smo, dakle, šta je Milan Nedić radio kod Hitlera septembra 1943. Ali – odakle on tamo?

Pa u svom svojstvu predsednika "Vlade narodnog spasa Srbije", kvislinške marionetske tvorevine, prepakovane više puta od avgusta 1941: komesarska vlada Aćimovića, pa dve vlade "nacionalnog spasa" Nedića, pa oktobra 1944. "tehnička vlada" nemačkog okupatora, takoreći stečajna uprava sastavljena od anonimnih bednika. Dakle, Milan Nedić bio je ministar vojni u kraljevskoj vladi Jugoslavije do 1940, kada je smenjen zbog zalaganja da Jugoslavija pristupi silama Osovine i ustupi im deo teritorije da bi umirila Nemačku. Onda je došao Aprilski rat. Posle slavnog poraza, grupa pronacistički nastrojenih viđenih

MILAN NEDIĆ (LEVO) I ADOLF HITLER U BERLINU, 18. SEPTEMBRA 1943, OKRENUT LEĐIMA JOAKIM FON RIBENTROP: Slika je prvi put objavljena 1943. u novembarskom broju nemačkog vojnog magazina "Signal", špansko izdanje
Foto: Signal

političara i vojnika počela je da se sastaje (i o tome obaveštava Nemce) sa idejom da se nametne kao kvislinška vlada: Mita Ljotić (normalno, kao nacistički agent još od 1935), Milan Aćimović (takođe), Dragi Jovanović itd., imena su zaista mrska. Ideja da Mita Ljotić dođe na vlast procenjena je kao loša: već se bio dovoljno kompromitovao. Već 22. aprila general Helmut Ferster, vojni zapovednik u Srbiji (jedan od mnogih koji će se na toj nesrećnoj poziciji izređati), na sugestiju agenata Gestapoa (Krausa i Helma), odlučuje da osnuje komesarsku vladu sa Aćimovićem na čelu. Harald Turner, glavni čovek RSHA (Vrhovni ured za bezbednost Rajha) na terenu, sazvao je 29. aprila 1941. sastanak sa ekipom domaćih izdajnika; komesarska vlada je sastavljena. Prvo su uređeni Specijalna policija i ostatak "ministarstava sile", kako su to posle zvali Ljotićevi sledbenici. Onda je Velibor Jonić, značajan lik u kvislinškoj kamarili (dan-danas pominjan u okvirima tradicije Žandarmerije), avgusta 1941. objavio "Apel srpskom narodu", još jednu našu narodnu sramotu čiji spisak potpisnika (542) postoji, ali ga nećemo dalje pominjati; desetine njih doživelo je u novoj Jugoslaviji, posle 1945, značajne državne počasti, odlikovanja i unapređenja, ali neka; nisu komunisti bili baš takvi osvetoljubivi zverovi kakvima ih sada predstavljaju ovi naši revizionisti i rehabilitatori...

E, onda se u Beogradu skupilo 75 "viđenih Srba" i predložilo da komesarsku vladu zameni "Vlada narodnog spasa" sa đeneralom Milanom Nedićem na čelu. Tako je i bilo, uz blagoslov, sasluženje i svesrdnu pomoć Gestapoa, Vermahta i RSHA. Vlada Milana Nedića dobila je i dobijala sve više vojnu pomoć Rajha, savetnike i smernice.

Šta je ta vlada radila?

Kao prvo, odmah se priključila progonu Jevreja, Roma i komunista – osim drugih neistomišljenika. Nedićeva Srpska državna straža (nastala od bivše Žandarmerije), Specijalna i obična policija, Pogranična policija, sa sve četnicima raznih pasmina i Ljotićevim Srpskim dobrovoljačkim korpusom koji će aprila meseca 1945. završiti kao Srpski SS korpus, krenuli su u lov na Jevreje, Rome, komuniste i ostale taoce koje će streljati po nemačkim kvotama bez pitanja i problema svaki put kad zatreba. Bila je to podela rada: Nedićevi ljudi skupljaju i hapse, zatvaraju u logore i pomalo ubijaju; Nemci ubijaju na veliko. Mi isporučujemo sirovinu, a vi, naši plemeniti saveznici, finalni proizvod. Topovske šupe, Banjica, Jajinci, Staro sajmište. Za industrijski deo imamo kamione-dušegupke (Goetz und Meier): vi ukrcate sirovinu na Starom sajmištu, mi uključimo uređaj i već na Terazijama imamo finalni proizvod. Ostalo je rađeno putem vatrenog oružja.

U svakom slučaju, Harald Turner iz RSHA mogao je avgusta 1942. sa ponosom da izvesti da je "*Die Judenfrage*" u Srbiji rešeno i da je Srbija jedna od prvih zemalja u Evropi koja je "*Judenrein*", očišćena od Jevreja, njih preko 15.000 ili 94 odsto od predratnog broja.

E, to bez Milana Nedića i njegove kamarile domaćih izdajnika ne bi išlo tako brzo i efikasno. Snage pod Nedićevom komandom obavljale su sve policijske poslove; čuvale sve logore; skupljale skoro sve žrtve; borile se protiv partizana. Logor na Banjici radio je punom parom od 5. jula 1941. do 4. oktobra 1944. Kroz njega je prošlo barem 25 do 30 hiljada ljudi; a tamo ih je ubijeno barem četiri i po hiljade; sve pod Nedićevom vlašću. Zlikovci su bili toliko sistematični da im nije bilo teško da 26. septembra 1944. u Mauthauzen vozom pošalju poslednjih 700 nesrećnika, a još 54 streljaju. Onda su se 4. oktobra nadigli i otišli ka Blajburgu, gde im je i mesto.

PARIVODIĆU VOLJNO!

U ratovima su najzanimljiviji periodi početak i kraj; naročito kraj. Nedićev početak smo videli; kraj je zanimljiviji. Dakle, Nemci kojima je sve jasno već avgusta 1944. polako izvlače nepotrebno (u vojnom smislu) osoblje. Jasno im je takođe da je Nedićeva marionetska "država" gotova. Ali, to je tek oktobar 1944; Nemci se i dalje nadaju, donekle histerično, što je i razumljivo. Sredinom avgusta 1944. Nedić, Draža i Dragi Jovanović potajno se sreću u Šumadiji. Dogovoreno je da Nedić nađe sto miliona svojih dinara za plate i da Nemci snabdeju Dražu oružjem i municijom; tako je i bilo. Već 6. septembra, uz pristanak Nemačke i Nedićev potpis, Draža preuzima komandu nad svim kvislinškim snagama – do poslednjeg čoveka. Istoga dana iz Beograda diskretno odlazi veći broj Nemaca i oko 200 srpskih kvislinških glavešina. Nedić i najuže okruženje napuštaju Beograd 6. oktobra u konvoju automobila uz pratnju nemačkih tenkova. Herman Nojbaher ide u Osijek da sa tamošnjim ustaškim vlastima osigura povlačenje ljotićevaca ka Austriji. Deset dana pre oslobođenja Beograda, Nemci uspostavljaju neki svoj Komitet za državnu upravu Srbije, koji je taman toliko i potrajao. Nedićev kabinet Nemci smeštaju u Grand hotel u Kicbilu, Tirol, pod nadzorom Nojbahera. Ubrzo se u Beču sastaju patrijarh Gavrilo Dožić, vladika Nikolaj Velimirović, Nedić, Aćimović, Jonić, Olćan »

i Mita Ljotić. Nemci u to vreme pokušavaju da nagovore Nedića da kako-tako okupi pedesetak hiljada ljudi od tih begunaca, pregrupiše ih i stavi na raspolaganje Rajhu za otpor protiv Sovjeta. Nedić pristaje, ali se ne bi kačio sa Sovjetima... Mita Ljotić tada predlaže ambiciozniji plan: rekonstrukcija Kraljevine, pod Petrom II, od Srbije do Slovenije. Patrijarh i vladika slažu se, a Ljotić predlaže Gavrila Dožića za premijera vlade Srbije u izgnanstvu; ovaj ne pristaje, a onda odbija i Nikolaj. Panika na ivici bezumlja, očigledno.

U međuvremenu patrijarh i Nikolaj posećuju u Istri ostatke ostataka izbeglih kvislinga, svih pod direktnom komandom *Waffen ss* od decembra 1944. Sve se to raspalo u porazu maja 1945. Ko je pobegao na Zapad – pobegao je; ko nije, e pa žao nam je. Ko je otišao u četnike, a vratio se iz partizana, što je 1944. i 1945. bilo popularno – provukao se.

Milan Nedić izručen je – zajedno sa povećom ekipom istih takvih kao i on – novoj vlasti u Jugoslaviji. Tokom istrage i propustom straže uspeo je da skoči kroz prozor i pogine na licu mesta. Ionako bi bio dobio smrtnu kaznu, kao slučaj apsolutno nesporan, tako da su priče o ubistvu bespredmetne; štaviše, komunistima bi jedno lepo i pošteno suđenje jako bilo odgovaralo. Kad su Norvežani pogubili Vidkuna Kvislinga, po kome svi ovi nesrećnici nose svoje nečasno ime, a Francuzi osudili na smrt maršala Petena, što smo mi gori?

I sada neko – bestidno, lažljivo i drsko – hoće da rehabilituje notornog kvislinga, narodnog izdajnika i zlikovca. Čuli smo kako Bojan Dimitrijević, revizionista i rehabilitator, objašnjava na nekoj televiziji: eto se Nedić "žrtvovao" za Srbe, sve znajući da će u slučaju poraza svojih nacističkih saveznika nastradati, pa od Ravnogoraca, pa od komunista. Problem je druge prirode: Milan Nedić radio je to što je radio u najdubljoj veri i nadi da će Treći rajh pobediti, a ne izgubiti; inače bi se bio sklonio. Dimitrijević ga sada naknadno tumači, a da ga nije ni pitao.

Ovo što se događa u ovom slučaju dno je dna i narodna sramota. Milan Parivodić, ex-ministar, tronuto je jednom izjavio da kad se pomene Milan Nedić, svi ima da stanemo u stav "mirno". E pa, Parivodiću: voljno! ¶

MILOŠ VASIĆ

Glogov kolac umesto zakona

Nakon što je samozvana Komisija Olivera Antića, mimo suda i naslednika, pregledala Titovu ostavštinu i zaključila da tamo ništa nije Titovo, pojavila su se tri zastupnika porodice Karađorđević. Udaljeni su iz sudnice i postupka s obrazloženjem da nisu stranke u naslednom postupku, a svi su upozoreni da će ubuduće javnost biti izuzeta

Više od 30 godina (od 1983) traje ostavinska rasprava nakon smrti predsjednika SFRJ Josipa Broza Tita. O tome što je on sve posjedovao, napravljeni su brojni spiskovi. Nijedan nije prošao bez brojnih primjedbi, a imovina sa tih spiskova i dalje nije podijeljena. Tek je u jednom dijelu ostavina podijeljena, ona koja se odnosi na autorska prava, koja su u trećinama naslijedili Titova supruga Jovanka, sin Žarko (oboje danas pokojni) i mlađi sin Aleksandar Mišo Broz.

To je jedino što je u više od tri decenije našim sudovima bilo nesporno, a sporne stvari su se samo umnožavale, da bi prije dvije i pol godine kulminirale skandaloznim uplivom države oličene u Predsjedništvu Srbije i praktično otimanjem imovine i od suda i od nasljednika.

NEUSTAVNI "LEX JOVANKA"

Naime, svih ovih godina, pojavljuje se problem tzv. četvrtog spiska Titove imovine, o čemu je u aprilu 2011. beogradski advokat Toma Fila, nekadašnji pravni zastupnik Jovanke Broz, u intervjuu "Vremenu" (br. 1057) govorio: "Partijsko-državna komisija koja je formirana kad je Tito umro, izvršila je popis svih stvari koje imaju veze sa Titom. Tada su napravljena ona famozna četiri spiska. Tri spiska sačinjavala su popis stvari koje bi, po njima, trebalo da naslede Jovanka i Titovi sinovi Miša i Žarko. To su bili smešni spiskovi prema kojima je Jovanka, recimo, trebalo da nasledi od Tita svoje haljine. Miši Brozu, na primer, zapale su Jovankine haljine, ženski vezovi i štošta drugo što se tretiralo kao Titova zaostavština. Treći spisak je Žarkov i sličan je ovima. Za četvrti spisak, kad sam tražio da ga vidim, rečeno mi je da ne mogu da ga nađu."

U međuvremenu, Savezna skupština SFRJ donijela je Zakon o upravljanju stvarima u društvenoj svojini koje su imovina Josipa Broza, u javnosti zvanim "lex Jovanka". Njime je sva Titova imovina prevedena u državno vlasništvo. To je izmijenio Savezni ustavni sud, koji je 2002. godine donio odluku po kojoj se "osporenim zakonom ne uređuje upravljanje stvarima u društvenoj svojini, što je navedeno kao predmet ovog zakona, već se rešavaju imovinska i druga lična prava Josipa Broza, tj. njegova zaostavština. Ta prava se ostvaruju i rešavaju u redovnom sudskom postupku primenom propisa o nasleđivanju. Radi se o zaostavštini koja je kao i zaostavština svakog drugog građanina, a izdvajanje imovine koja ne pripada ostaviocu (stvari u društvenoj svojini), vrši se po pravilima ostavinskog postupka. Osporenim zakonom ova pitanja uređena su na specifičan način (lex specialis) i suprotno opšteobaveznom ustavnopravnom režimu."

Ništa to nije smetalo Generalnom sekretarijatu predsjednika Tomislava Nikolića da Prvom osnovnom sudu u Beogradu u martu 2013. godine – a u međuvremenu se praktično ništa sa postupkom nije ni događalo – uputi dopis da su oni osnovali Komisiju za otvaranje "deponiranog popisa" radi raspravljanja zaostavštine Josipa Broza. U komisiji su bili: Nikolićev savjetnik profesor Oliver Antić, savjetnik Milorad Simić i zamjenik generalnog sekretara predsjednika Nenad Jevremović. Pa kažu u dopisu sudu: "U dogovoru sa Narodnom bankom Srbije biće određen datum za otvaranje

OSTAVINSKA RASPRAVA DUGA 30 GODINA: Josip Broz Tito sa naslednicima; Jovanka Broz

deponovanog popisa. Naglašavamo da prilikom faktičnog otvaranja nije neophodno prisustvo suda", sve sa potpisom generalnog sekretara Nedeljka Tenjovića.

Rečeno-učinjeno. Komisija kojoj sud nije prisustvovao – iako jedini nadležan u toj ostavinskoj stvari – otišla je i "prisustvovala otvaranju depoa 555, koji je na osnovu odluke Predsedništva SFRJ od 30 marta 1982. predat na čuvanje Trezoru NBJ 7. maja 1982. godine (sa oznakama 'Državna tajna')".

IZVESNI GOSPODIN POPOVIĆ

Nepismenost je prenesena iz originala, a Komisija je zaključila – uvidom u sadržinu Depoa – da "više ne stoje razlozi da se Depo smatra državnom tajnom", to su predočili predsjedniku Nikoliću koji se s time složio, te Komisija u svom zaključku kaže da "pokretnosti koje čine sadržinu Depoa ne spadaju u sastav ostavštine J.B. Tita", a svoj zaključak potvrđuju nalazom i mišljenjem sudskog vještaka (nije imenovan u obavijesti Komisije sudu), te napominju da se "jedan od članova Komisije (SFRJ) u vreme formiranja Depoa (g. Dušan Popović) podstaknut izveštavanju u sredstvima javnog informisanja obratio 11. februara 2013. g. pismom Kabinetu Predsednika R. Srbije, čija sadržina takođe potvrđuje mišljenje Komisije...".

Pismo dotičnog g. Popovića na koje se poziva Komisija poseban je skandal: očito pisano na pisaćem stroju, na tri stranice slova su jedva prepoznatljiva. Tu je nečitljiv spisak predmeta iz, navodno, Užičke 15, a jasno je da se autor obraća "gospodinu profesoru Antiću", te da se prisjeća "nakon malo koncentracije u razmišljanju i sećanju" tko su bili članovi nekadašnje komisije Narodne banke SFRJ; on nije među njima. No, predlaže, koliko se može rekonstruirati iz tog sramnog dopisa da bi Muzej istorije Jugoslavije "trebalo ukinuti, grob Broza ponuditi Hrvatskoj ili ga preseliti na Novo groblje"... Tako sve podsjeća na Vojislava Šešelja, njegove nenapredne radikale i glogove kolce...

Dakle, izvjesni g. Popović Dušan presudno je utjecao na stav Komisije Olivera Antića, njenog predsjednika i članove da zaključe da sve što su mimo suda i nasljednika otvorili ne pripada Titovoj ostavštini, već valjda Karađorđevićima, te da ništa više tu nije državna tajna. Na stranu to što ni sud niti nasljednike nisu obavijestili tko je taj g. Popović i što doista piše u pismu koje su onako nečitljivo i mrljavo uputili sudu.

Na sve to je reagirala jedna od nasljednica, doktorica Svetlana Broz, koja je zatražila privremenu mjeru zabrane Generalnom sekretarijatu predsjednika i Komisiji da poduzimaju bilo kakve radnje u vezi sa zaostavštinom, kao i to da sud izvrši popis cjelokupne imovine koja je pripadala Titu. Jer, kako je naglašeno u njenom prijedlogu: činjenica da je Komisija bez prisustva nasljednika i suda otvorila Depo izaziva opravdanu bojazan da će neovlaštene institucije i lica iz izvršne vlasti nastaviti da preuzimaju – vode ostavinski postupak, umjesto suda – protivno zakonu.

SUDSKO VRZINO KOLO

Prvostepeni sud je njen zahtjev odbio sa obrazloženjem da je ona morala konkretizirati kojim su to radnjama Generalni sekretarijat i Komisija doveli u pitanje njena i nasljedna prava ostalih nasljednika, kao i da nije ničim dokazala da su popisani predmeti zaostavština ostavioca. Ne, nego je ostavilac bilo tadašnje Predsjedništvo SFRJ.

Ono je, naime, ostavilo i kravate i odijela i fotoaparate i Jovankine naušnice i štošta još, pa čak i tri posljednje plaće Titove uoči smrti, koje su također dio ostavinske mase...

Drugačije je mislio Viši sud u Beogradu, ukinuvši polovicom ove godine »

navedeno rješenje, među ostalim utvrdivši da se osnovano žalbom nasljedne učesnice Svetlane Broz navodi da je nejasno na osnovu kog ovlaštenja je Komisija koja je vršila popis sama angažirala sudskog vještaka i dostavila sudu da pokretne stvari koje su popisane i koje čine sadržinu Depoa ne spadaju u zaostavštinu Josipa Broza Tita.

U međuvremenu, postupak se nastavlja, pa se tako i dalje od potencijalnih nasljednika traži da se izjasne o stvarima po Zakonu o upravljanju stvarima u društvenoj svojini koje su vezane za život i rad Josipa Broza Tita – to je onaj Zakon kojega je Savezni ustavni sud proglasio neustavnim – pa da, ukoliko se odnose, pruže dokazi o tome da su te stvari bile zaista Titovo vlasništvo. To je od nasljednika traženo početkom septembra ove godine, vidjet ćemo što će se po tom pitanju dalje dešavati.

No, otad se (nije) dogodilo još jedno ročište, ali se dogodila druga važna stvar: nakon što je Antićeva Komisija donijela svoj zaključak da u Depou ništa nije Titovo, na tom ročištu (neodržanom zato što sve stranke nisu dobile pozive) pojavila su se tri zastupnika porodice Karađorđević; rek'o im prof. Antić da ništa nije Titovo, no je kraljevsko. Udaljeni su iz sudnice i postupka s obrazloženjem da nisu stranke u nasljednom postupku, a svi su upozoreni da će ubuduće javnost biti izuzeta. Kapa dolje, sudija, kako god stvari dalje išle, pa makar trajale još koje desetljeće, dobro je znati da ima u sudu netko kome samozvana "komisija" ne kroji pravdu i tko termin "državna tajna" ne prepušta slobodnoj procjeni predsjednika i njegovih savjetnika, ili bilo kojoj izvršnoj vlasti.

MALI FORMAT

Bilo je to ovako, da se pozovemo na Miru Marković i njene infantilne memoare i paralelnu stvarnost – dan nakon hapšenja Miloševića u vili "Mir" dolaze tamo istražni sudija, generalni sekretar predsjednika SRJ Vojislava Koštunice i jedan od savjetnika kako bi zapečatili sef i depo u sastavu vile. Ona pojma nema da je to tamo uopće ("nije bila zaludna da se šunja oko zidova i pipka ih") i kaže ovako: "Taj mali format stoji ispred mene, malo bi i da bude drzak, ali odnekud se uzdržavaju. Misle da su sada vlast, i misle da u vlast spada i to da, pošto su njihovi šefovi uhapsili predsednika, sad mogu da dopuste, doduše opreznu i obzirnu, bahatost u njegovoj kući. Ali, ne mogu, ne zbog obzira prema meni, već zato što se i dalje osećaju inferiorno prema svemu oko sebe – zidovima, lusterima, slikama na zidu, mojim sandalama, liftu, cveću, životu koji i da im ga daš da doživotno bude njihov ne bi umeli u njemu da žive" (*Bilo je to ovako*, Mira Marković, knjiga druga, stranica 260, "Večernje novosti").

Ova samozvana "komisija" sjajno se uklapa u opis Miloševićeve supruge i njenog paralelnog svijeta, osim što nastavak takvog svijeta, virtualne stvarnosti – kako svjedočimo – i danas postoji.

Hoće li ga se sudski, bar u konkretnom slučaju nasljeđa Titovog, ukinuti, vidjet ćemo već u narednih desetak dana, u nastavku sudskog postupka u kojem neće, ili možda ipak hoće, biti Karađorđevića, Nikolićevih savjetnika i svih onih koji se umjesto prava i zakona radije drže glogovog kolca. ¶

TATJANA TAGIROV

Otvoren onlajn konkurs za četvrtu generaciju Mladih lidera

U ponedeljak 12. oktobra otvoren je onlajn konkurs za četvrtu generaciju Mladih lidera. Do 26. oktobra apsolventi i diplomci sa različitih fakulteta mogu da se prijave na adresi mladilideri.rs.

Mladi lideri je program Delta Holdinga koji zapošljava mlade ekonomiste, tehnologe, inženjere... bez prethodnog radnog iskustva.

Nakon procesa selekcije, najbolji kandidati prolaze jednogodišnji plaćeni program u različitim članicama i sektorima Delta Holdinga. Za to vreme upoznaju praktičnu stranu biznisa, uz mentorstvo iskusnih menadžera i u saradnji sa vodećim svetskim kompanijama i brendovima.

U 2012. godini, kada je program započet, prijavilo se 1200 kandidata, 2013. godine stigle su 1683 prijave, a prošle godine prijavila su se 4684 kandidata i ta generacija je zbog velikog interesovanja proširena sa 20 na 30 polaznika.

Tokom ili po završetku programa najboljim kandidatima ponudiće se stalni posao.

Zainteresovani kandidati na adresi *mladilideri.rs* mogu takođe da se upoznaju sa iskustvima tri generacije koje su prethodnih godina prošle ovaj program zapošljavanja.

Prvi radni dan za mlade lidere četvrte generacije biće 25. januar 2016. godine.

Foto: Salinger Igor / Aermedia.com

Sedam meseci za sedam žrtava i četiri helikoptera

Neprijatno me iznenadilo odsustvo hrabrosti čelnih ljudi države i lanca komandovanja Vojskom da brzo preduzmu određene mere iz svoje nadležnosti, za šta su imali dovoljno činjenica koje ih obavezuju na postupanje. To je sigurno uzdrmalo poverenje pripadnika vazduhoplovstva i Vojske u svoje pretpostavljene i stvorilo im osećaj nezaštićenosti

Posle udesa helikoptera Mi-17 Vojske Srbije u noći 13. marta koji je odneo sedam života, još uvek se ne nazire pravosudni epilog najveće katastrofe u novijoj istoriji Vojske Srbije. Najviši predstavnici države i Vojske izneli su ocene da odgovornost postoji i da mora biti utvrđena, komisije koje je formirao načelnik Generalštaba i komandant RV i PVO odavno su dostavile svoje izveštaje, a Tužilaštvo još vrši predistražne radnje...

Nesreća helikoptera izbacila je na površinu i pitanja o funkcionalnosti organizacione strukture Vojske i Ministarstva odbrane, demokratske kontrole, kao i o nadležnostima u skladu sa zakonima o odbrani i Vojsci. Na tragičnom primeru u praksi ustanovljeno je da – makar iz najbolje namere – efektivama Vojske Srbije može naloge izdavati ministar odbrane i komandant koji u tom trenutku nije na dužnosti...

"Po prvi put – očigledno usled pritiska javnosti – od kada znam za nesreće u RV i PVO, sve je javno objavljeno, svi dokumenti, prilozi, transkripti; neshvatljivo je kako se među njima ne nalaze transkripti razgovora mobilnim telefonima između inicijatora, naredbodavaca i izvršilaca nesrećnog leta za Rašku", kaže za "Vreme" brigadni general u penziji Sreto Malinović, zamenik komandanta RV i PVO do decembra 2011. i ratni komandant 98. jurišnog avijacijskog puka sa aerodroma Lađevci. "Ako nisu za javnost, nadam se da su dostupni Tužilaštvu. Takođe, postupak koji je na više mesta jasno opisan kao 'naredba' (ministra odbrane komandantu 204. vazduhoplovne brigade, op. aut.), u izveštaju komisije koju je formirao načelnik Generalštaba formulisan je kao 'iniciranje' što usmerava odgovornost samo na pripadnike Vojske. I dalje smatram spornim i sastav komisije koja je ispitivala uzroke nastanka vanrednog događaja. Ostalo je i otvoreno pitanje da li je komandant RV i PVO prihvatio izveštaj komisije koju je formirao ili je možda tražio dopunsko ispitivanje. Ako nije prihvatio, taj dokument nije mogao biti objavljen i predstavljen javnosti kao relevantan.

Ima tu još nešto veoma važno za sistem odbrane i Vojsku. Vršiti odgovorne rukovodeće i komandne dužnosti nije doživljaj vlastitog stanja duha, već pre svega pitanje odgovornosti za činjenje ili nečinjenje. Zato me kao vojnika neprijatno iznenadilo odsustvo hrabrosti čelnih ljudi države i lanca komandovanja Vojskom da brzo preduzmu određene mere iz svoje nadležnosti, za šta su imali dovoljno činjenica koje ih obavezuju na postupanje. To je sigurno uzdrmalo poverenje pripadnika vazduhoplovstva i Vojske u svoje pretpostavljene i stvorilo im osećaj nezaštićenosti; to se nije smelo dopustiti.

Sve posle toga, od nespretno organizovane konferencije za medije, preko »

neshvatljivih izjava zvaničnika do proturanja informacija iz "pouzdanih" izvora i objavljivanja izveštaja komisija, samo je dodatno uznemiravalo javnost. A kada se tim povodom svojim stavovima oglasio i zaštitnik građana Saša Janković, nepoverenje u institucije sistema dostiglo je prilične razmere.

Nisam stručan da komentarišem rad Tužilaštva, ali sigurno da ga je sve ovo dovelo u nezavidnu situaciju. Zato imam donekle razumevanja za poziciju Tužilaštva, iako mi se sedam meseci čini kao predug period da se epilog istrage ove strašne nesreće ne nazire ni u naznakama. To ne samo da javnost, naročito stručnu, navodi na sumnju u nezavisnost rada Tužilaštva, nego kod porodica poginulih izaziva ogorčenost, a ljudima iz letačke profesije obezvređuje spremnost na žrtvovanje u nekoj sličnoj ili opasnijoj situaciji."

"VREME": Katastrofa helikoptera pokazala je – i u nalazima i preporukama komisija – nedostatke u opremljenosti helikopterskih jedinica RV i PVO. Može li se i kako izvući iz tog naizgled začaranog kruga nemanja i neispunjenih obećanja?

SRETO MALINOVIĆ: Sledeće što je, pre svega, pitanje održavanja i jačanja operativne sposobnosti VS i odbrambene moći RS jeste ulaganje u remont, rezervne delove i modernizaciju perspektivnih borbenih sistema, oruđa i oružja. I naravno, opremanje savremenom borbenom tehnikom, pre svega avijacijom i dalje po redu prioriteta i mogućnosti. Novac za to mora da se nađe i ovome mora da se pristupi kao životnom strategijskom pitanju na nivou države. Ukoliko ne želimo da neizvesnu budućnost dočekamo nespremni, krajnje vreme je da se pokrenemo. Lišimo li se ofanzivne moći, lišavamo se moći odvraćanja i bićemo laka meta okruženju i svakom nedobronamernom prolazniku. Dvorište se brani napadom a ne čekanjem na pragu kuće. U protivnom, izgoreće i prag i kuća. Onaj ko zna da na pretnju imamo s čime uzvratiti, znaće i kakvim se posledicama izlaže.

Od premijera i ministra odbrane ne jednom smo čuli da Srbija nabavlja dva ruska helikoptera Mi-17 i dva "nemačka" koji su po svemu sudeći Erbasove (Airbus Helicopters) "super pume". Ministar je najavljivao i mogućnost vraćanja u upotrebu starih, uskladištenih lovaca MiG-21... Da li su ove nabavke dobro ili barem najmanje loše rešenje za srpsku avijaciju što se tiče opremanja?

Francuski, odnosno sada evropski helikopter "super puma" je dobar helikopter sa sofisticiranom opremom, ali dosta većom cenom od Mi-17 koji je zbog odnosa cene i pouzdanosti jedan od najtraženijih helikoptera u svojoj klasi. Pitanje da li je bolje uzeti dve "super pume" ili tri Mi-17 za iste pare (uz već obučeno ljudstvo i remontne kapacitete za taj ili srodne letelice), daće najbolji odgovor o isplativosti investicije. Siguran sam da RV i PVO nema interes da im se, uz sve kadrovske i tehničke poteškoće, pridodaje još jedan tip helikoptera koji dodatno usložnjava obuku, održavanje i remont. Zato ne verujem da je predlog ili zahtev za kupovinu dve "super pume" potekao iz Komande RV i PVO kao taktičkog nosioca. Pre bi se moglo reći da je to produkt lobiranja određenih poslovnih krugova, a ne isključujem ni mogućnost da se radi o politički uslovljenoj odluci da se pređe na novu, zapadnu tehniku. Ako je to državni projekat postepene obnove vazduhoplovstva, onda to ima logiku samo ukoliko je planirana nabavka najmanje ekvivalenta jedne eskadrile. Što se tiče lovačke – kao i svake druge – avijacije, kvalitetnog pilota ne čini tip aviona, već nalet; kad "nabijaš" nalet, "nabijaš" samopouzdanje i osposobljenost; povećanje broja aviona u upotrebi pa makar i prevaziđenih MiG-21 upravo to omogućava, ali i obezbeđuje zaštitu vazdušnog prostora.

"Ne verujem da je predlog ili zahtev za kupovinu dve 'super pume' potekao iz Komande RV i PVO kao taktičkog nosioca. Pre bi se moglo reći da je to produkt lobiranja određenih poslovnih krugova a ne isključujem ni mogućnost da se radi o politički uslovljenoj odluci"

Najjednostavnije rečeno, ko komanduje Vojskom Srbije? Kako su postavljeni odnosi u institucijama od vrha nadole?

Po zakonu, Vojskom Srbije (VS) komanduje u ratu i u miru predsednik Republike Srbije; međutim, predsednik kao institucija nema mehanizme za direktnu kontrolu operativnih i funkcionalnih sposobnosti Vojske i sistema odbrane. Taj element kontrole je ugrađen kao Inspektorat odbrane (IO) u Ministarstvo odbrane (MO) kao dela Vlade. Sve zahteve koje predsednik ima ispostavlja preko MO; narodski rečeno, predsednik komanduje Vojskom u čije stanje ima indirektan uvid, iz treće ruke. Predsednik postavlja, unapređuje, odlikuje i penzioniše kadrove o kojima nema predstavu van one koju mu daje predlagač – MO. Bilo bi to razumljivo da ga ne tituliraju kao "vrhovnog komandanta". Takvo stanje stvari dovodilo ga je u situaciju da donosi neke odluke pod veoma neobičnim okolnostima, naravno ukoliko i sam nije već bio deo takvog dogovora.

Ministarstvo odbrane, odnosno ministar, ne komanduje Vojskom – mada predsednik može da mu prenese deo tih ovlašćenja – već ima ulogu da obezbedi uslove za izgradnju njenih operativnih i funkcionalnih sposobnosti, što je upravna funkcija. MO takođe, na osnovu Zakona o ministarstvima, raspolaže pokretnom i nepokretnom imovinom Vojske Srbije i Ministarstva, pri čemu preko inspektorata vrši sve vrste kontrola i u VS i u MO, tako da ispada da kontroliše i samo sebe.

Glomazna organizacija samog MO značajno opterećuje funkcionisanje sistema odbrane. Kako tek razumeti pitanje odgovornosti predsednika za stanje oružanih snaga kojima komanduje i ministra odbrane, kome su preneta neka ovlašćenja, za obezbeđenje uslova za njeno funkcionisanje? Čak je i odgovornost načelnika Generalštaba (NGŠ) razvodnjena formalnim postojanjem Združene operativne komande (ZOK) koja je nadležna za rukovođenje i operativno komandovanje. Tako ispada, jednostavno rečeno, da mi imamo dva ministra: ministra vojnog i ministra u Vojsci... Ovako izgovoreno deluje skoro pa kao vic..

Kako se sve to odražava na efikasnost Vojske Srbije?

Teško je u ovako postavljenim odnosima videti mogućnost efikasnog funkcionisanja rukovođenja i komandovanja u sistemu odbrane. Funkcionisanje Vojske posebno se otežava ukoliko iz nekih razloga dođe do međusobnog nerazumevanja na

političkom nivou odlučivanja. U takvim se situacijama Vojska najčešće nađe u vakuumu. A to je pogodno tlo za njenu politizaciju i zloupotrebu. Vojnici su morali na to upozoravati nadležne. Prilika da se otklone neke nedorečenosti propuštena je tokom donošenja Zakona o izmenama i dopunama Zakona o odbrani i Vojsci. Da li zbog neodlučnosti ili nespremnosti čelnika Vojske da se u predlaganju ode dalje od kozmetičkih izmena ili zbog nekih "viših razloga", tek iz ovakvog stanja ostalo je da odgovornost u sistemu odbrane počinje i završava samo na nivou Vojske.

Šta sve koči vojsku?

Kada pogledate organizaciju Generalštaba, jasno je vidljivo da ona svojom strukturom uopšte ne odražava dvovidovsku organizaciju Vojske. Primera za to ima mnogo a poseban je već pomenuta Združena operativna komanda u kojoj je vid Ratno vazduhoplovstvo i Protivvazduhoplovna odbrana (RV i PVO) sveden na nivo referenata – dodavača. U sastavu ZOK se nalazi Operativni centar sistema odbrane (OCSO) koji upotrebljava snage RV i PVO iz pripravnosti, lovačku avijaciju i raketne jedinice i Službu traganja i spasavanja (STS). Sa kojim autoritetom i kako to može ići videli smo, na žalost svih nas, na primeru nesreće helikoptera Mi-17. Nema potrebe da ZOK bude "živa" komanda, u stalnom sastavu, po potrebi može da se naređenjem NGŠ formira *ad hoc*, za neke operacije ili specifične zadatke. Praksa je potvrdila ovaj stav u svakom većem angažovanju vojske.

Komanda za obuku (KZO) predstavlja samo još jednu nepotrebnu komandu kopnene vojske operativnog nivoa. Sve njene nadležnosti, a to su centri za obuku i komande za razvoj brigada, izuzev centra za obuku RV i PVO, može da preuzme Komanda KoV bez ikakvih troškova i posebnog opterećenja. Ukidanjem ZOK i KZO skidaju se četiri generalska mesta, a kada bi u MO neke uprave ukinuli ili sveli na realan nivo, mogli bi smanjiti još četiri do pet takvih mesta.

Moglo bi se poraditi i na komandama vidova i jedinica, posebno u delu hijerarhijskog odnosa, broja i ranga nekih celina strukture, ali bojim se da će, po običaju, neki visoki dužnosnici i slučaj sa helikopterom Mi-17 iskoristiti da na svoj način najviše "poboljšaju" organizaciju RV i PVO.

Ako do toga dođe, komandant RV i PVO mora da se odupre nametanju postavki koje potkopavaju temelje specifičnosti vazduhoplovstva i komandovanja njime. Ne sme se dozvoliti da unutrašnju organizaciju RV i PVO uređuje neko ko nema odgovornost za funkcionisanje vida niti dozvoliti primenu logike: nemamo – ne treba nam. Tom linijom manjeg otpora je u kadrovskom i stručnom aspektu srpska avijacija devastirana u periodu od 2004. do 2008. i od toga se, nažalost, još nije oporavila.

Da bi država imala vojnike, spremne da ispune svoju zakletvu i u najtežim uslovima, pored stalne nadogradnje sistema odbrane, mora preduzeti korake u psihološkom i moralnom ozdravljenju vojničkog duha. To, uz jačanje profesionalne discipline, podrazumeva vaspitavanje pripadnika Vojske u tradicionalnom duhu – kodeks o čojstvu i junaštvu, počev od vojnog školstva i centara za obuku, pa kroz jedinice i komande do kraja vojničke karijere. Tako ćemo stvarati vojnike osposobljene i spremne na odsudnu odbranu kada izbora nemamo i oficirski kor koji će biti snažan stub odbrane države! Nije floskula, to je najbolji put za jačanje demokratske i civilne kontrole vojske. Za ovo nisu potrebna prevelika materijalna sredstva. Za početak, najbitniji su organizacija i kadrovi, ljudskog i profesionalnog integriteta, koji mogu izneti ovako postavljene zahteve.

Bili ste zamenik komandanta upravo RV i PVO. Šta je potrebno da Srbija ne ostane bez avijacije?

Potrebno je analizirati stanje, definisati potrebe i pravac razvoja RV i PVO na bazi doktrine upotrebe snaga, mogućih integracija i realnih pretnji bezbednosti Srbije u budućnosti. Potom sledi oformljavanje radnog tima na nivou Vlade za pripremu tehnološko-ekonomske analize nabavke koji treba da sagleda i predstavi finansijski aspekt paketa kupovine tehnike, pri čemu, ako ima prostora, izbor tipa vazduhoplova bazirati na mogućnosti angažovanja domaće industrije.

Najmanja jedinica za nabavku vazduhoplova je ekvivalent eskadrile (16 do 18 vazduhoplova, op. aut.). Lično smatram da borbene efektive RV u budućnosti treba organizovati u dve eskadrile višenamenskih borbenih aviona, sa većim brojem dvosedih verzija radi efikasnije obuke postojećih i novih pilota, 10 borbenih i 12 transportnih helikoptera različite namene, naravno uz odgovarajuće vazduhoplove za selekciju i obuku. Paralelno je potrebna nabavka dva do tri radara za kontrolu vazdušnog prostora i prilaza Republici Srbiji; po obezbeđenju uslova sledi nabavka raketnog sistema za PVD velikog dometa i dalje nadograđivanje srednjim i malim sistemima, po redu prioriteta.

Naravno, to je moj pogled ka cilju kome treba težiti; ovi okviri su podložni korekcijama u skladu sa redom prioriteta, finansijskim aranžmanima i mogućnostima države. Sličan pristup i model je moguće primeniti i na borbene sisteme u naoružanju KoV. Sve ovo je težak i dugotrajan proces ozdravljenja i jačanja odbrambene sposobnosti zemlje. Temeljna i ozbiljna analiza stanja i jasna predstava o opstanku države i budućih generacija u svetlu prošlih i sadašnjih dešavanja u svetu i našem okruženju, daće najbolji odgovor na pitanje kojim putem treba da idemo i šta nam je činiti... To nema cenu. Da bismo nesmetano išli ka tome cilju, potreban nam je istorijski predah. Zato je neophodno, na najvišem državnom nivou, vrlo pragmatično sagledati potrebu integrisanja u neke bezbednosne strukture bez opterećivanja prošlošću. To se nameće kao put bez alternative na zaštiti nacionalnih interesa u sadašnjim svetskim kretanjima. Zato je potrebno odlučno i na pravi način pripremati domaću javnost na takve korake. ¶

IGOR SALINGER

Bolji svet je moguć

Na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija u Njujorku izglasana je nova Agenda UN 2015–2030. Ona je prirodni nastavak Milenijumskih ciljeva 2000–2015. i sastoji se od 17 razvojnih ciljeva koji obavezuju sve članice UN

SVET BEZ GLADI: Novi ciljevi UN-a

Poslednjeg vikenda u septembru u Njujorku je održana sednica Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (UN). Ove godine, UN slavi 70 godina od osnivanja, pa je tako i ova sednica jubilarna, sedamdeseta. Zapravo, čitava sesija otvorena još 15. septembra i, praktično, još uvek traje, ali njen ključni deo održan je od 25. do 27. septembra. Tog vikenda razmatrana je i konačno usvojena Agenda održivog razvoja od 2015. do 2030. godine. Svetski lideri zemalja članica UN, njih 193, glasali su za Agendu – jednoglasno.

ŠTA JE USVOJENO

Agenda UN 2015–2030. sastoji se od 17 ciljeva (videti okvir). Oni se prirodno nastavljaju na Milenijumske ciljeve usvojene 2000. godine, koji su važili do usvajanja nove Agende. Ono po čemu se 17 novih ciljeva razlikuje od Milenijumskih pre svega je sledeće: Milenijumski ciljevi fokusirali su se samo na zemlje u razvoju, što je eufemizam za siromašne, nerazvijene države izmučene ratovima, diktaturama, siromaštvom i glađu. Nova Agenda odnosi se na sve zemlje članice UN. Glasanjem za nju, sve države članice ove najveće međunarodne organizacije obavezale su se da će Agendu sprovoditi.

Kada se letimično pogledaju, ovih 17 ciljeva, čiji je zvanični naziv Ciljevi održivog razvoja (engl. Sustainable Development Goals, skraćeno SDGs), deluju prilično šturo i uopšteno. Međutim, iza svakog stoji dobro razrađena strategija koja treba da dovede do njihovog ostvarenja do 2030. godine. Te strategije, u zavisnosti od cilja, imaju između sedam i petnaest tačaka, takozvanih targeta. Ovih targeta ukupno je 169. Podsetimo, Milenijumskih ciljeva bilo je osam, broj targeta iznosio je svega 21.

Otkud tako mnogo ciljeva koje UN planira da ostvari u narednih 15 godina? Pre svega, Ciljevi održivog razvoja treba da postignu tri krupne stvari: da pomognu iskorenjivanju ekstremnog siromaštva, da se izbore sa nejednakošću i nepravdom i da stanu na put klimatskim promenama. Ova tri problema pogađaju sve ljude, u svim zemljama sveta. Zato Agenda i jeste takva da se odnosi na sve, a ne samo na zemlje u razvoju – svet se promenio, pa siromaštvo i nejednakost više

Ciljevi održivog razvoja

(1) Okončati siromaštvo u svim njegovim oblicima i u svim delovima sveta

(2) Okončati glad, obezbediti sigurnost hrane i bolju ishranu, promovisati održivu poljoprivredu

(3) Osigurati zdrav život i promovisati dobrobit za sve ljude svih uzrasta

(4) Osigurati inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve i promovisati celoživotno učenje

(5) Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i devojke

(6) Osigurati pristup vodi i higijenskim uslovima života za sve

(7) Osigurati pristup pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji po povoljnim cenama za sve

(8) Promovisanje sveobuhvatnog i održivog ekonomskog rasta, zapošljavanja i dostojanstvenog rada za sve

(9) Izgraditi otpornu infrastrukturu, promovisati održivu industrijalizaciju i podsticati inovacije

(10) Smanjenje nejednakosti unutar i između država

(11) Učiniti gradove inkluzivnim, bezbednim, prilagodljivim i održivim

(12) Osigurati obrasce održive potrošnje i proizvodnje

(13) Preduzeti hitne mere u borbi protiv klimatskih promena i njihovog uticaja

(14) Očuvanje i održivo upravljanje okeanima, morima i morskim resursima

(15) Održivo upravljanje šumama, borba protiv izumiranja biosfere, zaustavljanje pada kvaliteta plodnog tla, zaustavljanje gubitka biodiverziteta

(16) Promovisanje pravednih, mirnih i inkluzivnih društava

(17) Obnavljanje globalnih partnerstava u cilju održivog razvoja

nisu "rezervisani" samo za određene delove planete. Ove dve pošasti šire se "kapilarno" i pogađaju čak i najrazvijenije zemlje, ruku podruku sa klimatskim promenama čije žrtve nisu samo ljudi, već kompletan živi svet.

POČELO JE

Primena Agende održivog razvoja Ujedinjenih nacija počela je odmah po usvajanju. Značajne sume novca, predviđene za korišćenje u skladu sa ciljevima Agende, već su uplaćene. Prva suma koju je generalni sekretar UN Ban Ki Mun odobrio iznosi 25 milijardi dolara namenjenih prevenciji smrtnosti žena, dece i adolescenata (u skladu sa ciljevima 4 i 5 Agende održivog razvoja).

Na samoj Generalnoj skupštini, predsednica Brazila Dilma Rusef, prva od svetskih lidera koja je stala za govornicu, oštro je kritikovala zemlje koje odbijaju da pruže utočište izbeglicama sa Bliskog istoka. Ona je ukazala na to da primena Agende mora početi što pre, upravo zbog izbegličke krize koja je odavno poprimila globalne razmere. Inače, Brazil je jedna od zemalja koje zaista služe kao dobar primer kada je reč o prijemu izbeglica iz Sirije.

Naravno, Generalnoj skupštini obratio se i predsednik Sjedinjenih Američkih Država Barak Obama. I on se osvrnuo na izbegličku krizu, ali u svetlu "tirana koji teraju nedužne muškarce, žene i decu preko granica, u epskim razmerama". Obama je optužio predsednika Sirije Bašara el Asada za stvaranje "vakuuma moći" koji je iskoristila Islamska država. Predsednik SAD pozvao je sve članice UN da učine zajednički napor i pomognu da se zaustavi kriza u Siriji.

PAPA PROTIV EKONOMSKIH CENTARA MOĆI

I poglavar Rimokatoličke crkve, papa Franja, osvrnuo se na izbegličku krizu, no bio je među malobrojnima koji su se osvrnuli na još jedan globalni problem nesagledivih razmera. Papa je, naime, oštro kritikovao finansijske centre moći. On je istakao da u borbi za jednakost najvažniju ulogu imaju finansijske organizacije i ona tela koja su stvorena da izlaze na kraj sa ekonomskim krizama: "Oni mogu da pomognu da se stane na put svakoj vrsti zlostavljanja i iskorišćavanja, naročito u zemljama u razvoju. Međunarodne finansijske institucije moraju da se staraju o održivom razvoju zemalja. One moraju da spreče mehanizme koji pod maskom napretka potčinjavaju ljude, povećavaju siromaštvo, isključenost i zavisnost ljudi od tih mehanizama."

Papa nije štedeo ni svetske lidere: oni moraju da učine sve što je u njihovoj moći kako bi obezbedili minimum duhovnih i materijalnih sredstava koja su potrebna za dostojanstven život. Taj minimum, prema papinim rečima, u materijalnom smislu znače smeštaj, pravo na rad i pravo na zemljište, a u duhovnom verske slobode, pravo na obrazovanje i druga građanska prava.

Na kraju, lider Rimokatoličke crkve je poentirao i dao svetskim liderima, a i Ujedinjenim nacijama, jednostavan recept kako da provere koliki je uspeh Agende održivog razvoja, te koliko je ona efikasna i primenljiva. "Ako što veći broj ljudi u što skorije vreme dobije smeštaj, dostojanstven i pravedno plaćen posao, bezbednu hranu i čistu vodu, verske slobode i obrazovanje, znaćemo da je Agenda efikasna. Ove stvari su stubovi ljudskog razvoja. Njihov zajednički temelj je pravo na život i, još šire, integralno pravo na postojanje ljudske prirode."

Čak i zvaničnici UN javno priznaju da su Milenijumski ciljevi 2000–2015. realizovani tek delimično uspešno. Agenda održivog razvoja treba da nastavi misiju koja je započeta 2000. To se vidi i iz 17 usvojenih ciljeva, jer je u njih praktično inkorporirano onih osam Milenijumskih. Sa koliko uspeha će Agenda biti realizovana, biće vidljivo u narednih 15 godina. Ako je ikakvo predviđanje moguće, ono što daje nadu jeste mnogo veći broj ciljeva i mnogo razvijenije strategije za njihovo ispunjenje.

Posao koji je sada pred zemljama članicama jeste da počnu rad na onim ciljevima koje su zajedno sa Ujedinjenim nacijama usaglasile kao sopstvene prioritete. Srbija je kao jedan od prioriteta navela cilj 16, pod koji spadaju jednak pristup pravdi za sve i dobro upravljanje, tj. javna uprava kao servis svih građana. Od Vlade Srbije očekuje se da uskoro izađe sa jasnom strategijom ostvarenja ovih, za naše društvo nesumnjivih prioriteta. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO SRBIJA Izneti stavovi pripadaju isključivo autorima i ne moraju predstavljati zvaničan stav Fondacije za otvoreno društvo.

Prilozi za borbu protiv kriminala i korupcije

Deset meseci nakon spektakularne zaplene 1350 tona prerađenog duvana kojom je, kao, zadat "smrtni udarac švercu duvana" i dva meseca otkako su nadležna ministarstva, finansija i poljoprivrede, ustanovila da su "papiri u redu", da se sve u kilogram i dinar podudara, te da nema osnova za zaplenu, u Poreskoj upravi odriču da išta sa tim imaju: nema, vele, pisanog traga o bilo kakvoj zapleni dakle – nije je ni bilo. Međutim, na magacinu AD "Duvan" iz Ljubovije i dalje stoji crveni voštani pečat Poreske uprave

"Obaveštavamo vas da Sektor Poreske policije, Regionalno odeljenje Beograd u toku izvršenih provera kod AD 'Duvan' Ljubovija nije izvršio privremeno oduzimanje duvana, te samim tim i ne posedujemo Potvrdu o privremeno oduzetim predmetima po tom osnovu", piše u zvaničnom odgovoru na zahtev/molbu da se Poreska uprava izjasni da li je 1350 tona duvana koje se nalaze pod pečatom te iste uprave zaplenjen ili nije. Po ovome – zaplenjen nije.

U stvari – jeste: dalje piše da je pomenuti duvan zaplenjen na osnovu zaključka sastanka održanog 5. januara ove godine u prostorijama Regionalnog odeljenja poreske policije, kome je predsedavao Marko Marinković, tada zamenik direktora Poreske uprave, na kome su, pored višeg javnog tužioca iz Šapca Zorana Obradovića i prvog zamenika Milana Milutinovića, prisustvovali pripadnici Poreske uprave, Bezbednosno-informativne agencije, MUP-a, UKP SBPOK-a, svi poimence navedeni. "Po navedenom zaključku Terenska kontrola Poreske uprave će izvršiti kontrolu kod AD 'Duvan' Ljubovija, gde će u narednih nedelju dana doneti Zapisnik i rešenje o oduzimanju zatečenog duvana", doslovce piše u dokumentu koji je potpisala Vesna Mance, načelnica regionalnog odeljenja poreske policije Beograd 1.

JESTE

Nije na tom sastanku odlučeno samo da sav taj duvan bude zaplenjen, već i da direktori ljubovijskog "Duvana" i novosadskog "Kopeksa" (Copex d.o.o.), formalnog vlasnika duvana o kome je reč, koji je u Ljuboviji bio na uslužnoj obradi, budu uhapšeni. Jedan od prisutnih na tom sastanku to je posvedočio, pod uslovom da ga se imenom ne pominje.

Rečeno – učinjeno: dan po Božiću, ova dvojica su uhapšena, magacin sa 1350 tona duvana zapečaćen. Taj pečat i danas stoji netaknut. Uzgred je zaplenjeno/zapečaćeno i nekih 400 tona sirovog duvana koje je tek trebalo da se obradi i isporuči kupcima, sa urednim papirima o preuzimanju od kooperanata "Duvana", koji je, kasnije će Poreska uprava to priznati, neosnovano uzapćen jer i nije bio predmet kontrole koje, sad na to izlazi, nije ni bilo.

NIJE

Jedini pisani trag o ovom zaista istorijskom poduhvatu je rukom napravljen zapisnik na listu istrgnutom iz knjige dežurstva na portirnici, koji su potpisala dvojica poreskih policajca iz Beograda i dežurni portir.

Za razliku od vrata magacina sa zaplenjenim duvanom, na zapisnik nikakav pečat nije udaren, a bez pečata dokument nije valjan, što će reći – nema ga. Nema veze što se posle ovog zaista spektakularnog poduhvata vaskolika štampa utrkivala u hvalospevima Marku Marinkoviću, srpskom Eliotu Nesu, tada zameniku direktora Poreske uprave, nema veze što je on isticao da "radi po nalogu Premijera": ko još štampu uzima za ozbiljno. Nema veze ni ona javna pohvala kompanije "Filip Moris" Vladi Srbije na iskazanoj efikasnosti u borbi protiv šverca duvana koja je objavljena zajedno sa vešću o hapšenju, dok su dvojica direktora još bili na putu ka Šapcu, gde će im biti saopšteno da su uhapšeni: ako nema pečata na zapisniku, ako zapisnik pride nije zaveden, a nije, onda se nije ni dogodilo.

I TE KAKO JESTE

Svemu ovome prethodila je desetodnevna prednovogodišnja mučna i ponižavajuća kontrola poslovanja "Duvana", o čemu je u dva navrata u ovom nedeljniku bilo reči. Ukratko: deset dana pred Novu godinu, u krug fabrike uvezlo se nekoliko džipova zatamnjenih stakala, iz kojih su izašli uniformisani i naoružani momci ne baš miroljubivog izgleda i ponašanja, predvođeni Markom Marinkovićem, alias Eliotom Nesom: poreska policija, predstavili su se dok su postrojavali zatečene radnike uza zid.

Posle podužeg maltretiranja – ispitivanja i zastrašivanja zaposlenih, od portira do tehnologa, od knjigovođe do direktora – e da priznaju da su šverceri, stigli su i poreski inspektori i počeli višednevno "češljanje papira", koje je okončano 31. decembra kasno uveče.

Nedelju dana kasnije, direktor "Duvana" pozvan je u Poresku upravu da preuzme dokumentaciju koju je Marinković u onom prepadu zaplenio. To je bilo

Ispravka

U tekstu "Mostovi između dve zemlje" u prošlom broju "Vremena" (1292) potkrala se jedna greška. U potpisu fotografije stoji da je autor Anđel Grozdanić umesto Anđela Grozdanić. Takođe, u samom tekstu nije pomenuto gde se debata održala. Reč je o Ustanovi kulture Parobrod.

Izvinjavamo se Anđeli Grozdanić i Ustanovi kulture Parobrod, kao i čitaocima "Vremena".

A ŠTA SAD: Duvan koji više nije za preradu i pečat koji stvarno stoji, ali ne i pravno

Foto: Z. Majdin

6. januara ove godine: rečeno mu je da je "sve u redu", dan posle onog sastanka uprkos zaključku sa onog sastanka pomenutog na početku ovog teksta, da ima biti uhapšen, a duvan zaplenjen.

Odsedeli su ova dvojica bezmalo dva meseca u pritvoru bez ikakvog objašnjenja/rešenja, da bi isto tako – bez ikakvog objašnjenja/rešenja bili pušteni, da na slobodi sačekaju da protiv njih bude podignuta optužnica za već nešto što im se na teret stavlja, a oni ne znaju za šta. Da je kojim slučajem optužnica podignuta, nešto bi i (sa)znali, ali optužnice nema pa nema, niti će je biti, jer istekli su svi zakonom propisani rokovi za tako što.

AMA NIJE

Veštačenjem je utvrđeno da je šteta na onom sirovom duvanu 108.000 evra, dok za ovaj drugi veštačenje više nije ni potrebno: u međuvremenu se u njemu zapatio duvanov moljac i žižak pa više i nije za preradu/upotrebu, tako da je šteta totalna – 3,5 miliona evra. U stvari, šteta je potencijalno i veća, jer sad je zaražena cela fabrika, a polako pristiže duvan iz ovogodišnjeg roda.

O tome su, kažu u "Duvanu", obavestili Poresku upravu i Tužilaštvo, ali odande ni pisma, ni razglednice. "Jedino nas je jedan visoki činovnik Poreske uprave posavetovao da, budući da nema pisanog traga o bilo kakvoj zapleni i pečaćenju, pečat slobodno sami uklonimo, jer on – pečat, ionako ne postoji", kaže za "Vreme" Slobodan Smiljanić, portparol sindikata AD "Duvan".

Savet nisu poslušali jer, objašnjava, neće biti da državni pečat tek tako može da se ukloni, a i zdrav razum teško može da prihvati da ne postoji nešto što svi vide da postoji. "Uostalom, na svaka dva-tri dana, u fabriku dolazi policijski inspektor da proveri da li je pečat na svom mestu. Ako pečat zaista zvanično ne postoji, šta on, policijski inspektor, proverava?", pita se Smiljanić.

I NIŠTA

Sad je već i zbrka spektakularna: ona kontrola pred kraj prošle godine jeste obavljena, potvrđuje se to u onom dopisu sa početka priče, ali nikakve zaplene nije bilo, mada duvan ipak jeste zaplenjen, ali na osnovu zaključka sa sastanka kome je predsedavao zamenik direktora Poreske uprave, koji je održan u prostorijama Poreske uprave i kojemu su prisustvovali i službenici te iste Uprave, o čemu postoji i zapisnik, ali to sa Poreskom upravom i nema neke veze jer zapisnik o pečaćenju nije po pe-esu... Pečat fizički postoji, obilazi ga redovno policijski inspektor da proveri da li je oštećen, a u stvari ne postoji, jer nije zvanično zabeleženo da postoji. Doduše onaj drugi pečat na sirovom duvanu jeste postojao, jer skinuli su ga poreski policajci, mada ni njegovo postojanje nije zvanično zabeleženo, a ovaj sad, o kome je reč, ne može da se skine jer ne postoji.

"Povodom pitanja upućenih elektronskom poštom, obaveštavamo Vas da shodno članu 7. Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji, informacije o konkretnom poreskom obvezniku predstavljaju službenu tajnu", odgovara Služba za odnose sa javnošću Poreske uprave na novinarsku molbu da neko objasni ovu jeste/nije rašomonijadu. "Službenom tajnom u poreskom postupku smatra se i čuva svaki dokument, informacija, podatak ili druga činjenica o poreskom obvezniku do kojih su službena lica i sva druga lica koja učestvuju u poreskom postupku došla u poreskom, prekršajnom, predistražnom ili sudskom postupku." ¶

ZORAN MAJDIN

Mene boli i srce i glava

Kad se očekivalo da i Dačić gospodin pusti glas, toga ne bilo, bez da namesti nameštenu kosu, pravilno se prekrsti desnom, i pravilno i tri puta poljubi Rusa, i isto tako i toliko Narodnog poslanika

Oplenačka berba, 9–11. oktobar, jeste privredno-turistička manifestacija, za koju vele da spada u pet najznačajnijih i najposećenijih manifestacija u Srbiji. Još vele da se u tri dana, koliko traje, proda 20.000 litara raznih vina, isto toliko voća, 1000 litara domaće rakije... Na ove brojeve reporter, koji bio po razne najznačajnije i najposećenije manifestacije, doda da sve to izgleda dosta pristojno, pa i najpristojnije, naravno, ako se izuzme poseta visokih državnih i političkih časnika, neizbežna serbska đinđuvarska ponuda, kao i isti takvi prateći likovi i dno vašarski sadržaji.

TAKAV I PROPADE

Dakle, kišna subota što prođe, Topole taj centar, do zgrade opštine bina, ukrovljena. Pauza u programu, sa bine, preko razglasa, ide *Otud ideš Nikola, Nikola*... Pravo od bine "Vinska ulica", sa obe strane niz tezgi, drvenih, pokrivenih, to baš izgleda. Prvo pa na tezge vino, u flaše, ima sa etiketu "Istina", u plastični kanisteri, šira 50 dinara, ima i zlatiborski sir, pršuta, još svega, iza toga niz privremenih restorana, šatri, sa svinje na ražnju, ogromni zemljani lonci sa svadbarski kupus...

Na tezge i kalibrisane jabuke, grožđe raznih sorti, turšija, cveće, još vina, još tamjanike, produžetak svega u ulici što ide uzbrdo, ka Oplenačkom kompleksu. I tu sve pod konac, mada ima i buvljačkog asortimana, opančići, razni vez, puna tezga šajkača, patofni, papuča, a ima i med sa preparati za zdravlje, grčki hirurški čelik, Sveti Nikola, Čiča Draža, svi arhangeli u svi materijali, bižuterija, lusteri, Ronaldo–Mesi dresovi, sapun od kozje mleko, lizalice, svilene bombone, "ariljski" veš...

S desne strane golema, i duboka, šatra, pred koju izložene povelje i medalje koje dobio SUR "Mrak", u koju peva "Tunja", dalje ima još plastike, umetnost na koju vodopadi, jezera i sojenice, čarape, džemperi, majice sa mudrost natpisi "Bolje stomak od piva, nego grba od rada", univerzalni lek za sinuse, glavobolju, cirkulaciju... U sve to narod se ponaša po svako pravilo, strogo drže desnu stranu, obasipan sa sve strane sa ponudu, semenke, alva, lušice, ima i "sve za 50", tamjan, flaše sa krstovi, 10 sunđera za 100 dinara, oklagije, varjače, čiraci, svirale... Tako sve gore do kapije prema crkvi, seckalice, pljeskavice i ćevapi, šatra sa popustom za organizovane grupe, pa opet oklagije, varjače, čiraci i čuture...

Reporter se, kroz sve to povrati do centralne bine, već podelili nagrade i priznanja, nastupaju pevačke i igračke grupe. Opet kroz "Vinsku ulicu", još vina u burad i flaše, tezge sa suhomesnato, pred šatrama dodaju prasiće, dvojica sa prase među se, se okrenuše u fotoaparat tek kad jedan od njih komandova, Okreni se, ima šansi budeš na TV... U sve to reporter opazi gospodina Dragana Jovanovića, narodnog poslanika iz Nove Srbije, balonirani teget komplet, sa isti taki mantil, koji preko deset godina upravlja sa Topolu, sada, zbog te deakumulacije i drugi sukob interesa, sa pozicije predsednika SO Topola.

Gospodin Jovanović ode svojim putem, reporter udari nizbrdo, tezge na kojima ima i vino, a još više ima suveniri, svi sveci, bik sa sve rogovi na ražnju, preparat koji provereno ispitan, za vene na nogama, protiv kamena u bubregu, za dezinfekciju, za gastritis, za pritisak, za srce, za jetru, anginu pektoris, za cirkulaciju, protiv čir želuca i dvanesterca, za lošu probavu, ženske bolesti...

Niže jedan u fundus vojnu uniformu, svoj slučaj, kartončić na kome napisano Dačo 4S, izložio raznu literaturu, fotografiju nekog automata, ima i slatko vino u plastičnim flašama. Nije kapetan, pukovnik, nema ime, ima samo Dačo 4S, bez da se pita, veze i štekće, Mene je učilo vreme, a Srbe srpske dileme, ja sam smislio Srpsku šapku '96, srpsko vreme je isteklo, veći sam naučnik nego Tesla, ne dam se nikome, ne dam informacije, samo

BLAGO ZEMLJE: Diplome, vino, ordenje, šajkača, Ivica Dačić...
Fotografije: D. T.

govorim, Peta dimenzija, imam naprednu tehnologiju, automatsku pušku, zvezdane staze, uzima čita misli patrijarha Pavla, završava, Niko nema što Srbin imade, takav bio, takav i propade...

Reporter nastavi nizbrdo, još oklagija, majice sa Ravnogorci natpis, zemljani lonci, šubare i drugo krzno, još varjača, od desne šatre udarila muzika, *Nemoj mala da ti žao bude...*

SRBIN I RUS

Onda reporter ode na otvaranje vinarije "Oplenac" gde, kako organizator najavio, trebalo dođe "više ministara predvođenih Prvim potpredsednikom Vlade gospodinom Dačićem". Vinarija podalje od centra, uz put za Kragujevac. Zidana kapija, objekat nov, pod tremom skupljaju se zvanice, stolovi sa koktel ponudom, takoreći šank na kome flaše vina i pehari, dve zastave, dva barska stola uvijena u belo providno platno, oba po sredini vezana sa crvene mašne, nekoliko korpi sa belo grožđe...

Novinar u'vati kako se u kamere izjavljuje gospodin Dragan Živanović, kome, vele, poslanik i imenjak Jovanović dao bude predsednik opštine, Vinarija "Oplenac" ima za Topolu veliki značaj, velika investicija, novi vlasnici Andrej Semikin, Rus, i naš čovek, Josić Nebojša, Srbin, već uložili tri miliona evra, firma bila u agoniji, propala načisto, prošle godine došli naš čovek, Srbin, i Rus...

Satnica bi probijena, vreme uze odmiče, nigde "više ministara na čelu sa Dačić". Kiša je sipila, punačko žensko, ravna kosa, srebro ogrlica sa crni broš, priđe dva mikrofona nešto proba, NS poslanik Jovanović se govorio u neku kameru, gosti se dohvatiše vina... Poslanik Jovanović pođe ka izlazu, dočeka jednog visokog ko najbližeg, odnekud se čuše policijske sirene, Jovanović osta u doček stavu.

Kad, po sata od najavljenog otvaranja, na kapiju uđe beli policijski auto sa tu rotaciju, pa jedan audi crni, pa drugi audi crni... Iz jedan od audi crni izađe Prvi potpredsednik, hitro mu pritrča kišobranonosac, pravo i prvo 3x poljubi NS poslanika Jovanovića, uze 'leba i soli, štipnu za obraščić žensko čeljade, još toga pozdravi, predstaviše mu Rusa, koji imađaše svileno maramče oko vrata, sve stade pred ona dva mikrofona, ispred neka bude šanka sa vino i pehari i korpe sa belo grožđe. Javi se punačko žensko, Danas imamo veliku čast da pozdravimo ministra i Prvog potpredsednika vlade Srbije...

Na mikrofon se javi samo predsednik SO Topola, plus NS narodni poslanik, u svoj svečani teget balonirani komplet, gospodin Jovanović Dragan, pa Dragan sve pozdravi, opriča o lošoj privatizaciji, ali su, zahvaljujući Rus–Srbin investiciji, na dobrom putu, biće još vinarija, tu i porodica Đoković, njegov stric Goran, koji već diže vinograd od četiri hektara, imaćemo i njihovu vinariju... ponovi zahvalnost ruskim prijateljima, koji su investirali veliki novac, da zaživi pet miliona litara godišnje proizvodnje...

Voditeljka punačka predstavi glavnog enologa Jovića, koji istupi sa sve gitaru, pozdravi Poštovanog potpredsednika Vlade, poštovanog Predsednika opštine, dragog Rusa Andreja i dragog Srbina Nebojšu, pa reče nekoliko reči o tome da je "vino sve to i više od toga". Pa enolog udari u gitaru, pa zapeva, *Vince, vince slatko/ da te ljubi svatko...* To ne bilo sve, enolog zapeva i na ruskom, i to *Podmoskovske večeri...* Svi dadoše aplauz, gospodin Dačić, bez da namešta nameštenu kosu, pravilno se prekrsti desnom, i pravilno, koliko treba puta, poljubi prvo Rusa, i isto toliko puta poslanika Jovanovića.

Kad se očekivalo da gospodin Dačić pusti glas, toga ne bilo, voditeljka punačka, pozva gospodu potpredsednika i poslanika da preseku svečanu i crvenu vrpcu. Presekoše, otvoriše se kapije postrojenja, ko za njima, vidi tehnologiju, većina gostiju u koktel, taj sitan slani, i sitan sladak zalogaj, vino u visoke čaše...

Reporter se vrati u centar, kiša još sipila, uze odmori, uz kafu, u kafe "Zaštićeni svedok" koji bio preko puta zgrade opštine. Onda nastavi sa 'odanje, uze obnovi gradivo, uzbrdo, nizbrdo, zadrži se kod tezgu sa vino na koju bila tabla "Više vina – manje bensedina", sazna da sve dobro, ali da uvek može bolje. Gore u onu veliku i duboku šatru peva lično Tunja, posle njega mikrofona se do'vati žensko koje peva ko muško, *Sunce moje milo, zar ti sa mnom nije lepo bilo...*

Onda i opet nizbrdo, Dačo 4S napustio položaj, u šatri, sa Vera Matović sliku, penzioner ženskadija do'vatila konobara pa sitni kolo sve u šesn'es'. Još niže, na raskrsnici, šatra izašla na trotoar, jedna plava garava, sa sve violinistu, upala u gosta sa golem brkovi, neka teška pesma, samo čuješ, Op, op, joooj, *Mene boli i srce i glava...*

U istoj ulici zgrada bioskopa, gde Sabor narodnog stvaralaštva, koji prenosi naša državna televizija. Pred zgradom na kojoj piše "Bioskop", policija obezbeđuje tri parkirana crna audija, koji imaju upaljene desne žmigavce. Unutra pristigli poslanik Jovanović, koji, pred kamere, otvorio Sabor, pozdravio Prvog potpredsednika u prvom redu, koji na sav program dao dobar državnički aplauz.

Reporter u povlačenju zastade pred trafoom na kome bio plakat sa najavom programa za sutra, u nedelju: u motelu "Jezero" izbor Mis Oplenačke berbe, učestvuju Milun, Dragiša, Betula, ima i etno modna revija, sve organizuje Udruženje građana "Radinost". ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Znanje nikad ne gubi vrednost

Više od dvadeset godina Fondacija Hemofarm pomaže studente iz Srbije, stipendirajući najbolje brucoše i akademce. Za "Vreme" govore dvoje korisnika Hemofarmove stipendije, koji su diplomirali u razmaku od 14 godina – odgovaraju na ista pitanja o tome koliko motiviše ova "apanaža" kao priznanje za rad i trud i koje su razlike između studiranja devedesetih i danas

Na početku akademske nove godine brucoši, studenti, diplomci i njihovi roditelji, osim novca za knjige, opremu i usavršavanja, susreću se i sa pitanjem da li se na kraju tog puta od diplome u Srbiji može živeti. Prema poslednjim podacima, Srbija je na samom začelju svetske tabele po kapacitetu da zadrži svoje, ali i privuče ostale talentovane mlade ljude. Velika nezaposlenost, mala primanja, nesiguran posao glavne su karakteristike radnog okruženja kod nas. Mnogi tu muku osete i za vreme studiranja. Cene školarina su daleko iznad prosečnih primanja roditelja, a prateći troškovi studiranja mnogo veći. Fondacija Hemofarm već više od dve decenije stipendira najbolje brucoše i akademce. "Kada je Fondacija Hemofarm pre skoro 22 godine pokrenula stipendiranje studenata, tek oko dva odsto mladih ljudi je napuštalo Srbiju. Danas je taj broj 15 odsto, a plašim se da nam okolnosti kratkoročno ne idu naruku", kaže Ronald Seeliger, generalni direktor Hemofarma. "Zbog toga je dodatna odgovornost na državi, ali i na nama, da nastavimo da budemo podstrek pravim vrednostima. Prošlo je vreme uramljivanja diploma, sada je prisutna opšta tržišna utakmica u svim segmentima pa i u sticanju, i još važnije, primeni praktičnih znanja i veština. Zbog toga mi u Hemofarmu naše zaposlene smatramo najvećim resursom i verujemo da je ulaganje u obrazovanje jedina prava investicija koja nikada ne gubi na vrednosti", zaključuje Seeliger. ¶

R. V.

Intervju: Aleksandar Kampfer

Što više poslovne prakse

Opšte zapažanje je da su stečena znanja uglavnom neupotrebljiva u praksi Mladima treba ponuditi što više prakse u realnom poslovnom okruženju. Školstvo je devalvirano i priznavanjem raznih privatnih fakulteta

Aleksandar Kampfer, korisnik stipendije bezmalo sve vreme školovanja, diplomirao je 2000. na Fakultetu za fizičku kulturu Univerziteta u Beogradu. Nakon studiranja vratio se u rodni Vršac i već šest godina radi kao direktor hotela "Srbija" koji je deo hotelskog lanca "Eix Hotels" sa Majorke.

"VREME": Koliko stipendija pomaže tokom školovanja?

ALEKSANDAR KAMPFER: U vreme kada sam ja studirao, bila je veoma značajna i mnogo mi je pomogla. Trošio sam je na udžbenike i rekvizite, i dobrim delom da finansiram studentska putovanja.

Da li ti je ova pomoć bila motiv da budeš bolji i nadalje ispunjavaš uslove za konkurs?

Da. Osim što mi je omogućila da investiram u svoje školovanje, osećao sam stalnu obavezu da se dokažem i prema Fondaciji i da budem jako dobar student.

Intervju: Tijana Ćirović

Pravo vrednovanje rada i znanja

U Srbiji sam se školovala i Srbija je ulagala u mene, pa sam spremna da to i uzvratim time što ću ostati ovde da primenim naučeno

Tijana Ćirović je završila farmaciju na Fakultetu medicinskih nauka Univerziteta u Kragujevcu. Prošle godine u indeks je zabeležila i oznaku – student generacije. Od ove godine je podmladak Hemofarma.

"VREME": Koliko stipendija pomaže tokom školovanja?

TIJANA ĆIROVIĆ: Stipendija u velikoj meri pomaže tokom studiranja, kako u moralnom tako i u finansijskom smislu, što izuzetno pozitivno utiče na motivaciju studenta.

Prva stipendija mi je bila naročito draga, ali sam i nju, kao i svaku narednu, usmerila na razne vidove dodatnog obrazovanja.

Da li ti je ova pomoć bila motiv da budeš bolja i nadalje ispunjavaš uslove za konkurs?

Naravno da jeste. Stipendija mi je pružala osećaj sigurnosti i podsticala me da istrajem na svom putu obrazovanja. Zahvalna sam Fondaciji Hemofarm što je prepoznala potrebu da se rad i znanje vrednuju na pravi način i time bila oslonac velikom broju studenata tokom školovanja.

Šta prepoznaješ kao najveći problem studenata u Srbiji?

Teško je navesti jedan univerzalni problem, ali mislim da je bitno da studenti budu svesni da je svako kovač svoje sreće to jest uspeha u ovom kontekstu, bez obzira na kakve probleme nailazi tokom studiranja.

Gde želiš da gradiš svoju budućnost?

Svoju budućnost želim da gradim u Srbiji i nadam se i verujem da će postojati realni uslovi za tako nešto. U Srbiji sam se školovala i Srbija je ulagala u mene, pa sam spremna da to i uzvratim time što ću ostati ovde da primenim naučeno.

Šta bi poručila sagovorniku?

Poručila bih mu da mi je drago što je uspeo da u Srbiji ostvari svoj potencijal i primeni svoje znanje i sposobnosti. Iskoristila bih ovu priliku da mu poželim puno uspeha. ¶

Šta prepoznaješ kao najveći problem studenata u Srbiji?

Opšte zapažanje je da su stečena znanja uglavnom neupotrebljiva u praksi; mladima se daje lažan uvid u vrednost njihovog obrazovanja, ali u praktičnom smislu znanje i veštine koje oni donose su nedovoljni da bi samostalno radili. Kada dođu kod nas, sve uče praktično iz početka. Mladima treba ponuditi što više prakse u realnom poslovnom okruženju. Školstvo je devalvirano i priznavanjem raznih privatnih fakulteta.

Gde želiš da gradiš svoju budućnost?

Budućnost gradim i želim da gradim u Srbiji jer se ovde najbolje osećam, ovo je moja zemlja i jako je volim, a i moja porodica se dobro oseća sa mnom ovde. Svake godine nekoliko nedelja provodim radeći u Španiji pa imam dobar uvid gde smo to mi. Ono što mi se posebno dopada u zapadnoj Evropi je stabilnost u poslovnim odnosima, visok stepen odgovornosti, jasna vizija i individualan pristup pojedincu, pun uvažavanja, gde se kvalitetan saradnik oseća kao član porodice i zato bezrezervno daje svoj maksimum, gde je borba za opstanak zamenjena osećajem pripadnosti i lojalnosti. Voleo bih da doprinesem u stvaranju takve svesti i društveno-poslovnog okruženja u kome bi naši stručni ljudi, i naša zemlja sa svim potencijalima koje ima, stvorili efikasniji i produktivniji sistem. Voleo bih da budemo uspešna i ponosna zemlja u kojoj mladi teže da ostanu, dokažu se i grade svoju budućnost.

Šta bi poručio sagovornici?

Da kada neko misli da ne može više – da zna da sigurno može, i kada misli da ne može bolje – da zna da uvek može i mora bolje. ¶

Kafana “Kod Tvitera”

Peta u nizu tribina kojima nedeljnik “Vreme” obeležava četvrt veka postojanja održana je u Obrenovcu. O tome kolika je snaga društvenih mreža razgovarali su Jovana Gligorijević, Marko Marjanović, Tibor Jona i Goran Ješić. Tribinu je moderirao Zoran Stanojević

Delimičan povod za temu tribine bile su reakcije na izjavu Olje Bećković o tome kako “tviteraši” snose deo odgovornosti za stanje društva, jer su oštri i jaki na rečima, a kad treba preduzeti konkretne akcije – nema ih nigde.

Osvrćući se na uvod moderatora Zorana Stanojevića (RTS), Jovana Gligorijević, na Tviteru @Jovanana, novinarka “Vremena”, rekla je da joj smeta reč “tviteraš”: “Pandan reči ‘tviteraš’ ne postoji u engleskom jeziku. U skladu sa tim bismo sve koji koriste veš-mašinu mogli da zovemo ‘vešmašinašima’. Gligorijević je dodala da, uprkos sopstvenom intenzivnom prisustvu na Tviteru, razume odgovor Olje Bećković jer je pitanje “zašto nisi na Tviteru” podjednako nepristojno kao i “šta ćeš na Tviteru”.

Marko Marjanović (@good_neighbor) smatra da je veliki problem to što je Bećković komentarisala temu u koju se ne razume. “Tviteraš nije zanimanje. To je društvena mreža na kojoj se piše, kao da odete u park i vičete, samo što vas zahvaljujući internetu čuje mnogo više ljudi nego da ste u parku. Ipak, tradicionalni mediji i dalje su najveći izvor informacija za većinu građana. Tviter mi je deo svakodnevice, ali nije nešto što me karakteriše i izjednačava sa ostalima koji su odvojili dva minuta da otvore profil na društvenoj mreži.”

Tibor Jona(@kazi_tibi) je saglasan u tome da je jedan od problema nerazumevanje Tvitera. “Najtužnije je kada kroz nečiji odgovor vidite da u njemu još živi dvadeseti vek, uprkos tome što je on skoro dve dekade za nama. Pitanje da li se dok kuvate mogu napisati 62 tvita isto je kao bežanje iz bioskopa kada vidite snimak voza koji ulazi u stanicu. To je isti civilizacijski ekvivalent – vi ne razumete medij koji je pred vama i mislite da neko sedi koncentrisano ispred ekrana, gleda tastaturu i onda usled tenzije koja je u porastu, dođe tvit. Dakle, da biste nešto kritikovali, morate prvo da ga razumete,

i da biste imali stav o nekoj pojavi, morate da je razumete u širem kontekstu. Ne morate biti na Tviteru, ne morate ga voleti, možete imati najodvratnije mišljenje o ljudima koji ga koriste, ali nemojte sebi dozvoliti da komentarišete nešto iz pozicije prošlog veka. To je moj najveći problem."

Goran Ješić (@gjesic) je kao pokrajinski sekretar za poljoprivredu preko Tvitera pokrenuo aferu oko povećanog nivoa aflatoksina u mleku, a Tviter mu je i osnovni kanal preko koga se informiše: "Ja se danas informišem isključivo preko Tvitera. Sve što me interesuje da se dešava u toku dana, vidim na Tviteru i vidim ga kao virtuelnu kafanu. Tvitujem stalno, kad imam prilike i vremena. Ne mislim da je problem to što je Olja rekla, ona ima pravo na to. Njen komentar je njeno pravo da komentariše. Zahvaljujući toj Tviter zajednici koju ona kritikuje, ja sam rešio mnogo problema."

LEPOTA PLURALIZMA

Tibor Jona Tviter vidi kao medij koji uklanja posrednika i demokratizuje javnu raspravu, služi kao ventil za puštanje informacija i kaže da se novinari tradicionalnih medija zato plaše društvenih mreža.

Jovana Gligorijević nije saglasna sa ovim stavom: "Priča o antagonizmu između profesionalnog i građanskog novinarstva u svetu je odavno prevaziđena. Ako radite u nekom od klasičnih medija i aktivni ste na društvenim mrežama, poenta je u tome da pronađete formulu kako da napravite sinergiju, da ukrstite to dvoje i kako da vaš angažman na društvenim mrežama bude u korist onoga što radite u klasičnom mediju i obrnuto. Nema tu mnogo prostora za konkurenciju i nerazumevanje. Mislim da tradicionalni mediji nisu izgubili na značaju i relevantnosti s pojavom društvenih mreža jer one nemaju način verifikacije koji se kod tradicionalnih medija podrazumeva. S druge strane, kada nemate prolaz u klasične medije za neku temu, kao što je bio slučaj sa aflatoksinom, možete to da bacite na društvene mreže. Ali ni afera sa aflatoksinom nije ekspolodirala dok je sa Tvitera nisu preuzeli tradicionalni mediji."

"Kakvi ste u životu, takvi ćete biti i na mreži", kaže Jona. "Možete da se pretvarate donekle, ali to ne uspeva. Lepota pluralizma na Tviteru je to što za svako ludilo imaš 150 ljudi koji su uz tebe do kraja i što će te učiniti da se osećaš dobro. Jedna od prednosti Tvitera je to što se tamo ne osećaš sam."

Gligorijević kaže da i u svojim tekstovima i na Tviteru govori isto, samo što na mreži može i da psuje, dok u tekstovima mora da poštuje određene profesionalne standarde. Marjanović je na Tviteru mnogo ciničniji i sarkastičniji nego uživo, ali je sve što kaže ili napiše njegovo mišljenje. Za Ješića Tviter je virtuelna kafana, a za Jonu i umetnička forma.

"Tviter je nova forma medija", kaže Jona. "Vi ne prestajete da budete novinar u klasičnom mediju ako ste na Tviteru. Mi smo kao zemlja apsolutni prvaci po broju naloga na Fejsbuku. U isto vreme mi ne znamo koliko je ljudi na Tviteru, ali znamo da je većina novinara tamo. Ako se profesionalno bavite komunikacijama, preko Tvitera možete da komunicirate sa medijima. Ako hoćete građanima da se obratite direktno, idite na Fejsbuk, tamo su svi." »

Naredna tribina održava se u KRALJEVU u svečanoj sali Grada u petak, 16. oktobra, u 18h

O tome **KAKO SE REŽIRAJU AFERE** govoriće:
- **STEVAN FILIPOVIĆ, režiser**
- **TEOFIL PANČIĆ**
- **DRAGAN TODOROVIĆ**

tribinu moderira: **FILIP ŠVARM**

ORGANIZACIJA: LOKALNI FRONT

Nakon tribine žurka "Nevesele devedesete" u klubu Debeli utorak

Fotografije: M. Milenković

BOTIĆ NA BLOKIĆ

Svi učesnici tribine svakodnevno se suočavaju sa velikim brojem botova, a kako bi se nalozi onih koji tvituju kao botovi prepoznali, postoji poseban heštag #boticnablokic.

"U jednom trenutku postoji organizovana akcija maltretiranja, pa botove prepoznajete tako što vas 150 ljudi dnevno vređa na isti način", objašnjava Gligorijević način na koji prepoznaje da je neko bot: "Uvrede ne moram da slušam, niti želim da ikoga prevaspitavam – blokiram ih i sprečavam pokušaje zlostavljanja."

Marjanović kaže da nije blokirao nikoga do pojave botova koji tvituju u ime Srpske napredne stranke: "Počeo sam da blokiram ljude koji mi prete ili me vređaju. To traje već dve godine. Postoje i ljudi koji su blokirali mene, što je legitimna opcija. Botovi su plaćeni da rade za određene interesne grupe. Ja blokiram ljude samo zbog uvrede. Pratim ljude iz svih stranaka, kao što ih imam i blokiranih iz svih stranaka. Blokiram botove zato što su plaćeni, pa mogu da im izbijem dinar iz džepa. Botovi se ne trude da uđu s tobom u dijalog, ne žele da čuju tvoje mišljenje, već samo žele da ti ućutiš jer ako ti ućutiš, oni će dobiti platu, a ako ih blokiraš, neće. Onda će tog bota zameniti drugim botom."

Goran Ješić ima oko tri i po hiljade blokiranih: "To je moje demokratsko pravo i ne blokiram nikog osim botova. Biram ljude koje pratim na Tviteru i pratim ih isključivo iz ideoloških razloga, a na teškim temama uglavnom zapratim najviše ljudi. Međutim, ozbiljne debate se ne mogu voditi u 140 karaktera, to je mnogo komplikovano."

"Da život traje 700 godina, mogli biste da sedite i pričate sa svima", kaže Jona: "Pošto život traje 70 godina, a od toga ste 30 godina dete ili stari i senilni, ostaje 40 godina, i što da vas neko maltretira i nervira. Kada otkrijem da neko nema nameru da zaista komunicira, blokiram ga, nemam vremena."

Tviter je za sve sagovornike mesto gde uče, menjaju i formiraju svoje stavove. Niko od njih ne blokira neistomišljenike koji su zaista spremni na pravi dijalog. Kada je reč o mogućnosti društvenih mreža da pokrenu konkretne akcije, Marjanović i Gligorijević su naveli primer akcije "Ostavite Teslu na miru" koja je rezultirala protestom na kom je bilo 100 ljudi, a u čijoj su organizaciji oboje učestvovali: "Razlog što je naš protest uspeo, a drugi nisu, jeste to što smo imali jasan zahtev: ne dirajte Teslinu urnu, a ako je budete dirali, mi ćemo napraviti živi zid oko Muzeja Nikole Tesle. Ako zovete ljude na ulicu, morate da im kažete zašto ih zovete i šta su došli da traže", saglasni su njih dvoje. ¶

KATARINA STEVANOVIĆ

Anuga sajam u Kelnu

Prerađivači mesa i mleka iz Srbije u poseti Nemačkoj

Privredna delegacija sastavljena od predstavnika prerađivača mesa i mleka iz Srbije posetila je sajam Anuga koji se održava u Kelnu od 10. do 14. oktobra, pod okriljem projekta "Politički dijalog između privatnog i javnog sektora u oblasti mesa i mleka" a sprovode ga Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) i Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO) u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i životne sredine.

Poseta ovom čuvenom prehrambenom sajmu organizovana je da bi se predstavili najnoviji trendovi u sektorima mesa i mleka, ali i poljoprivredne i prehrambene proizvodnje uopšte. Sajam okuplja preko 6800 izlagača i 155.000 posetilaca i izuzetna je prilika za poslovne susrete i proširenje saradnje domaće privrede sa svetskim liderima agrobiznisa. Među kompanijama iz Srbije koje su posetile sajam Anuga nalaze se Carnex, Yuhor, Mlekara Šabac, Neoplanta, Kuč company, Meggle, Silbo, Kotlenik promet, ali i predstavnici Privredne komore Srbije i Ministarstva poljoprivrede i životne sredine. Na Anuga FoodTec sajmu posvećenom tehnologiji proizvodnje i prerade hrane koji se organizuje u martu, svoje proizvode izlagala je kompanija Sojaprotein, članica Victoria Groupa, kao najveći prerađivač NON-GMO soje u Jugoistočnoj Evropi.

LJUBOMIR ŽIVKOV

Probni pilot

Danas sam išao u Krnjaču, i da mi limar nije telefonom rekao "skrenite levo na prvom semaforu posle Pančevačkog mosta" ko zna koje bih ja od narednih levih skretanja izabrao da potrefim Krnjaču! Kad pređe veliku reku, opevanu u svim državama kroz koje protiče, zašto čovek mora znati da je još u Beogradu, u opštini palilulskoj? Toliki vodotok dušu je dao da bude državna granica (čak je i bio, pomenulo se, ne povratilo se), i zar ne bi posle mosta dobro došla tabla: ***Krnjača, južni ulaz br. 1, levo,*** *prestrojte se blagovremeno u levu traku, i na licu mesta ste!* Ne. Predložio sam da sa komisijom ministarstva budem u služb. automobilu, i gde god ja budem u nedoumici, tu saobraćajni oci ima da postupaju. Vozim se od Železn. bolnice ka "Konaku kn. Miloša", to znam gde je, jer sam odlazio tamo shodno potrebama moje službe, e, tamo gde sam nekad čekao da se podigne rampa uveliko je novi most, ali se on, avaj, račva, Novi Beograd ovamo, centar onamo, tja, ja bih na Banovo brdo, noćno doba, kiša pada kako bogu volja, sad ili nikad, uplašim se Novog Beograda te skrenem ka centru, možda tu ima neki krak, luk, petlja, šta ja znam, da me vrati na Ban. brdo kojem bejah tako blizu i od kojeg se udaljavam! Kakvi! Teraj do Ruske, tu napravim U-turn, pa odatle pored Sajma ka Banovom brdu: morao sam znati da su Novi Beograd i Banovo brdo dva oka u glavi, doklen je centar nešto sasvim drugo! Dobro, mnogi znaju bolje geografiju od mene, lakše se i brže orijentišu, ali zato ja sebe baš i preporučujem za saobr. zamorca, ne mogu reći veštaka: saobraćajni znaci morali bi i osobe sa potrebama poput mojih voditi do odredišta! Onaj ko obeležava mora biti sposoban da suspenduje svoje lično sveznanje o gradu te da se uživi u ulogu stranca, osobe kojoj je sve nepoznato, i čija rasudna moć možda nije ravna njegovoj.

I ne samo za to. Već sam se potužio na moram reći situaciju pod mostom Zemun–Borča, tri trake ka Zrenjaninu naglo se ulivaju u jednu, dobro, to možda mora tako, ali fale brat bratu dva znaka da put naprečac postaje uzak i dvosmeran, a šta su uradili naši kako ih žurnalisti krste putari? Naši su putari nagli prelaz na kantri-roud udesili tako da moraš (pošto si naglo usporio, dobro, mogao si i postepeno, ali imao si tri trake u jednom smeru!) vrdnuti volanom ulevo, da izbegneš opaki ivičnjak, pa da u narednih nekoliko metara trgneš upravljač udesno da bi ostao u svojoj traci!

Barem da je tu klisura, da je kamenolom, živo blato, ili ne znam šta, nego je ravna pitomina doklen ti oko seže, i sa nešto malo građevinskog materijala, uz samo malo majstorske ozbiljnosti, to bi išlo kao podmazano, a ide na teški i glupi sec, svaki auto izigrava Mesija, finta levo, finta desno!

Jao, neće valjda sad opet o neobeleženim ulicama, raskrsnicama i sl.? Dobro, neću, ali da ste stranac koji kamionom prodaje sladoled po određenim ulicama u Beogradu, bilo bi, priznaćete, povuci-potegni, dok sam ja kroz Filadelfiju ipak nekako ševrdao u ševroletovom kamionu, sa mapom u krilu, sa spiskom i redosledom ulica nasleđenim od nevoljnika koji je prethodnog leta argatovao u mom delu grada! Na svakoj raskrsnici su imena ulica, čitaš ih iz kola, kod nas ne možeš ni peške da ih nađeš – naši političari vole da ulicama menjaju imena, ali posle ne provere piše li na svakome ćošku kome iz aleje velikana koja ulica pripada.

Ministarstvo saobraćaja još nije odgovorilo na moju jav. ponudu da budem semantički zamorac, da besplatno pokazujem gde su neophodni saobraćajni znaci, a ja za se već nalazim nova polja rada

Mogao bih da živim i bez interfona, ali ako ga već ima, zašto ne bude sve cakum-pakum? U nekim stanovima zvono interfona jedva se čuje, pa možeš dole da cupkaš koliko ti drago, dok neki stanar ne iziđe da kupi cigarete, taj te gleda kao krme sikiru i pita se je li u zgradu pustio palikuću, serijskog ubicu ili lice koje će se bespravno malo-pomalo useliti u neki prazan stan! Tabla sa imenima stanara – zaprljana, nečitljiva prezimena, noću osvetljena taman toliko da ništa ne razabiraš, dobro, imam lornjon kupljen u Bubanj Potoku, imam baterlampu, ali čitava zemlja kao da je parodija civilizacije!

Rado bih bio probni pilot za daljinske upravljače: kad god ja u neprebrojne i proizvoljne ikonice gledam kao tele u šarena vrata, daljinac nije prilagođen našem podneblju, našoj veri i našem govornom području: šta znače tri paralelne crtice?! Je li to međunarodno usvojeni znak čije značenje samo ja ne znam?

Hoću da budem probni pilot i za uputstva koja dobijamo uz nepotrepštine kupljene na odlož. plaćanje: tamo gde ja zapnem, tamo ima da intervenišu autori, bića koja stalno precenjuju naše predznanje i naše poznavanje njihovog profesionalnog slenga.

I onima koji na internetu prave programe kako da se negde učlaniš bila bi moja zaostalost još od kakove koristi, da im je samo stalo, daj ja prekjuče da se prisajedinim naprednijem delu čovečanstva koji kupuje i prodaje preko interneta, priznam sve, pol, adresu,veroispovest, sprat, ulazim i ja u čarobni svet trgovine, ali kad mislim da je sve gotovo izađu dve za me kobne rubrike, username i password: šta god ponudio za password – wrong! Potrefio sam nečije kodno ime?! Daj drugo, treće, upisujem dugačke arhaizme i lokalizme koje vršnjaci interneta nikad čuli nisu, vrong pa vrong! ¶

Intervju: Snježana Banović, rediteljka i teatrološkinja

PTICE, ZV

Snježana Banović, kazališna redateljica, teatrolog i profesor na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, izaziva već niz godina pažnju svojim tekstovima, istupima i javnim angažmanom usmjerenim protiv korupcije i samovlasti u hrvatskom teatru, ali i hrvatskoj nacionalnoj kulturi uopće. Uporno kritizirajući sistem i njegove predstavnike, stekla je mnogo protivnika s obje strane političkog i kulturnog spektra – i nacionalističke nomenklature, no u skorije vrijeme i takozvane ljevice.

Ovih je dana u Novom Sadu, gdje 23. oktobra u Pozorištu mladih ima premijeru predstave *Enciklopedija izgubljenog vremena* – predstave koju je režirala po tekstu vjerojatno najznačajnijeg suvremenog hrvatskog dramatičara Slobodana Šnajdera.

Snježana Banović autorica je dvije magistralne teatrološke studije: *Država i njezino kazalište* (o Hrvatskom narodnom kazalištu u doba NDH), o kojoj je "Vreme" već pisalo (br. 1199–1200), te *Kazalište krize*, u kojoj daje analizu hrvatske nacionalne kazališne politike od 19. stoljeća do danas. Zbog toga, neizbježno je bilo da se uz razgovor o novosadskoj premijeri vratimo i na historiju našeg teatra, srpsko-hrvatske i (post)jugoslavenske kazališne i kulturne veze, kao i na neke ključne ličnosti srpske i hrvatske kulture.

"VREME": Zašto je *Enciklopedija izgubljenog vremena* bitan komad?

SNJEŽANA BANOVIĆ: Komad govori o transformaciji u propadanju. Po formi je "mirakul", vjerska alegorija koja mora sadržavati barem jedno religijsko čudo – a transformacija radničke klase kroz tranziciju, o čemu komad govori, "čudo" je samo po sebi. Glavni lik – Svatković "Gregor Samsa" – zadnjim atomima mudrosti koja mu je ostala transformira se kroz bunt i borbu sa smrću, a time mijenja i mali, poslušni i ustrašeni svijet oko sebe. Pokušava zagospodariti svojim životom pobunom. Pričamo, dakle, priču s poukom, pa iako, izvan kazališta za djecu ne volim "umjetnost s poukom", danas su takve priče potrebne. Komad ulazi i u dramu apsurda, a također je i razgovor s Kišom – razgovor o smrti je direktna posveta *Enciklopediji mrtvih*. I kao takav pokazuje i jednu gotovo nerješivu situaciju, koja je ista i u Hrvatskoj i u Srbiji: neprestano moraš podsjećati te "plemenske" kulture na Kiša i njegov nauk. U tom smislu, to je i velikodušan komad i tu se Šnajder pokazuje kao veliki pisac – on se klanja velikome Kišu i njegovoj filozofiji protiv kako ljudske, tako i božanske tiranije. S druge strane, mene tekst "tjera" na Brehta i, režijski gledano, posveta je njemu. Pomlađeni ansambl Pozorišta mladih, Šnajder i ja sanjamo odgovorno!

Dramski tekst koji se osvrće na nešto tako neposredno i upravo događajuće – propadanje tvornica, pad radničke klase, novi kapitalizam – može li takav tekst preživjeti uopće sud vremena?

ERI I ŠIŠMIŠI

“Priču o ‘pomirenju’ zavađenih jugoslovenskih naroda i kultura ja zovem Brionskim sindromom, koji se najbolje objašnjava Ezopovom basnom o pticama, zvijerima i šišmišima. Kad su ptice i zvijeri bile u ratu, šišmiš se nije htio odlučiti da li je ptica ili zvijer. Kad su napokon ratnici, skroz izgrebani i očerupani, objavili primirje, šišmiš se iskidao od grljenja i cmakanja s jednima i drugima jer je navodno uvijek bio ‘njihov’. Na Brionima, ali i na još nekim mjestima preživjele ‘interesne YU kulture’, borave ta dvolična lica i dan-danas, a najgore je u svemu što im za to pare, nagrade i aplauze daju blesave ptice i slabašne zvijeri koje se još uvijek, nakon desetljeća njegovog ‘dilovanja’ emocijama i interesima, i danas daju impresionirati šišmiševim lažima”

fotografije Milovan Milenković

Iako glavni, to je samo jedan od motiva u tekstu. Imamo mi još vrućih tema: srpsko pitanje u Hrvatskoj, odnos prema prošlosti, ali i povijesti, mjesto Crkve u društvu... Glavni lik može se čitati i kao daleki rođak Simona Čudotvorca (opet kao kod Kiša!). Kao takav funkcionira u svakom vremenu jer dovodi u pitanje vladajuću ideologiju, a patološka ljubav prema malograđanštini onih oko njega ostaje uvijek ista. Ta je “ljubav” dovedena do ideologije i tek kad se ta ideologija smakne, onda tekst više neće imati odjeka. Bit će to unatoč tome – lijepa vremena.

Hajde da stavimo ovu premijeru u kontekst: tekst najvažnijeg hrvatskog dramatičara režira hrvatska redateljica u Novom Sadu, zato što se taj isti dramatičar ne može igrati u Hrvatskoj. Kako bi objasnila ovaj apsurd neupućenom?

Nas dvoje se uporno krećemo prema margini, a od takozvanog središta. Trenutak je takav, a i borili smo se za hit-status profesionalnih luzera. Malo smo previše “solili” na svim stranama, i onda nakon nekog vremena dosjete nas se “junaci” koji su desetljećima isti i samo izmjenjuju pozicije moći. Dogovore se tako ti činovnički uhljebi bez opusa da je Šnajder loš pisac, a da Banovićka ne zna režirati, i kao i sa svim njihovim dogovorima »

i *dealovima* – ne moraju stavljati u zakon da to postane vladajuće mišljenje.

Tko su "oni"?

Kulturna politika i njezini akteri u Hrvatskoj, jasno položeni u jednu piramidu koja ide iz "svenacionalnog izvora", da tako kažemo. Slobodan Šnajder po svemu je pisac koji spada u repertoar, i to u evropskom kontekstu, i trebao bi se svake druge, treće sezone igrati u prosječnom javnom kazalištu svjesnom javne umjetničke zadaće. E sad, budući je sve podijeljeno po interesima, a teatri prepušteni stihiji loših ravnatelja, redatelja trgovačkih putnika i njihovih naredbodavaca kojima Šnajder i ja jako idemo na živce, tako su i sva kazališta zatvorena za nas. Sad smo s velikim zanosom došli u Novi Sad pa crtamo "regionalni krug". Drugo, sad je vrijeme "autorskih projekata", a mi "autorske projekte" ne radimo, izvan trenda smo – Šnajder je primarno dramski pisac, a meni je u režiji dijalog s piscem prioritet. Situacija je ista, uostalom, kao i svugdje u "eks-YU" – koju odbijam tako zvati jer je za mene i dalje "YU" – samo je u međuvremenu, nakon tragedije, postala glupa groteska.

Kad se stvar svede, potpuno reducira, Slobodan Šnajder danas je opet ideološki nepodoban u Hrvatskoj?

Da, naravno. Nije bio baš prepodoban ni u socijalizmu. Nije li otpor prema *Hrvatskom Faustu* počeo baš u Savezu komunista, u onom istom u koji je Vjekoslav Afrić, piščev glavni junak, uložio sav svoj ratni i poratni put? Sjećam se, na Akademiji, sredinom osamdesetih, Kosta Spaić, član CK, predavao mi je režiju. Nama studentima *Faust* je bio nešto veoma bitno, potpuno drugačije od svega što smo morali čitati, ali Spaić, kad smo ga ispitivali za mišljenje o komadu, rekao je: "Ne – mi *to* ne odobravamo." Tako da se *Faust* lakim korakom devedeset prve – "vratio kući". Čak su reakcije tuđmanovske kulturne politike duhovne obnove bile mlake u odnosu na neke iz osamdesetih. A danas, evo primjera kako ta formula funkcionira: *Hrvatski Faust* ne može u nacionalne kazališne kuće, naročito ne može na svoje mjesto u zagrebački HNK. A s druge strane, to kazalište komunicira s Jugoslovenskim dramskim pozorištem – napokon zagrebački HNK ide u JDP. Ali JDP u HNK ne može! Neznanje i kukavičluk u akciji najopasniji su pokreti, doista.

Vratimo se na tvoje studije o hrvatskom teatru. Dvije knjige koje si objavila na temu hvale se doduše kao "vrijedne", ali to je lažni kompliment. Istina je nešto drugo: to su subverzivne knjige, pa kultura zapravo ne zna što bi s njima. Tvoje *Kazalište krize* odlično će nam sada poslužiti upravo kod ovoga događaja u kojemu sudjeluješ – režiranja hrvatskog pisca u Novom Sadu. Pišući o vezama između zagrebačkog i novosadskog kazališta/pozorišta – a one se pokazuju mnogo dublje i kompleksnije nego bi itko to pomislio! – govoriš tu neke frapantne stvari. Evo: Heinrich Börnstein – jedan zagrebački "Švabo", koji pod utjecajem Ilirca (inače Grka) Dimitrija Demetra, sebe smatra "Slavjaninom" – on i novosadska putujuća trupa Joakima Vujića u 19. stoljeću stvorili su zagrebačko kazalište. Mislim da se nekima smračilo u glavi kad su to pročitali.

Sigurno je tako. Osobito takozvanim diktatorskim glavama, koje određuju tko je tko i što je što u hrvatskoj teatrologiji. Stvar je u tome da se u hrvatskom kazalištu konstantno stavljaju pod tepih činjenice koje u određenom vremenu ne zvuče "dobro", jer onda se pokaže da hrvatsko kazalište nije "oblak" pa da se samo od sebe stvorilo iz čiste želje da bude hrvatsko mimo veza sa susjedstvom. U prošlih dvadeset pet godina, kad smo zadnji put čuli pojam "Ilirski pokret"? To je izbačeno iz sjećanja, a za vrijeme socijalizma bilo je obavezna lekcija u školi. Kad svojim studentima kažem da je Demetar bio Grk, isto kao i Naum Malin, da je Stjepan Miletić (prvi intendant HNK, op. a.) bio Srbin, da je Gavella bio Grk, a Freudenreich Čeh itd., da je taj "melting pot" devetnaestog stoljeća u Zagrebu u eri industrijalizacije doveo ljude i energije koji su podigli Agram iz blatne varošice u *mitteleuropski burg* – prvi put to čuju. Ali svi koji su tada stvarali, zajedno s dijelom hrvatske aristokracije, uz neizbježnog Gaja s budnicom "Još Hrvatska ni propala dok mi živimo...", svi su oni bili primarno Slaveni – *Ilirci*! Tako je taj *slavjanski zov* privlačio čak i tog Švabu koji je takav zov pretvorio u – novo doba.

Još više zapanjuje činjenica da je isto *Leteće diletantsko pozorište* iz Novog Sada, koje se u Zagrebu 1840. preimenovalo u *Domorodno teatralno društvo*, igralo uglavnom Steriju, i to između ostalog i tragediju *Miloš Obilić ili padnuće srpskog carstva*. Izgleda da purgerskom građanstvu to tada nije smetalo?

Oni su taj "teater" gledali s takvim olakšanjem jer nije bio na njemačkom i sasvim bez zadrške ga podržavali gromoglasnim stojećim ovacijama. Zato što je iznad svega stajala želja da se čuje *narodni jezik*. A on je u tom trenutku mnogo bliži srcu i glavi nego njemački, kojeg ćemo protjerati zauvijek sa scene tek dvadeset godina kasnije. Nažalost, kada je propao Ilirski pokret propale su i veze. Demetar je kasnije krenuo u suprotnom pravcu, u Beč, tražeći repertoar koji bi govorio o onome što se u Zagrebu tražilo, i ljude koji će ga izvesti, jer je za Agramere gluma bila sramotna rabota za propalice i bludnice. Sterija im je nabijao komplekse kao i danas, a taj repertoar nije bio "naš", austrougarski i burgteatarski "kak se šika". Takav snobizam prisutan je i danas u hrvatskom teatru. Reci mi samo jedan suvremeni komad na hrvatskom repertoaru iz Rumunije, Bugarske, Makedonije, Slovenije, Srbije, Grčke, Moldavije, Albanije... sve redom velikih i/ili intrigantnih dramaturgija. Zato nam i

jest kazalište tako autistično i "na nivou peštanskog orfeuma druge i treće vrsti" – Krleža opet.

Godinama oštro kritiziraš vlastodršce i štetočine u hrvatskom teatru i kulturi. Više puta si rekla kako "hrvatska kultura ne zna kamo ide" i "nema vizije".

Nema vizije jer se razmišlja *ad hoc*, od

Mene nikad nije previše zanimalo što se Ljubiša Ristić uzaludno i tužno preigrao kod Slobe, pa toliko ih je bilo uz Tuđmana koji i danas važe kao elita, nije ni "l" od lustracije provedeno nad njima. Ristić je jedini primjer postjugoslavenske lustracije

mandata do mandata, prizemno i ziheraški. Ili čak ni to – kao kod bivše ministrice u koju smo vjerovali svi na kulturnoj sceni, a nije se bavljenje kulturom moglo dobaciti ni do kraja mandata jer se bavilo vlastitim interesima i maženjem prijatelja. Sustav je pao do granica izdržljivosti, a hrane se samo poslušni. Pogotovo što, za razliku od Srbije, u Hrvatskoj novca još ima, no on se selektira po jednom jedinom kriteriju, a to je posluh i s njim združeni strah. Kao što to piše Dragan Velikić u svom novom romanu *Islednik*, a ne tiče se samo političke scene: "Posle Tita ostale su nam belosvetske secikese i sitni prevaranti."

Govorila si jednom kako ne znamo uzimati iz dobrih iskustava prošlosti, kako smo drugim riječima kulture diskontinuiteta. Ali zar tvoja *Država* ne opovrgava to, bar jednim dijelom – koliki su, što su se kompromitirali za doba NDH, poslije rata ponovo uvršteni u službenu kulturu, kolikima se oprostilo: Matačić, Gotovac, Papandopulo, na poseban način i sam Gavella?

To je ta stara priča "o huljama i herojima" našeg omiljenog sustava Oportunizma. Ni Kapitalizam ni Socijalizam, već Oportunizam, to je naša konstanta. Najgore je, naime, kad se jedno takvo razdoblje, takav kukavičluk, oportunizam i kolaboracija duha dogode u periodu kad imaš na sceni najplodnije umjetnike u povijesti. Hrvatska kultura tada je bila posve suverena u odnosu na sve druge u Jugoslaviji, a i kasnije se Titova kulturna politika Jugoslavije kreirala upravo u skladu s tendencijama u hrvatskoj kulturi. Čežnja za slobodom stvaralaštva koja dostiže vrhunac u Krležinu ljubljanskom referatu nastavlja se u izložbama Exatovaca, časopisu "Krugovi", gostovanjima inozemnih svjetskih teatara u Zagrebu i prvim eksperimentalnim traženjima u području takozvane konkretne glazbe, a pravi *boom* bilježi i izdavaštvo, u kojem prevladavaju Sartr, Kami, Jonesko, Beket, Kafka... Zagreb je tada središte i rasadište, a ne kao danas provincijska destinacija koju deceniju i pol vodi šerif iz Pogane Vlake.

U Zagrebu nema "Žanke Stokić", u tom smislu?

Ne. Upravo zbog prošloga, nemamo je i ne možemo je imati. To s njom je bilo upozorenje za Zagreb – u jesen 1944. u Beogradu je strijeljano u prvom navratu preko stotinu intelektualaca i umjetnika, točan se broj ni do danas ne zna. Onda je stiglo upozorenje da se to ni slučajno ne smije dogoditi u Zagrebu. Ne zaboravimo razlike: Beograd je bio okupiran – Zagreb je sam proglasio svoju nacističku vladu, nakon što su Nijemci plesnim korakom ušetali na Jelačić-plac. Tu znači postoji razlika već u samoj upravi i organizaciji, ali i ideološkom *impaktu*. Ovi su bili kolaboracionisti, ljubili su se i grlili, nastupali za Nijemce i za Nedićevu vladu i, kako piše kolega Mija Ilić, smaknuti su jer su se "istakli ismevanjem i omalovažavanjem Engleske, Sovjetskog Saveza, Amerike i našeg Narodnooslobodilačkog pokreta". To je ipak kolaboracijski sklop, dok je u NDH bio svenarodni pokret, ustaše su smatrani "revolucionarima" koji su prvi put nakon sedmog stoljeća stvorili državu – tu je "mala" razlika. Naravno, o kočnici u osveti u Zagrebu nema puno tragova, sve je išlo usmeno – no izgleda da se upravo zbog Beograda zaustavilo krvoproliće u Zagrebu. Osim toga, Blajburg je bio blizu, pa tko je stradao, stradao je tamo, purgerske su ruke ostale uglavnom čiste, opet. Moja je hipoteza da je sâm Tito na zagrebačkim umjetnicima (osim par višemjesečnih kazni zatvorom i zabrana igranja) vježbao širinu oprosta. Nije li već 27. maja 1945. sjedio u loži na priredbi VI lička? Drugo, oni koji su iz zagrebačkog HNK otišli u partizane nisu se poslije htjeli vratiti ni u snu – Vjekoslav Afrić sve do šezdesetih nije ni došao u Zagreb, pa Ivka i Joža Rutić, Skrigin, svi su ostali u Beogradu. Pitanje kolaboracije naših umjetnika kroz razna vremena tipično je faustovska tema i zato je *Hrvatski Faust* genijalan, a zapravo zabranjen komad – evo mu se opet u ovom razgovoru vraćamo. Tu je sve pogođeno i sve se slaže, do danas.

Budući smo u temi mogućnosti teatarskog problematiziranja prošlosti, bilo kroz događaje ili imena, a u odnosu na sadašnjost: u Srbiji je režiser Oliver Frljić najetabliranije ime hrvatskoga teatra. Ti si se, uzgred, zbog sukoba s njime oko neuspjele postavke *Hrvatskog Fausta*, našla u bizarnoj situaciji – da ti se fotografija, zajedno s još nekoliko ljudi hrvatske kulture, nađe na gaćama glumaca u njegovoj predstavi.

Na stranu za mene potpuno neočekivano obračunavanje s (ne)istomišljenicima, tu je došlo do greške u komunikaciji i poremećenog osjećaja za mjeru. Počelo je tako što sam u jednom tekstu kritizirala početak njegove intendanture u Rijeci, i to se odmah pomiješalo, da tako kažem "drugarski" s ideološkim previranjima i skretanjima tipa – "ako nisi s nama – onda si protiv nas". Kazalište je i inače bazirano na taštini, a njegov slučaj to jasno pokazuje i dokazuje. Mene je razočarala uskost – to da unatoč svojim uspjesima i reputaciji ne može podnijeti kritiku. Dodatno me razočaralo jer smo u toj borbi prethodno bili suborci "iz štaba". Zloupotreba moći jedina je stvar koja me dovodi do krajnjih granica strpljenja, a k tome mislim da u kazalištu moraš naći saveznike i raditi na integraciji, a ne potpuno dezintegrirati prostor djelovanja. U intendantske gaće Frljić je uletio bez pripreme, misleći onako *ristićevski*:

»

"Osvojimo prostor pa ćemo dobiti odmah, preko noći ono što želimo – novu estetiku i pritom voditi politiku." Zaboravio je da on baš ni po čemu nije do koljena Ristiću, osim što ga šije u PR-u, to da.

Eto, taman kao uvod u pitanje: Frljić je upravo radio predstavu o Ljubiši Ristiću, imenu koje se kao poseban i začudan "bauk" vraća svako malo. Ti se sjećaš vremena kad je Ristić dominirao jugoslavenskim teatrom. Kako pamtiš njegovu pojavu, predstave i sve što je podrazumijevao – kako iz tvoje osobne, pa danas iz perspektive teatrologa?

Sjećam se dobro kad je osamdesetih njegov KPGT bio aktivan u Zagrebu, kad je Ristić možda najviše i boravio tamo. To su bile predstave koje su direktno ubadale i u društvenu svijest, ali i u onu kazališno-estetsku. Naprosto, on je bio čovjek kojeg se nije preporučalo gledati, zato je nama, omladincima s greškom, bio kao mesija. Nisam takve predstave u Zagrebu nikad ranije vidjela, većina tadašnjih stvari u teatru bila mi je dosadna. Bilo je isto ići na koncert Boba Dilana ili na Ristićevu predstavu – apsolutni *must*. Vidjela sam, naročito nakon *Šiptara*, da se sprema opasan prevrat. Udaru koji je Ristić izvršio na kulturnu scenu Frljić nije ni blizu, osim medijski. Eh, da je Ristiću bila uz sav talent i ova tehnologija, gdje bi mu bio kraj? Sigurno ne u Mirinom krilu.

Ristić je danas persona non grata u srpskoj kulturi.

Nažalost, Ljubiša Ristić nije bio čovjek svojih predstava, nego svega onoga *oko predstava*. Nisu se njime bavili samo ljudi iz teatra nego svi "forumi" i svi "CK-ovi". Ljubiša Ristić je čovjek konteksta. Kad je kontekst propao – propao je i on. Ako Kosta Spaić nekoga nije podnosio, to je bio Ristić – zato što hrvatski SK nije mogao podnijeti taj, po njima, "diktat" srpskog, odnosno jugoslavenskog. Oni su svi u hrvatskoj kulturi osamdesetih bili kao Mika i Štefa Špiljak – ne kao Šuvar, da se razumijemo – nego taj njihov mediokritetski pogled u visine: "Ajme, to nam je došlo iz Srbije po nalogu..." Mene nikad nije previše zanimalo što se on uzaludno i tužno, manovski preigrao kod Slobe, pa toliko ih je bilo uz Tuđmana koji i danas važe kao elita, nije ni "l" od lustracije provedeno nad njima. Ljubiša Ristić jest jedini primjer postjugoslavenske lustracije. Ja bih voljela da okrene list i počne pisati knjigu, jer kad propadneš u politici, nema povratka na staro – jedino ti preostaje pisati knjigu o tome, to su ustvrdili još stari Grci.

Kažeš da je Ristić "čovjek konteksta" s čijom propašću propada i on. Taj kontekst u kom je nekad djelovao Ristić (kao i Šnajder, kao i čitava ta generacija jugoslavenskog, uslovno rečeno "disidentskog" kruga – ne samo lijevo nego i desno), na globalnoj je ravni bio hladnoratovski, pa je onda primijenjen i kod nas, s našim specifikumima. Kakva je retroaktivno bilanca hladnoratovske kulture, od rokenrola do literature i teatra?

To je tužna priča u kojoj se na sve što je nekad bilo gleda kao na sjajnu prošlost, koja je uz to sve i predvidjela. No, u stvari je kultura tada samo bila svjesna činjenice da naša zemlja ne postoji ni kao kulturna ni kao bilo kakva sila. Kako to lijepo kaže genijalni Sioran u djelu *Mon pays*: "Znali smo da postoji samo kao stvarnost našeg očajanja." E sad, ono što je od tog očajanja ušlo u umjetnost doista će trajati vječno, ostalo je magla. Ima on u istom djelu i formulu za ovo danas, glasi otprilike ovako: ubrzo su pri svakoj "kulturi" osnovani pokreti koji su htjeli reformirati sve, pa i prošlost. Njihova se neoprostiva pogreška sastoji u tome što su pripisivali budućnost nečemu što budućnost nije imalo. Zato je danas sva kultura izjednačena s Big Brotherom, a pogled s nje na ovu tvoju hladnoratovsku izaziva vrtoglavicu.

Kakav je današnji novohladnoratovski istočno-zapadni kontekst s našim posebnostima? Što je danas prostor kulture i disidentstva, gdje je prostor pobune?

Pobune nema iz jednostavnog razloga što, da bi se rodilo novo, staro moramo pustiti umrijeti, a kod nas staro još živi, na dva klimava zuba, ali živi i ne da se – dovoljno je pogledati nacionalne i ostale javne institucije u "regionu", sve ti je jasno. Ovdje se naime ne želi definirati Problem, a bez toga nema promjene. Uz to, kritičko mišljenje – to jest volja za promjenom – samo je povod da te sklone s puta. Boris Buden naziva to stanje "epohalnom apatijom" i "fatalizmom koji je paralizirao i sam osjećaj za stvarnost". To je, uz malograđanštinu, osnovna ideološka sila naših društava. Vrli kulturtregeri pretvorili su se zato u poduzetnike koji svoj *biznis* odrađuju na javnom novcu i drže, barem je u Hrvatskoj tako – brat bratu 90% cijelog kazališnog pogona. Sve je u redu, pa nitko se ne buni, kažu, nastavljajući širenje područja moći. Estetski rezultat: politički kič ili – kič naprosto.

Koliko pratiš srpski teatar i kulturu danas?

Pratim u stopu, naročito kazalište, film i proznu produkciju. Uz brojne nedaće koje muče srpsku, kao uostalom i hrvatsku kulturu, a to je u prvom redu propast javnog sustava, u Srbiji je prisutna i kronična besparica za programe te nedostatak nezavisne inicijative, koja hrvatsku kulturu još nekako drži na površini. Primjer od kojeg zastaje dah: već dvije godine u Srbiji nema natječaja za film – papala maca! I ne bune se, samo pojedinci dižu glas. Zato je ispucavanje na društvenim mrežama glavna demonstracija volje za promjenom. Netko je s pravom rekao da srpski i hrvatski Facebook treba zatvoriti na barem dvije godine, možda nam krene nešto na realnom planu, ne samo na viralnom, gdje smo svi junaci pobune.

Kad već to spominješ, ovdje se u kulturi stvorila i jedna nova "kasta": oni koji tvrde da rade na "pomirenju" i pomirivanju kultura, cmaču se po festivalima i na otvorenoj sceni, a zapravo "boga mole" da do toga ne dođe jer ovako uspješno parazitiraju.

Ja to zovem Brijunskim sindromom, koji se najbolje objašnjava Ezopovom basnom o pticama, zvijerima i šišmišima. Kad su ptice i zvijeri bile u ratu, šišmiš se nije htio odlučiti da li je ptica ili zvijer. Kad su napokon ratnici, skroz izgrebani i očerupani, objavili primirje, šišmiš se iskidao od grljenja i cmakanja s jednima i drugima jer je navodno uvijek bio njihov. Na Brijunima, ali i na još nekim mjestima preživjele "interesne YU kulture", borave ta dvolična lica i dan-danas, a najgore je u svemu što im za to pare, nagrade i aplauze daju blesave ptice i slabašne zvijeri koje se još uvijek, nakon desetljeća njegova "dilovanja" emocijama i interesima, i danas daju impresionirati šišmiševim lažima. ¶

ĐORĐE MATIĆ

Ljudi govore

AP Photo

Ovogodišnju Nobelovu nagradu za književnost dobila je beloruska spisateljica Svetlana Aleksijevič. Malo poznata u ovdašnjoj javnosti, bez ijedne knjige objavljene u Srbiji, ova književnica je svetsku slavu stekla nekom vrstom literarnog žurnalizma, pa je ova nagrada bacila svetlo i na taj potcenjeni žanr

U oktobru prošle godine američki pisac i novinar Filip Gurevič, najpoznatiji po radu za "Njujorker" i knjizi o genocidu u Ruandi, napisao je kako je došlo vrijeme da Nobelovu nagradu za književnost ponovo dobije neki pisac nefikcijske književnosti. Pozivajući se na ranije primjere i presedane od Bertranda Rasela do Vinstona Čerčila, Gurevič je tvrdio kako nije pravedno da Nobelova nagrada za književnost ostane rezervisana samo za pjesnike, pripovjedače, romansijere i dramatičare. Prošlo je godinu dana i Gurevič je zaslužio priliku da pravednički likuje. Nobelovu nagradu dobila je, naime, Svetlana Aleksijevič, novinarka i književnica iz Bjelorusije. Reč je o prvoj Nobelovoj nagradi za književnost bjeloruskom autoru, ali istovremeno i o šestom književnom Nobelu za ruski jezik i književnost. Sve svoje knjige, naime, Aleksijevičeva je napisala na ruskom jeziku. Ako je Brodski za svog Nobela rekao da pripada američkom državljaninu i ruskom piscu, nešto slično bi mutatis mutandis mogla da kaže i Svetlana Aleksijevič.

ČERNOBILJ

Iako se u Srbiji objavljuje mnogo prevoda, a ruski jezik tradicionalno spada među one koji u tom smislu prednjače kao izvornici, pomalo paradoksalno je da u trenutku kad je Aleksijevičeva dobila Nobelovu nagradu nije bilo ni jedne jedine njene knjige prevedene i objavljene u Srbiji. To je rijetkost; teško je, naime, prisjetiti se primjera književnog nobelovca u posljednjih 25 godina koji u trenutku kad je nagrađen nije bio prisutan u Srbiji barem sa jednom knjigom. Ograničavam period na četvrt vijeka samo zbog činjenice da je dotad postojala Jugoslavija, a njen je izdavački arhipelag ipak bio razuđeniji. Tako i danas na području na kome se govori i piše srpskohrvatski (BiH, Crna Gora, Hrvatska, Srbija) ipak postoji jedna knjiga Svetlane Aleksijevič. Radi se o djelu *Rabljeno doba* koje je prije dvije godine objavio mali zagrebački izdavač Edicije Božičević. Za nedjelju-dvije, međutim, i beogradski Arhipelag objaviće jednu knjigu Svetlane Aleksijevič: *Rat nije ženskog roda*. Vjerovatno neće proći mnogo vremena, a neko će već da objavi i njenu najpoznatiju knjigu *Černobiljska molitva*.

ČINJENICE

Ipak, ako u Srbiji i nema previše čitalaca (osim onih koji su je čitali u originalu, odnosno u prevodima na druge svjetske jezike), Svetlanu Aleksijevič je ovdašnja publika mogla vidjeti i slušati u ljeto 2010. godine kad je organizaciji Fondacije »

Hajnrih Bel učestvovala u javnoj debati o Srebrenici upriličenoj u Centru za kulturnu dekontaminaciju. U tom smislu, Svetlana Aleksijevič je pomalo i tipičan predstavnik savremene književne elite – dosta vremena provodi po raznim rezidencijalnim i stipendijskim boravcima, po festivalima i konferencijama. Pošto vidim da je postalo moderno da se *prijavljuju* susreti s njom, red je da i ja, makar autoironično, zabilježim ovdje da smo se upoznali u 2005. na Evropskim književnim susretima u Sarajevu zadržavši se u kratkom srdačnom razgovoru. Ipak, ako na stranu stavimo masmedijski folklor i spekulacije o političkim motivima u ovakvom izboru, odnosno o sklonosti da se nagrađuju pisci koji dolaze iz država sa autoritarnim i (polu)totalitarnim režimima, valja nam kazati nešto i o književnim karakteristikama onoga što Svetlana Aleksijevič piše. Najkraće rečeno, nju u njenom pisanju vodi zapravo novinarsko geslo o svetosti činjenica i slobodi interpretacije. Kao u onom čuvenom naslovu Rastka Petrovića, u knjigama Svetlane Aleksijevič stvarne žene i stvarni ljudi – govore.

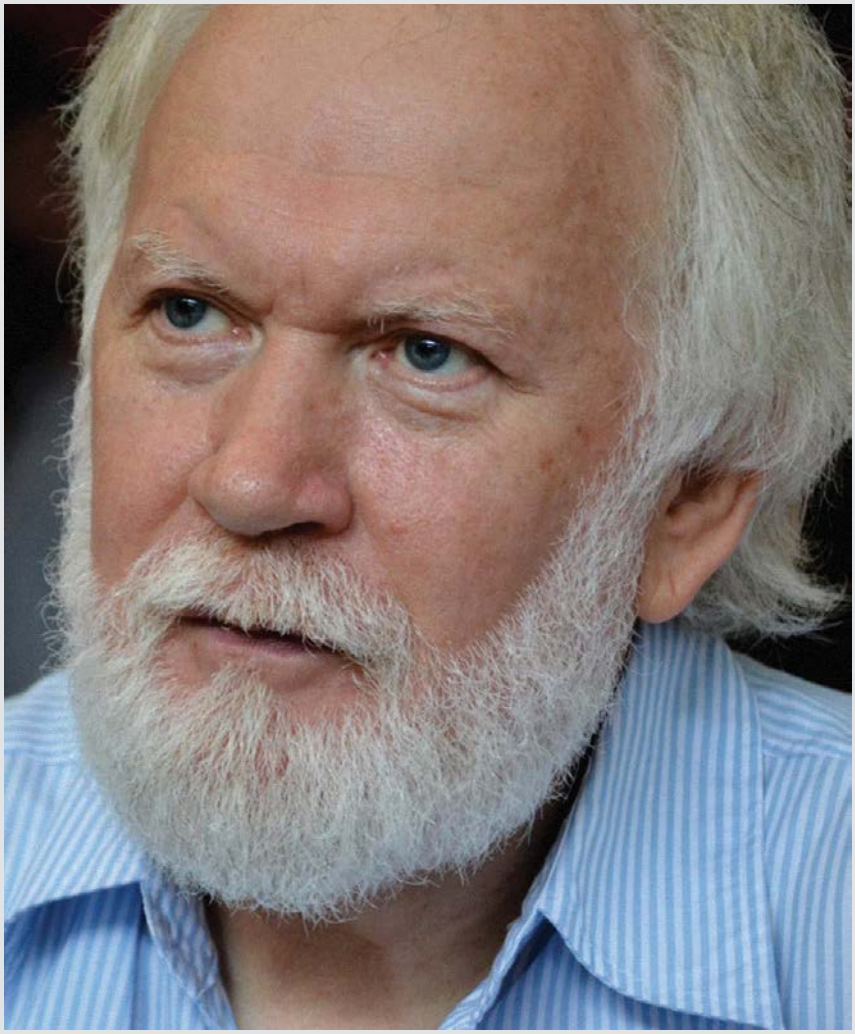
ŽANR

Ta vrsta *žanra* u našoj književnosti nije nikada bila pretjerano popularna. U jednom od svojih najčuvenijih intervjua Danilo Kiš je žalio zašto je mitska epopeja Drugog svjetskog rata i NOB-a u našoj književnosti završila uglavnom u folderu tanušne fikcije, s vrlo malo primjera punokrvne memoarske literature. Znao je o tome s kraja šezdesetih i početkom sedamdesetih pisati i Igor Mandić. U nekim drugim književnostima, također slovenskim, uostalom, to nije bilo tako. Najbolji primjer je zapravo poljska književnost: od najvećeg klasika takve književnosti Rišarda Kapuščinjskog (iz čijeg šinjela je, kako se to kaže, izišla i Svetlana Aleksijevič) do vjerovatno ponajboljeg savremenog poljskog pisca Andžeja Stasjuka. U tom kontekstu nagrada Svetlani Aleksijevič jeste i odavanje počasti hibridu novinarstva i književnosti, jednom od autentičnih načina da se moderni čitalac ubijedi u istinitost (umjetničku i svaku drugu) onoga što čita, gaseći jalovu fantaziju, što pjesnik reče, kao dimljivu lampu. ¶

MUHAREM BAZDULJ

In memoriam: Zdravko Zupan (1950–2015)

Čuvar zaboravlje

Umro je Zdravko Zupan, najznačajniji istoričar stripa u nas. Njegovim nestankom nestaje ne samo najveći poznavalac već i najveći čuvar stripskog blaga

Krajem septembra, kao član žirija na konkursu beogradskog Salona stripa, popeo sam se na binu Studentskog kulturnog centra, zajedno sa Zdravkom Zupanom, kome je trebalo da bude uručeno Specijalno priznanje za doprinos srpskom stripu. Vreme do proglašenja nagrada, dok su trajali aplauzi i govori, proveli smo sedeći na bini ali nekako u pozadini, razgovarajući, kao i mnogo puta pre toga, o arhivskim stripovima, i o planiranom novom izdanju, na kojem smo zajednički radili. U jednom momentu smo se okrenuli zbivanjima na sceni, ali sam krajičkom oka primetio da Zdravko, koji se žalio na zdravstvene probleme, nekako... tone. Ustao sam i – bio je tu još neko (Vladimir Vesović?) – počeli smo da neprimetno dajemo znak organizatoru, Mikiju Pješčiću, da postoji problem. On je predložio da pozovemo Hitnu pomoć. Zdravko je to odbio, sačekavši još nekoliko minuta, nakon čega je primio nagradu i zahvalio se. Iako je sala SKC-a bila puna, rekao bih da niko nije pretpostavljao šta se zapravo događa. Poznajući Zdravka, znam da mu nagrade (naročito svečanosti povodom istih) nisu bile naročito važne, i kasnije me je uveravao da se njegovo zdravstveno stanje popravilo, ali – kada je stigla vest o njegovoj smrti u bolnici u Zemunu, svega par nedelja kasnije, bilo je jasno da je nagrada, iako to niko tada nije mogao da pretpostavi, simbolički potcrtala njegovo

nog blaga

Andrija Maurović i Zdravko Zupan

O Zdravku

Zdravko Zupan je prvi čovek koga sam, na samom početku osamdesetih, upoznao iz sveta stripa. Imao sam sreću, naišao sam na autentičnog poznavaoca i – predstavnika tolerancije. On me je doveo na okupljanja u "Mažestiku". Prišao mi je u tada legendarnoj knjižari u Cetinjskoj ulici, video da držim knjigu o stripu Srbe Ignjatovića i, kada je čuo moje ime, ubedio me da treba da dođem sa njim u "Mažestik" i upoznam se uživo sa ostalima iz "Beogradskog kruga 2". Od tada se Zdravko i ja nismo razdvajali. I danas se družimo i-mejlovima, a ja ne propustim nijedan dolazak u Beograd da se opet družimo. Moram da ispravim poslednju rečenicu, važila je do pre neki dan. Na otvaranju Salona stripa 24. septembra rekao sam publici da sam srećan što sam ponovo u Beogradu baš te večeri kad mogu da podelim radost za nagradu za životno delo sa Zdravkom, mojim prvim i najdužim prijateljem u svetu stripa i da on ovu nagradu zaslužuje više od svih ljudi. Gledao me je i prekorno klimao glavom, neiskorenjivo skroman. U ponedeljak mi je poslao mejl: "Hvala na poslatim ilustracijama. Inače, tu knjigu sam pročitao kao klinac i po njoj počeo da crtam strip." Odnosilo se na ilustracije Aleksandra Hecla za knjigu Aleksandra Beljajeva *Zvezda Kec*. U petak, u amsterdamskoj samoposluzi me je zveknula poruka: Zdravko je umro. Plakao sam kao dete, zatečen vlastitom reakcijom među ljudima koji su blenuli u mene. A što ridati? Uvek sam se podsmevao metafori o moralnim vertikalama. E, Zdravko je bio samozatajni stub ontološkog poretka stripskog sveta.

Osamdesetih smo se bacili na iskorenjivanje kulturnog neuvažavanja stripskog medija, zajedno organizovali niz izložbi za koje drugi kažu da su bile ključne – od Studentskog kulturnog centra, preko Doma armije do Muzeja savremene umetnosti – pisali kataloge zajedno, žirirali diljem tadašnje Jugoslavije, lobirali za stripske vrednosti i protiv klanskih privrženosti. Bili smo zanimljiv par, Zdravko kao pre svega zastupnik klasičnih vrednosti u stripu i ja, u to vreme pre poznat kao zastupnik moderniteta i subverzije stripskih kanona. Obojicu nas je poražavala uzajamna otvorenost da slušamo argumentaciju jedan drugoga. "Klasičar" Zdravko je bio osoba zahvaljujući kojoj je na prvom Salonu jugoslovenskog stripa u Vinkovcima 1984. uvedena nagrada "Strip novog senzibiliteta/inovacija". Pred ratove, godinu i po dana smo radili metodologiju za zajedničku enciklopediju svetskog stripa. Onda sam otišao u Amsterdam, pre dvadeset četiri godine. Ove godine pregovarali smo da li da radimo Leksikon stripa, projekat koji nam je ponuđen. Opet smo se sa zajedničkom strašću baktali metodologijom.

Zdravku su najveći svetski uzori bili Hal Foster i Aleks Rejmond. Oko domaćih genija stripa bili smo u potpunosti saglasni: Andrija Maurović, prvi među najkreativnijima, magovima ovog medija. Pre par godina Zdravko mi je poslao jednu fotografiju, rekao mi je da mu je možda najdraža. Na njoj grli velikog maga. Sada su zajedno.

ZORAN ĐUKANOVIĆ

izuzetno važno bavljenje stripom na ovdašnjoj sceni.

Zdravko je sredinom šezdesetih počeo da svoje stripove objavljuje u "Malom ježu", da bi kasnije radio na velikim serijalima poput *Fix und Foxi* za nemačkog izdavača "Kauku", *Tom i Džeri* pod licencom zagrebačkog "Vjesnika", i Diznijeve stripove za francusku reviju "Le journal de Mickey", ali radeći i na vlastitom serijalu *Zuzuko*, u dečijem časopisu koji je sam izdavao.

Međutim, Zdravko Zupan će pre svega ostati upamćen po svom istoriografskom radu i izučavanju ovdašnje strip scene, naročito one iz tridesetih i četrdesetih godina. Tačnije, Zupan je bio najzaslužniji što sve to nije gurnuto u bezdan zaborava. Jugoslovenski strip, naročito beogradski krug, u predratnom periodu je uspeo da ovaj žanr popularne kulture

Autoportret

dovede do evropskog nivoa. Mi danas možda ne shvatamo razmere ovog smelog dostignuća. Na nesreću, aprilsko bombardovanje 1941. uništenjem Narodne biblioteke je zatrlo i zbirku predratne periodike, u kojoj su bili arhivirani strip izdanja i drugi listovi u kojima je pre rata strip bio objavljivan. Rat je razvejao i veći deo generacije crtača koji su objavljivali stripove, neki su emigrirali, neki su, sa političkim promenama koje nisu favorizovale strip, izgubili mogućnost da objavljuju i prestali da se bave stripom. Neki su čak završili pred streljačkim vodom (kao što je bio slučaj sa Veljkom Kockarom, streljanim 1944, čija je sudbina rekonstruisana prvenstveno zahvaljujući naporima Zdravka Zupana). Poverenje u strip polako se vraćalo nakon razlaza sa Sovjetskim Savezom, ali mnogi su već bili dovoljno razočarani. Trebalo je da prođu decenije dok nije ponovo mapirana i izučena predratna strip produkcija, i taj posao i danas se čini daleko od završetka. Zdravko Zupan je bio taj koji je prikupljao originalna izdanja stripova, »

umesto da se time bave bibliotečke zbirke, umesto muzeja pronalazio je izvanredno retke originalne crteže, kao i pisma i dokumenta, zato što nije bilo arhiva koji bi se time bavili. Zdravko je intervjuisao malobrojne svedoke, čak i rođake aktera strip scene, bila je važna i njegova veština da prepozna individualne stilove pojedinih autora (s obzirom na to da većina predratnih stripova nije bila potpisana). Kako institucije nisu učinile praktično ništa da sačuvaju ovo važno savremeno nasleđe, sa Zdravkovim nestankom nestaje ne samo najveći poznavalac, već i čuvar ovog blaga (u ovom slučaju, u pitanju su dragocenosti kojima ne preti opasnost da budu poharane, već da budu... zaboravljene). U sve to on je uložio ogroman životni napor, bez nadoknade, pretrpevši nešto palanačke zavisti i nešto pohvala, ali opet verujem da je to istraživanje bilo izvor njegovog velikog ispunjenja. Ne poznajem nikoga ko se toliko radovao stripu. Uostalom, ko šiša ignorante? Nek se zabavljaju svojim poslom.

Svoj istoriografski rad Zupan je dokumentovao u izdanjima kao što su *Istorija jugoslovenskog stripa* (sa Slavkom Draginčićem, 1986), *Vek stripa u Srbiji* (2007), *Stripovi koje smo voleli* (sa Živojinom Tamburićem i Zoranom Stefanovićem, 2011), i u mnogim časopisima, među kojima su, pored domaćih, i "The Comics Journal", "SIGNS", "International Journal of Comic Art" i brojnim drugim. Tokom poslednjih godina, objavio je nekoliko monografija u izdanju Kulturnog centra Pančeva. *Zigomar – Maskirani pravednik* (2011) bio je omaž najpopularnijem liku predratnog srpskog stripa, dok su *Doživljaji Mike Miša* (koizdavač "Komiko", 2014) dokumentovali balkansku varijantu popularnog lika, koju su domaći autori kreirali već 1932. godine.

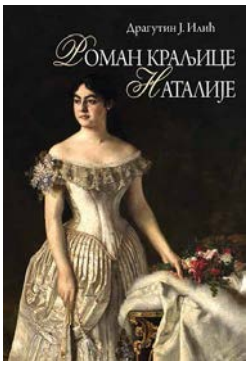
Sa Zdravkom sam delio i sklonost ka pretraživanju buvljaka. Neka od važnih otkrića desila su se upravo na takvim mestima. Pričao mi je da su ga ponekad u mislima, poput halucinacije, progonili artefakti koje je video, ali je iz nekog razloga propustio da ih kupi na buvljoj pijaci. Bio je veoma uzbuđen kada bi na buvljaku "izronili" (Zdravkov izraz) neki novi, dotad nepoznati podaci. I otkud taj osećaj da, iako Zdravka više nema, njegova potraga još uvek traje? ¶

SAŠA RAKEZIĆ

Kraljica Natalija i njeno vreme

Dve upravo objavljene knjige posvećene životu i delu kraljice Natalije Obrenović vraćaju u fokus kako njenu sudbinu tako i istorijske i kulturne prilike u Srbiji poslednjih decenija XIX veka

Ovog meseca, u razmaku od nekoliko dana, objavljene su dve knjige o kraljici Nataliji Obrenović: *Roman kraljice Natalije* Dragutina J. Ilića u izdanju "Službenog glasnika", i *Ruža i trnje* s kraljičinim uspomenama, aforizmima i prepiskom u izdanju "Lagune". Priređivač obe knjige je dr Svetlana Tomić (druge sa Ljubinkom Trgovčević i Ivanom Hadži Popović), docent Fakulteta za strane jezike (Alfa univerzitet), autorka brojnih naučnih radova sa posebnim interesovanjem za kulturno-političke probleme vezane za književno stvaralaštvo žena u XIX veku i adekvatnost institucionalizovanog javnog mnjenja o srpskom realizmu i istoriji ženske kulture. *Roman kraljice Natalije* Dragutina J. Ilića i Natalijini spisi objavljeni u knjizi *Ruža i trnje* teme su koje uključuju oba ova interesovanja Svetlane Tomić.

Roman kraljice Natalije objavljen je gotovo sto godina nakon premijernog izdanja 1923. godine u "Cicvarićevom beogradskom dnevniku", koji se smatra našim prvim tabloidom. *Roman* je objavljivan u nastavcima, nakon što je mesecima reklamiran kao senzacija uz napomenu "da svaki obrazovani Srbin treba da ga pročita i pamti".

POSLE MILION GODINA

Pisac Romana Dragutin J. Ilić (1858–1926) potiče iz čuvene beogradske porodice Ilić i brat je pesnika Vojislava Ilića. Svetlana Tomić u razgovoru za "Vreme" podseća da je danas zaboravljeni Dragutin Ilić na kraju XIX veka i na početku XX veka smatran izuzetnim piscem: "I današnji istoričari i kritičari priznaju mu veliki doprinos u poeziji, drami, romanu. Stvorio je nov tragički stih, napisao najbolji roman o starom Beogradu *Hadži Diša*, napisao prvu naučnofantastičnu dramu *Posle milion godina*, neki čak tvrde prvu i u svetskoj književnosti. Prema bibliografiji koju je 1991. u okviru svoje monografije o ovom piscu iscrpno priredio Gavrilo Kovijanić, najavljujući i pripremu piščevih sabranih dela, Dragutin Ilić je objavio 39 knjiga i 635 pojedinačnih radova. Za života je prevođen na ruski, nemački, slovački i češki jezik. U Kovijanićevoj bibliografiji zabeleženo je 126 radova napisanih o Dragutinu Iliću. Danas je taj broj mnogo veći."

Kako se desilo da je Dragutin Ilić sada gotovo zaboravljen? Svetlana Tomić kaže da mnogi proučavaoci smatraju da je odluka čuvenog kritičara i akademskog profesora Jovana Skerlića da ne uvrsti Dragutina Ilića u *Istoriju nove srpske književnosti* 1914. godine presudno uticala na Ilićevo problematično mesto u srpskom kanonu: "Takođe, Ilić je bio i ostao među retkima koji su po izlasku Skerlićeve *Istorije* sa naučne strane osporili tu publikaciju."

KRITIKA SKERLIĆA

Eventualna ponovna valorizacija Dragutina Ilića, što bi objavljivanje njegove

Natalija Obrenović, 1875.

Dragutin J. Ilić, 1901. foto Milan Jovanović

knjige moglo da inicira, kaže naša sagovornica, pretpostavlja kritičku evaluaciju kanona, počevši od Skerlića: "Bolji poznavaoci srpske književnosti znaju da oficijelna akademska istorija nije isto što i prošlost srpske književnosti, odnosno da je Dragutin Ilić samo jedan od značajnih pisaca koji nisu u kanonu. Dragutinu Iliću niko nije osporio estetsku vrednost. Ako se sećate, prošle godine obeležavao se veliki jubilej, 100 godina od Skerlićeve smrti, ali uglavnom su se čuli hvalospevi i veličanje. Smatram da ima dosta argumenata za kritičku procenu Skerlićevog doprinosa. Kod nas su istorije književnosti zapravo hronike, popisi i liste, odabrane uglavnom prema konzervativnom modelu mišljenja, a znamo da nauka napreduje samo odgovornim kritičkim preispitivanjem. U poslednjih 20-30 godina, uprkos snažnom pozitivitetu prema Ilićevim delima, on ne postoji u kanonu ni u školskim priručnicima, a njegovi tekstovi ne nalaze se u školskim čitankama. Može da zapanji sledeća činjenica: na nedavnom naučnom skupu o porodici Ilić najviše naučnih izlaganja nije bilo posvećeno Dragutinovom ocu niti Dragutinovom bratu, čuvenom pesniku Vojislavu, već upravo Dragutinu."

DRAGUTINOVA REVOLUCIJA

Dragutin Ilić nije bio samo pisac, već i "kmet i starešina kvarta Palilula". Kao jedan od protivnika režima Milana Obrenovića, često je bio proganjan. Kad je kralj Milan odlučio da protera kraljicu Nataliju iz zemlje, Ilić je pobunio ceo Beograd nastojeći da ga spreči u tome. To su bili čuveni majski neredi 1891. godine. "Dragutin Ilić je, sa drugim Beograđanima, bio na strani kraljice makar i po cenu vlastitog života", objašnjava Svetlana Tomić. "Zahvaljujući Dragutinovoj revoluciji, Beograđani su je oteli od policajaca, želeći da ona ostane u Srbiji. Upravo o tim događajima govori *Roman kraljice Natalije*."

Opisujući događaje vezane za kraljičino proterivanje, Ilić istovremeno opisuje i svoju ulogu u događajima – u njegovoj knjizi oboje zajedno ratuju protiv »

Nepouzdano znanje i javna dogma

Prema istraživanjima Svetlane Tomić, oficijelni politički i književni istoričari uveliko ignorišu najznačajnije žene u srpskoj kulturi i istoriji. "Njih nije bilo tako malo kako su nas ubeđivali", kaže ona. "Primera radi, u *Istoriji nove srpske književnosti* Skerlić je pomenuo četiri književnice. Godinu dana pre Skerlića,1913, intelektualke su same istupile u javnost i odštampale almanah *Srpkinja* sa fotografijama i brojnim prilozima o raznovrsnim doprinosima koje su ostvarile u društvu – u prosveti, književnosti, etnografiji, arhitekturi, muzici. Na toj listi je preko 100 žena koje su tada aktivno pisale i objavljivale. Reprint izdanje *Srpkinje* objavljeno je u Banjaluci 2013. godine. Naravno, u knjizi nisu predstavljene samo Srpkinje, već i žene drugih nacija koje su značajne za regionalnu i evropsku kulturu. Ali, koliko se danas zna o Dragi Gavrilović, Milevi Simić, Danici Bandić i drugima? Pazite, ovde se ne radi o tome da mi danas ne znamo potpune činjenice, već da je redukcioni model kanona netačan, moguće iz konzervativno ideoloških razloga. Zašto je to problem? Ako se ono što se kolokvijalno zove 'nacionalna grupa predmeta' – istorija i srpska književnost – bazira na pristrasnom, da ne kažem mizoginom ili mizantropskom modelu, onda je teško kreirati atmosferu tolerancije, prihvatanja različitog, onoga što je zapravo preduslov za demokratsko društvo.

Javno znanje nije pouzdano", nastavlja Svetlana Tomić. "Bez kritičkog preispitivanja javno znanje se pretvara u dogmu, a

Svetlana Tomić foto M. Milenković

dogma sprečava rast znanja. Na mnogim fakultetima u Srbiji postoji problem okoštalih studijskih programa, zbog čega naši studenti dobijaju odavno prevaziđena i zastarela znanja. Akademska norma srpskog realizma, ona prošla i ova sadašnja, koja kreira javno znanje putem udžbenika, priručnika, naučnih članaka, skupova, prekodirala je emancipovane i liberalne tipove u nakazne i nepoželjne, i obrnuto – patološke tipove označavala je kao anđeoske i poželjne. Jedna od najproblematičnijih tvrdnji naše akademske norme uporno se prenosila dugi niz decenija – da su pisci poput Jakova Ignjatovića, Laze Lazarevića i Janka Veselinovića prikazivali 'patrijarhalnu idilu'. Pomenuti pisci su opisivali patrijarhalno nasilje koje sprovode muževi ili očevi, i žene i decu koji pate i trpe teror patrijarhalnog društva, nemajući nikakva prava ni zaštite." S. Ć.

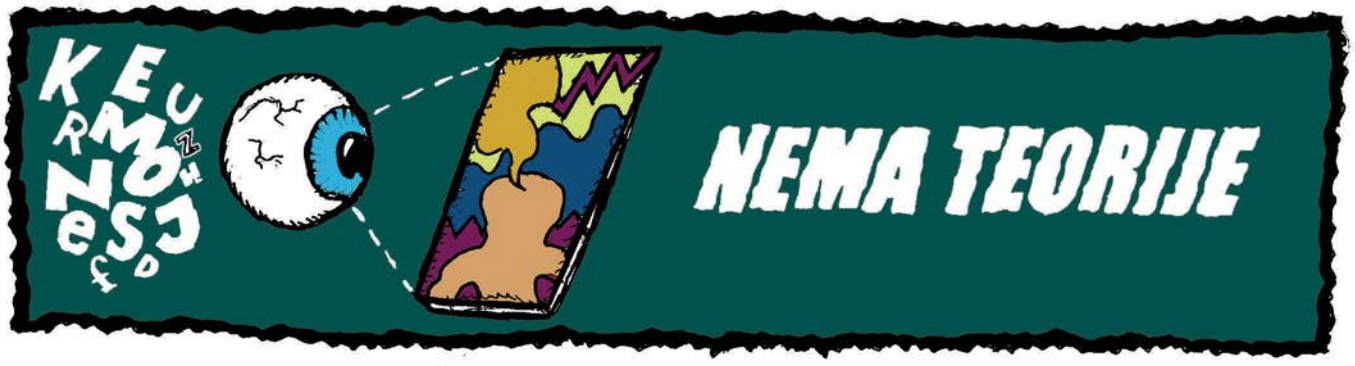
tiranstva kralja Milana. U fikciju Ilić je uspešno utkao istorijske činjenice, ali istorija je, međutim, njegovu knjigu zanemarila kao izvor. "Teško je odgovoriti zašto", smatra Svetlana Tomić, iako je roman istorijski verodostojan. "Neki delovi se poklapaju sa iskazima Jovana Avakumovića i Tihomira J. Markovića, a neki sa informacijama koje sam nalazila u štampi i drugim istorijskim izvorima, istorijskim priručnicima. Intrigira me zašto Slobodan Jovanović, pravnik, profesor, političar, istoričar, nije pominjao ovo Ilićevo delo 1934. godine, kada je opisao i tumačio pomenute majske nerede u monografiji *Vlada Aleksandra Obrenovića*. Po njemu, Natalija je kriva za razvod braka, trebalo je da ćuti i popusti, a ublažavao je Milanovo nepodnošljivo ponašanje."

KRALJICA NATALIJA

"Lagunino" izdanje Natalijinih spisa, knjiga *Ruža i trnje*, daje sliku kraljice kakvu oficijelna istorija ne zna. "Do pojave savremenih istoričarki, kao što su Ljubinka Trgovčević, Ana Stolić, Jasmina Trajkov, Ljiljana Stankov, Jovana Blažić, Aleksandra Vuletić, raniji i noviji oficijelni istoričari, a kada to kažem mislim na akademske profesore i autore istorija, redovno su neadekvatno predstavljali kraljicu Natalliju", kaže Svetlana Tomić. "Kada se Natalija ponekad pomene, priča se o njenoj lepoti, a malo šta o tome kakve je sve nesreće pretrpela u životu, a još manje šta je sve ona učinila za srpski narod. Na početku XX veka znalo se za njenu veliku pomoć i brigu oko ranjenika u srpsko-turskom, posle i srpsko-bugarskom ratu – u to vreme ona prvi put angažuje žene da rade kao bolničarke i uvodi javna priznanja za njihovu požrtvovanost. Upamćena je i po velikim doprinosima u kulturi, umetnosti, obrazovanju žena, politici, diplomatiji, istoriji, humanitarnim zalaganjima, etnografiji. Kraljica je htela da predstavi kulturu Srbije Evropi u najboljem svetlu i angažovala je srpsku elitu da objavi reprezentativan *Album Srbije*. Još uvek se ne zna šta je sa *Albumom*. Spasila je živote mnogih ljudi koje je kralj Milan olako osuđivao. U memoarima Natalija je napomenula da je kao devojčica mnogo volela pozorište, a naći ćete podatke da je pomagala beogradsko Narodno pozorište, da je pozivala na gostovanje francuske glumačke trupe. Podržavala je jednu od najboljih tadašnjih srpskih glumica, Milku Grgurovu, i to na razne načine. Na primer, u to vreme glumica nije mogla da se uda za oficira, ali je kraljica odobrila njeno venčanje. Kraljica je Grgurovoj poklanjala svoje haljine, jer u to vreme glumice su same, sa veoma skromnim primanjima, morale da brinu o pozorišnim kostimima. Postoji podatak da je osim velikog angažmana u Beogradskom ženskom društvu kraljica Natalija bila aktivna i u Literarnom odboru tog društva."

Proletos je u Istorijskom muzeju održana izložba *Natalija Obrenović u fondu Branka Stojanovića,* sad su objavljene dve knjige o njoj – da li je to nagoveštaj vraćanja interesovanja javnosti za ovu dinastiju? I ako jeste, smatra Svetlana Tomić, razumljivo je: to je vreme kada se gradio nacionalni identitet, kada se išlo ka modernizaciji Srbije, kada su se dešavale bitne promene društva u svim sferama, pa je zato prisutna i aktuelnost Obrenovića. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Pisci o umetnicima: **O Vladimiru Nikoliću**

ČOVEK KOJI JE OPLAKAO MARSELA DIŠANA

Piše: **Vladimir Kecmanović**

NA GROBU MARSELA DIŠANA: *Godišnjica smrti*, 2004.

Kada sam upoznao Vladu Nikolića, dvoumio se između kičice i gitare.

Već je bio završio likovnu akademiju, ali ga je srce vuklo muzici.

I negde baš tada je preduzeo dva na prvi pogled nevezana koraka koji iz današnje perspektive mogu da se tumače kao jedinstven umetnički debi.

Jednu svoju sliku – oblačiće koji su asocirali na dečji rad – umnožio je i kao plakat polepio širom Beograda.

A onda je gitaru prebacio preko leđa i krenuo na "turneju" po Evropi.

Autostopom je obišao Stari kontinent, za hleb zarađujući kao ulični svirač.

Sa puta se vratio zadovoljan onim što je doživeo, ali i sa odlukom da gitaru ostavi za trenutke dokolice, a da se do kraja posveti likovnoj umetnosti.

Pokazalo se, naime, da oni oblačići kojima je namenio ulogu plakata, baš kao i uloga savremenog trubadura koju je igrao tokom jednog leta, mogu da se udruže u samo jednoj oblasti.

Ta oblast se zove konceptualna umetnost.

A ona se, uglavnom opravdano, doživljava kao primarno vizuelna.

Ne spadam u fanove konceptualne umetnosti, što ne znači da ne poštujem njena vrhunska ostvarenja.

Problem s tom umetnošću je, međutim, što predstavlja eldorado za netalentovane folirante koji joj pribegavaju kako bi mogli da prtljaju po nečemu što ni sami ne razumeju, zaštićeni činjenicom da je bezvrednost njihovih sočinjenija teško dokazati.

U oblasti koja mi je bliža jer se njom aktivno i profesionalno bavim, za razliku od slikarstva kojim sam se nekada bavio amaterski, pa prestao, a nemam iluziju da ću, i ako opet počnem, dalje od amatera dogurati – u književnosti, dakle – konceptualnoj umetnosti je na izvesan način slična savremena poezija.

Uzme čovek, napabirči određen broj reči koje pompezno zvuče, ili čak i ne zvuče, i hajde dokaži da nije genije!

I mada sam u književnu umetnost, kao što rekoh, bar nešto verziraniji nego u likovnu – ni tu mi ne pada na pamet da se prihvatam ćorava posla i tvrdim da je bezvredno nešto za šta mi se čini da bezvredno jeste.

Kao što, zaista, baš kao i kada je u pitanju konceptualna umetnost, i nisam siguran da je bezvredno sve što se meni bezvrednim čini.

Ali sam, zato, kada mi se dopadne neki konceptualni rad ili neka savremena pesma, siguran da to što mi se dopalo jeste vredno.

A umetnost Vladimira Nikolića mi se dopala na prvi pogled.

Ono što se u oblačićima tek moglo naslutiti, naime, zablistalo je u njegovim prvim „pravim" konceptualnim radovima koje pamtim.

Reč je o nizu fotografija automobila različitih firmi i modela, pored kojih stoji umetnik, izrazom lica imitirajući njihove „face".

Izrazito vizuelno efektna, ova višeznačna igra, koja može da se tumači i kao žestoka parodija na fetišizaciju produkata masovne proizvodnje, ali i kao njena vorholovska afirmacija – što će se desetak godina kasnije potvrditi kada Nikolić bude pozvan da uradi posebnu verziju svog ranijeg rada, posvećenu istoriji Mercedesovih automobila i izloženu u Mercedesovom muzeju u Štutgartu – za ljude koji poznaju autora ima jedno dodatno značenje.

Ovim radovima, naime, Vladimir Nikolić ne parodira imaginarnog konzumenta identifikacije sa produženom muškošću na četiri točka, nego bukvalno samog sebe.

Iako je do kraja svestan apsurdnosti te ljubavi, Nikolić zaista gaji erotsku fascinaciju četvorotočkašima.

I upravo zato njegova parodija nije lišena onoga bez čega je uspešna parodija nemoguća – naklonosti prema predmetu koji joj se podvrgava.

Negde u vreme kada nastaju Nikolićevi autoportreti sa automobilima iliti autoportreti automobila sa Nikolićem – duhoviti majstor autoironije koja mu daje pravo da bespoštednom ironijom ošine svet koji ga okružuje – udara na najosetljivije mesto – sopstvenu umetničku sujetu.

Jedna sporedna ulica u Zemunu baš tada je dobila ime izvesnog heroja koji se zvao upravo Vladimir Nikolić.

Tako je umetnik Vladimir Nikolić, vlasnik imena i prezimena sa kojim se nije lako probiti iz anonimnosti, budući da postoji bezbroj ljudi koji se isto kao on zovu ili prezivaju, a nije ih malo koji se identično i prezivaju i zovu, dočekao svojih pet

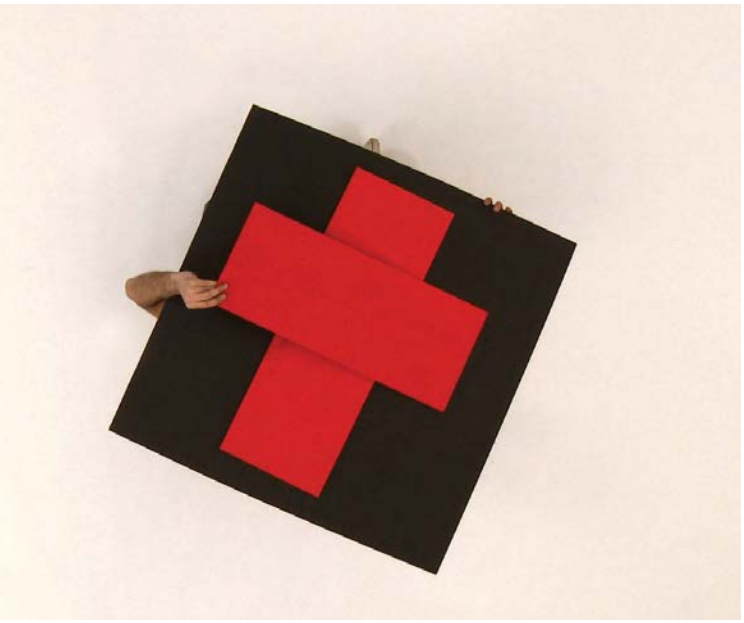
***Ritam*, 2001.**

minuta, otežavajuću okolnost pretvarajući u prednost, istovremeno i od svog bizarnog problema i od sopstvene prirodne težnje za afirmacijom praveći lakrdiju u kojoj se ne zna ko pije a ko plaća – izložio je fotografiju na kojoj je tabla ulice sa imenom istim kao njegovo, a uz fotografiju i pismo kojim se nadležnima zahvaljuje na odluci da afirmišu nova umetnička stremljenja, jednog mladog stvaraoca još za života pretvarajući u "besmrtnika".

Kao što ljubav prema automobilima ne može uspešno da parodira neko ko je ne oseća, i kao što sopstvenoj sujeti ne može da se naruga neko ko nije sujetan, tako ni verovanje ne može ozbiljno da problematizuje neko u sebi ne poseduje značajan religiozni potencijal.

Racionalistički skepticizam i iskonska vera koji se u autoru bore još od rane mladosti, otelovljeni su u delu *Ritam*, koje stvara u vreme kada sa stastičnih prelazi na pokretne slike.

Nekoliko ljudi koji se krste u ritmu tehno muzike, a sa kojima je Vladimir Nikolić obišao svet, mogu da budu shvaćeni i kao afirmacija verovanja u vremenu koje deluje veri nenaklonjeno, i kao jasnog vrednosnog stava lišena sprdačina sa hrišćanstvom i tehno muzikom, i kao žestoka kritika religije, i kao – imajući u vidu vremensko-prostorni kontekst u kom je rad nastao – osuda zloupotrebe religije u političke svrhe; a najispravnije bi ih bilo shvatiti kao sve navedeno, ali, pre i iznad svega, kao autoparodijski komentar autorovog rvanja sa vernikom i ateistom u samom sebi.

***Slika*, 2009.**

Ključni skok u Nikolićevoj umetničkoj karijeri, međutim, predstavlja trenutak u kom, sposobnost za autoironiju i ironiju napregnuvši do vrhunca, stvara svoje, barem po meni, najznačajnije delo.

Sa Milicom, poluprofesionalnom narikačom sa severa Crne Gore, odlazi u Francusku, na grob Marsela Dišana, gde Milica nariče, a performer Nikolić, u crnom odelu, dostojanstveno odaje poštu velikom umetniku bez kog konceptualna umetnost, barem u formi u kojoj nam je poznata, teško da bi bila moguća.

O organizaciji ovog putešestvija, sa svim peripetijama koje su ga pratile, mogao bi se snimiti još jedan, ništa manje zanimljiv video rad, što će umetnik, koji je lukavo i mudro ključne momente zabeležio kamerom, moguće je jednog dana i učiniti.

Ali, hajde da vidimo šta nam u primarnom radu Vladimir Nikolić "poručuje".

Na prvom planu, umetnik, zaista, odaje poštu svom velikom prethodniku.

Na drugom, međutim, i to je ono čega je duboko svestan, baca rukavicu u lice neokolonijalnom tretmanu umetnika iz Trećeg sveta i onoga što se kao Treći svet tretira, a u šta se zemlje "Zapadnog Balkana" još od početka devedesetih godina prošlog veka, delom prećutno, delom glasno ubrajaju.

Od tih umetnika se, naime, očekuje "etno".

Tražili ste "etno" – gledajte ga, kaže im Nikolić. Ali ćete ga gledati u kontekstu koji nipošto niste očekivali.

Na trećem planu, koji bih izdvojio iz mnoštva nivoa na kojima se može posmatrati ovaj rad, a koji će ovom prilikom ostati prećutani – Nikolić, posredno, baca rukavicu u lice i svojim domaćim kolegama, koji, za razliku od njega, u vladajuće trendove u savremenoj umetnosti pokušavaju da se uključe sa mnogo manje talenta, hrabrosti, inteligencije, a o moralu da ne govorimo.

Iako je tog aspekta delom sigurno svestan, a delom, možda, i nije, Nikolić je, naime, ovim radom, mada mu to nije bio »

ili barem nije bio primarni cilj, nabio prst u oko onim srpskim umetnicima koji "etno", bez ironijske distance, zaista pokušavaju da prodaju, ali i onim koji neokolonijalnom tretmanu pokušavaju da se na inferioran način suprotstave, pokušavajući da neinvetivno kopiraju umetnost kakva se na Zapadu nekada stvarala i već uveliko se ne stvara – jer mode se munjevito i sve munjevitije smenjuju, zar ne – tako na najgori način potvrđujuci predrasude protiv kojih pokušavaju da se bore.

End last, bat not list, opasno je džarnuo najmoćniju skupinu srpskih konceptualista koji, bilo valjajući etno, bilo kopirajući zapadni stil iz naftalina, već dve decenije lepo žive zapravo prodajući ono što je godinama bila jedina srpska „umetnička" roba koju je neko sa one strane rahmetli Gvozdene zavese zaista hteo da kupi. A to je – "suočavanje sa sopstvenim zločinima".

I onda se, u momentu kada "suočavanje sa sopstvenim zločinima", barem kada su Srbi u pitanju – delom zato što svako čudo traje tri dana, a delom zato što je broj srpskih umetnika raspoloženih da se "sa sopstvenim zločinima suočavaju" postao toliki da su zapadni kuratori došli u situaciju da im, kao onomad službenici nemačke okupacione uprave lokalnim denuncijatorima, kažu: "Dobro, ljudi, dosta je bilo" – pojavljuje momak sposoban da u najznačajnije svetske galerije stigne na način koji ne samo da je originalniji i dostojanstveniji od njihovog, nego je dostojanstveniji i originalniji od bilo čega što bi oni u vlažnim snovima mogli da naslute.

***Slika*, 2009.**

Prećutali su mu ovaj uspeh, ali su ga sačekali na sledećoj krivini. Kada je napravio video rad u kom paralelno prikazuje snimak atentata na jugoslovenskog kralja Aleksandra Karađorđevića i marsejsku ulicu u kojoj se taj atentat odigrao snimljenu u naše vreme – počeli su da gunđaju: "Nikolić se dodvorava desničarima!? Nikolić je prikriveni nacionalista!?"

Nisu uspeli da mu naude jer istinskim umetnicima, koji su uz to samosvesni – a Vladimir Nikolić je samosvestan istinski umetnik – suštinski nauditi nije moguće.

Nisu uspeli da ga ometu ni praktično, u svakodnevnoj karijeri, jer je njegova umetnost "preko grane" već toliko priznata da joj lokalna pakost i glupost percepciju omesti ne mogu.

Njegovi radovi i dalje gostuju u najprestižnijim svetskim galerijama, a video rad *Slika* iz 2009. godine, u kojem umetnik izvodi apstraktne slike u formi performansa, nedavno se našao izložen pored radova Kazimira Maljeviča, Ela Lisickog, Gerharda Rihtera i drugih, u nemačkom Nacionalnom muzeju u Nirnbergu.

Značajan internacionalni uspeh koji beleži Vladimir Nikolić paradoksalno je nesrazmeran percepciji koju njegovo delo ima u Srbiji i "regionu", za šta su njegove zavidne kolege – valja biti pošten – krive samo delimično.

Većim delom, za tu nesrazmeru je kriv provincijalni strah "tradicionalista" od "modernih" tendencija koji se pravda gore pomenutom činjenicom da se među konceptualistima krije zaista veliki broj mediokriteta koji pokušavaju da prodaju rog za sveću iliti muda za bubrege, nepostojanje kriterijuma na ovdašnoj likovnoj sceni, ali i sveopšta tranziciona ignorancija prema umetnosti uopšte, u kojoj likovna umetnost, nekako, izvlači jedan od najdebljih krajeva.

Ali, kao što rekoh, istinskog i samosvesnog umetnika ne mogu omesti ni potcenjivanje ni slava, bili svetski ili lokalni.

Istinskog i samosvesnog umetnika sve što ga ne ubije – čini jačim.

Ono što je Vladimir Nikolić do sada uradio – a siguran sam i ono sto će u budućnosti uraditi – potvrđuje tu istinu. ¶

Projekat "Nema teorije" realizuju organizacija "Anonymous said:" i nedeljnik "Vreme", uz podršku Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.

DRAGAN ILIĆ

Andrija i Anđelka

Ovih dana završila se ko zna koja repriza serije "Vruć vetar". Od fantastične autorske ekipe ove, možda najpopularnije domaće serije, danas su sa nama Ljubiša Samardžić, Vesna Čipčić i autor Siniša Pavić. Serija je svojevrsni manifest Pavićeve poetike i danas dragoceni dokument socijalističkog života u SFRJ. Kada danas gledamo seriju, deluje potpuno neverovatno da je lenji Šurda, sa hronično niskim pritiskom, uspeo za 10 godina (koliko otprilike traje period koji pratimo) uspeo da promeni gomilu zanimanja, dobije društveni stan, skući se, osnuje porodicu i konačno pronađe sebe u ulozi vrhunskog ženskog frizera. U međuvremenu, poput lenjog Gaše menja poslove, taksira, odlazi u pečalbu, vozi kamion i živi na grbači roditelja, babe i ujka Firge. Šurda je dete socijalizma, želi da ostvari svoja prava iako ne ispunjava uvek svoje samoupravljačke obaveze. To je saga o socijalističkom hedonizmu, jednom društvu obilja, gde postoji sistem koji trpi i neradnike. "Vruć vetar" je prodat u zemljama bivšeg Istočnog bloka, pa su godinama Poljaci i Čehoslovaci pitali za "Šurdu" i znali za njegove tregere i karirani šešir. Tokom serije postoji i jedna nit, jedan san o vrhunskom užitku – a to je Grčka, o kojoj Šurda sanja dok igra omiljeni sirtaki, a špica serije je grčka tema: "A sad adio!"

Domaća porodična serija je bila i ostala najjači adut domaćeg TV programa. Naročito su deficitarne serije koje prate život u gradu, a najređe su one koje se bave mladim, savremenim parovima. Kada stvari postavite ovako, ispalo bi da nema publike za urbanu seriju o današnjim mladim parovima u Srbiji.

Priznajem da sam to pomislio kada sam video najavu za novu seriju na televiziji Prva koja je pored svega u nazivu imala i imena glavnih glumaca: "Andrija i Anđelka". Očekivao sam, iskreno rečeno, polivanje u stilu Pinkovih produkcija "Kuku Vaso" ili "Zvezdara". Na sreću, prevario sam se.

Predložak je popularni scenario nastao u Kanadi, koji je kasnije uspešno adaptiran u 25 zemalja, što pokazuje univerzalnost i globalizovanje savremenih muško-ženskih odnosa. Adaptaciju predloška "Un gars una fille" uradio je Vuk Ršumović, reditelj je Marko Manojlović a glavne uloge igraju Anđelka Prpić i Andrija Milošević.

Ova laka komedija bavi se savremenim problemima parova rastrzanih između posla, želje za bliskošću, potrošačke euforije i masovnih medija. Pomalo kao u "Pozorištu u kući", uloge su podeljene tako da je Andrija opušteni muškarac sa Balkana, a Anđelka željna sveta i trendova. Ipak, njihova ljubav uvek pronalazi način da pomiri različitosti i uspostavi ravnotežu. Ne može se reći da neko dominira u toj vezi jer su situacije i dijalozi živi i autentični kao na rolerkosteru.

Anđelka i Andrija, možda bez prvobitne namere, pokazali su da ovde ima dovoljno publike za pristojan i duhovit urbani TV program. Možda nam se dese izbori, a ja ne bih mogao sa sigurnošću da kažem za koga bi glasali likovi u seriji, što opet podseća na "Vruć vetar" ili "Pozorište u kući". Zamislite, tokom serija se nigde nije pominjala KPJ, pa što bi onda danas stranke bile tema kod Andrije i Anđelke

Isto je sa glumcima – Anđelka potpuno parira Andriji, a oboje pokazuju neverovatnu energiju i snagu talenta, što je pozitivno iznenađenje za širi krug gledalaca. Može vam se činiti nevažno, ali mislim da je važno dati ohrabrenje mladim parovima za koje je brak danas verovatno bauk. Ova serija to čini.

Ukoliko imate makar kakvo iskustvo zajedničkog života u vezi, sigurno ćete se prepoznati u nekoj od situacija, bilo da se bira nameštaj, odlazi kod prijatelja ili pravi roštilj. Ovaj model-par ne živi na Dedinju, ali odlazi u bioskop i pozorište, kupuje knjige i poznaje savremenu pop kulturu.

Rezultati gledanosti serije, koji su fantastični, veoma su me ohrabrili jer se pokazalo da postoji ozbiljan segment TV publike koji ne gleda rijaliti programe, ali se ne pronalazi ni u "Beloj lađi" ili tačnije u njenoj reprizi. Anđelka i Andrija, možda bez prvobitne namere, pokazali su da ovde ima dovoljno publike za pristojan i duhovit urbani TV program. Možda nam se dese izbori, a ja ne bih mogao sa sigurnošću da kažem za koga bi glasali likovi u seriji, što opet podseća na "Vruć vetar" ili "Pozorište u kući" gde se politika nikada nije pojavljivala eksplicitno. Zamislite, u serijama se nigde nije pominjala KPJ, pa što bi onda danas stranke bile tema kod Andrije i Anđelke?

Mnogo važnija tema su deca, odnosno odluka da li ih imati danas u Srbiji.

Ukratko, svakodnevne, naizgled male stvari i ljubav u doba svetske krize i obnovljenog jednopartijskog sistema – toplo vam preporučujem. ¶

SVAKO ZA SEBE, B

Kao nikada u poslednjih nekoliko decenija, u Siriji se na malom prostoru sukobljavaju interesi brojnih moćnih država – Amerike, Britanije, Francuske, Turske, Rusije, Irana, Saudijske Arabije, Katara, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Izraela. Lokalni rat odavno se pretvorio u globalno odmeravanje snaga

Od početka rata u Siriji pre četiri i po godine jedan od osnovnih utisaka je da nema pouzdanih informacija iz ove zemlje. Nemiri najavljeni kao još jedan od ustanaka u okviru Arapskog proleća kojim demokratija i sloboda dolaze u severnu Afriku i na Bliski istok, od početka na Zapadu tumačeni kao sukob između sila mraka oličenih u sirijskom predsedniku Bašaru el Asadu i njegovih golorukih protivnika, preko noći su prerasli u krvavi građanski rat. Niko čak ne zna da li je sukob počeo tako što je vojska pucala na mirne demonstrante u gradu Deri, na jugu Sirije, februara 2011, ili kada su "naoružani teroristi" zapucali na vojsku i policiju, jer obe su verzije u opticaju, zavisno od toga ko ih priča. Mada, pitanje je da li više ikoga i zanima početak rata u koji je danas, posredno ili neposredno, uključeno više svetskih i regionalnih sila nego u bilo koji vojni sukob u poslednjih nekoliko decenija.

Ne zna se ni koliko je ljudi do sada ubijeno. Opoziciona Sirijska opservatorija za ljudska prava, čije je sedište u Londonu i koju redovno citiraju svi svetski mediji, tvrdi da ih je više od 250.000. Logično je pitanje kako ovoj organizaciji uspeva da podatke emituje gotovo u realnom vremenu, kao da u svakom mestu, na svim zaraćenim stranama ima svoje predstavnike, mada organizaciju iz svog dvosobnog stana u Londonu vodi jedan čovek, sirijski imigrant koji je u Britaniju došao 2000. godine.

Od proverljivih činjenica, sigurno je da je Sirija postala prva država u kojoj u isto vreme direktno vojno intervenišu Sjedinjene Američke Države (od prošlog leta) i Rusija, od 30. septembra. Iako SAD deklarativno imaju isti cilj u Siriji kao Rusija – borbu protiv Islamske države (ID) – ne prestaju međusobne optužbe ko koga intervencijom podržava ili ruši sa vlasti. Kada se razgrne nepodnošljiva kakofonija, jasno je da SAD i njihovi saveznici kao osnovni cilj imaju uklanjanje Asada, a da je Rusiji prvenstveni cilj njegovo očuvanje na vlasti, uz borbu protiv njegovih mnogobrojnih unutrašnjih protivnika.

KO PROTIV KOGA U SIRIJI

Ko su sve, osim ID, neprijatelji sirijskog predsednika unutar zemlje, teško je razabrati, jer i tu je situacija takva da pouzdanih informacija nema. Od početka rata SAD i njihovi evropski saveznici, zatim Turska i zemlje Persijskog zaliva predvođene Saudijskom Arabijom, pričaju o "umerenoj opoziciji" i umerenim pobunjenicima koje oličava izvesna Slobodna sirijska armija (SSA). Javna tajna je da su se na istoku Turske naoružavali i u Siriju slali i "umereni" i ljuti džihadisti

BOG PROTIV SVIH

VETROVI NOVOG RATA: Artiljerija sirijske armije, borac Islamskog pokreta Sirije i francuski lovac Rafal
Foto: FoNet/AP

koji su pristizali iz mnogih zemalja sveta, pridružujući se nekoj od ekstremnih organizacija od kojih je najpoznatija bila Al Nusra front, sve dok mu slavu prošle godine nije preuzela Islamska država.

Ovih dana najavljuje se formiranje "Demokratskih snaga Sirije" sastavljenih od Kurda, hrišćana i "umerenih sunita", koje će, kao i SSA, pomagati SAD, pa antiasadovski front poprima tragikomične razmere bezbrojnih palestinskih oslobodilačkih frontova iz legendarnog filma *Žitije Brajanovo*.

No, osim pomenutog umnožavanja slobodnih vojski, ništa drugo u Siriji nije smešno. U haosu se može razabrati da borbu vode, što protiv Asada što među sobom, bezbrojne džihadističke grupe, klasične bande, grupe "umerenih" koje se često prelivaju kod "ekstremnih" čim dobiju oružje i obuku od stranih saveznika; na Asadovoj strani tu su plemensko-religiozne milicije, libanski Hezbolah, regularna vojska koja se, sudeći po nekim izveštajima o situaciji na terenu, drastično osula i oslabila.

Dopisnik BBC-ja iz Bejruta Džim Mur dao je jedno od objašnjenja uključivanja Rusije u sirijski rat. Mur kaže da vladine snage osokoljene ruskim vazdušnim udarima pokušavaju da povrate teritorije izgubljene početkom godine, severno od grada Hame, u centralnom delu Sirije i u planinama Latakije na severu, blizu obale. Latakija i njeno zaleđe u planinama su tradicionalno stanište alavita, šiitske sekte kojoj pripada i Asad, i jedna od retkih oaza mira u Siriji u koju rat još nije grunuo svom silinom. Rakete koje su u utorak 13. novembra pale u dvorište ruske ambasade u Damasku "u znak odmazde zbog ruskog bombardovanja pobunjenika", pokazuju i da su tačni izveštaji da su pobunjeničke snage u samom glavnom gradu dovoljno blizu da na takav način mogu da ugroze važne objekte. Čini se da su Asadove snage zaista oslabile toliko da to zabrine njegove saveznike do te mere da se odluče na direktnu vojnu pomoć, dok ne bude kasno. Do sada, ta pomoć je bila u oružju ili preko "savetnika", poput onih iz Irana.

SAVEZNICI I PROTIVNICI

Sami saveznici su tu zbog različitih interesa. Iran je od početka tvrdio da je osnovna svrha rata u Siriji bila rušenje »

RUSI SU DOŠLI: SU-34 u akciji
Foto: FoNet/AP

šiitske osovine Hezbolah–Sirija–Iran. Tu osovinu su strugale zajednički i SAD i zalivske zemlje predvođene Saudijskom Arabijom, a na sirijskom frontu se, kao i u Iraku, rasplamsao rat šiita i sunita, u kome sunitskim ekstremistima nije važno što su sirijski manje-više sekularni alaviti ideološki daleko od iranskih šiita. Kada je Islamska država počela u Iraku da preti svetim šiitskim mestima Nedžafu i Kerbali, to je bila crvena linija koja je Iran gurnula u otvoreniju podršku kako Iraku tako i Asadu. Od kada je popustila napetost između SAD i Irana zbog iranskog nuklearnog programa, Vašington kao da pomirljivije gleda na iransko angažovanje u regionu.

Rusija tvrdi da je jedan od razloga borbe protiv Islamske države strah za sopstveno dvorište. Kavkaz je blizu, odatle su u Siriju već stigle hiljade dobrovoljaca privučene novim "svetim ratom". Nije daleko ni Avganistan, u kome osvajanje Kunduza pokazuje da talibani dižu glavu i na severu, a sve su češće vesti o porastu popularnosti ID među lokalnim ekstremistima. A tu je i ponovno stupanje na svetsku scenu u velikom stilu, i to posle Ukrajine koja zbog Sirije deluje kao zaboravljeni sukob.

Na sirijskom frontu, i među prijateljima i među neprijateljima Asada, sklapaju se naizgled neverovatni savezi, pokazujući da se region trese u tektonskim promenama. Tragovi Saudijske Arabije i ostalih patuljastih država Zaliva sa ambicijama džinova, poput Katara i UAE, vuku se po svim bliskoistočnim i severnoafričkim ratovima poslednjih godina (Saudijci su se u te rabote uključili davno, još od Avganistana), a podrška gotovo redovno ide islamskim ekstremistima. Izraelu, koji u Iranu vidi vrhovnog protivnika u muslimanskom svetu, ne smeta da sa Saudijskom Arabijom prećutno bude na istoj strani kada je reč o opasnosti zbog uplitanja Irana u sirijski sukob i pokušaja da se minira proces otopljavanja između Irana i Zapada oko upotrebe nuklearne energije. Rusija razgovara i sa Saudijcima o Siriji, a pored protokolarnih izjava sa susreta visokih zvaničnika čuo se i jedan nepromenjen zahtev Saudijaca – Asad mora da ode.

Od regionalnih sila, u sirijski rat je do guše uvaljena i Turska, koja se bori sa svojim demonima i ponovno razbuktalim sukobima sa Kurdima. Deluje neverovatno da turski predsednik Erdogan, nekadašnji Asadov saveznik, nije mogao da predvidi kakav haos će mu se desiti u najbližem susedstvu kada je svom snagom počeo da podržava Asadove protivnike. Neposredne posledice tog haosa su trenutno više od dva miliona sirijskih izbeglica u Turskoj, bujanje radikalnih islamističkih grupa koje se neće zadržati samo u Siriji, buđenje sirijskih Kurda koji su pred zajedničkim protivnikom kao što je ID zaboravili stare svađe sa Asadovima. Sirijski Kurdi bacaju pogled u susedni Irak, gde je na severu faktički formirana kurdska država, dok Erdogan i dalje ponavlja da nema rešenja u Siriji dok Asad ne ode.

NOVI AVGANISTAN

Sirija neodoljivo počinje da liči na novi Avganistan – i tamo su prvo "borci za slobodu" u borbi protiv Sovjeta dobijali pomoć, pare i oružje, onda su zaratili među sobom, pa su mnogi prešli u redove terorista koji su nabujali i razmnožili se, baš kao i fukara kojoj je cilj da ubije, siluje i pljačka, sve pod izgovorom da to radi u ime vere i nacije. I tamo su milioni ljudi počeli da beže, prvo od kuće u druge gradove, pa u susedne zemlje, zatim dalje u svet, svesni da se u zemlju nemaju zbog čega vraćati, sve i da se rat sutra završi.

Ni Sirija ni Avganistan nisu više daleke države u kojima se divlja plemena međusobno kolju dok to ostatak sveta gleda na televiziji, već uz Irak, Somaliju, Eritreju i hrpu drugih egzotičnih geografskih pojmova dolazi u vidu unesrećenih ljudi u uspaničenu Evropu, koja bi sada da nekako reši probleme zbog kojih oni beže, mada bi se na primeru Sirije reklo da lekcije iz prošlosti nisu naučene.

Sa Zapada stižu predlozi rešavanja sirijske krize, uz koje se gotovo redovno pominje da nema kraja rata ukoliko Bašar el Asad ne ode sa vlasti. Na osnovu skorašnjih primera – u Iraku svrgavanje Sadama Huseina, u Libiji Gadafija – i ne treba mnogo pameti da se zaključi da to što njih više nema nije ništa rešilo u pomenutim državama, naprotiv (nema ni Osame bin Ladena, pa to svetskom terorizmu nije naudilo; jedino je vrhunsko terorističko strašilo postala Islamska država, umesto doskora neprikosnovene Al Kaide).

Vezivni faktor u Siriji nije Asad već strah. Na jednoj strani, taj strah je poguran od početka isticanom parolom ustanika "Hrišćane u Liban, alavite u grob". Posle četiri i po godine, strah kod onih koji beže iz zemlje okrenut je ka svim stranama u nekontrolisanom ratu.

Što se tiče samog Asada, vrhunac zapadne velikodušnosti čuo se iz usta Federike Mogerini, koja je pomenula ovih dana da bi on mogao biti uključen u neki pregovarački proces, no na takve nagoveštaje je Karla del Ponte još pre par meseci rekla da to ne znači da Asad na kraju ne bi odgovarao pred sudom za ratne zločine. Sa takvim perspektivama, znajući šta se desilo sa Gadafijem, Asad nema izbor osim da se bori do kraja. Kako god, trio Kameron, Oland, Obama uporno gura priču da u Siriji nema rešenja sukoba dok je Asada.

Foto: M. Turudić

Sirija nekada

Poneko od hiljada i hiljada izbeglica koje idu Evropom dobije lice u očima posmatrača, kroz lični kontakt ili medijsku priču sazna se njegovo ime i prezime, životni put, šta voli, koga ima od porodice, koga je izgubio. Još uvek, međutim, mnogi o Bliskom i Srednjem istoku ne znaju više od onoga što nude svetski mediji koji najčešće pominju te delove sveta kada postanu poprište sukoba. Otuda i iznenađenje, na primer, obrazovanjem izbeglica iz Sirije, njihovim sudbinama i životom pre rata.

Šta je bila Sirija do pre četiri i po godine? Etnička i religijska mešavina kojom se retko koja zemlja na Bliskom istoku mogla pohvaliti. Oko 90 odsto populacije činili su muslimani – suniti, alaviti, ismailiti, Druzi. Hrišćanska populacija činila je oko 10 odsto stanovništa i uključivala grko-katolike (Melkite), Grčku pravoslavnu crkvu, Sirijsku crkvu, Jermensku pravoslavnu crkvu, Rimokatoličku crkvu u Siriji, protestantsku zajednicu... Sirija je bila vrlo mlada zemlja, oko 39 odsto stanovnika imalo je do 14 godina, 58 odsto između 15 i 65 godina.

Prema podacima od pre nekoliko godina, stopa pismenosti u Siriji je bila veoma visoka, kod muškaraca 93 procenta a kod žena nešto više od 80 procenata. Inače, kada je reč o položaju žena, zahvaljujući socijalističkom uticaju i vezama sa SSSR, žene u Siriji su, u jednom periodu, imale jednake šanse kao i muškarci, zauzimajući visoke pozicije u pravnom i političkom životu. Godine 1967. osnovana je Generalna unija žena koja je bila rasprostranjena širom zemlje, a cilj joj je bio da ohrabri žene da preuzmu aktivniju društvenu i političku ulogu. Početkom 2000. Sirija je imala dve žene na ministarskim pozicijama i 24 članice parlamenta.

Obrazovanje se smatralo veoma važnom stavkom na društvenom i ličnom nivou. Jedan poznavalac tamošnjih prilika krajem devedesetih piše kako je za siromašne Sirijce "imati člana porodice koji pohađa univerzitet veliki ponos". Kada je reč o fakultetima, Sirija je uglavnom pratila francuski model visokog školstva. Inače, visoko školstvo je bilo besplatno. Osim državnih, i određeni broj privatnih univerziteta bio je dostupan Sirijcima. Privatni fakulteti su na obrazovnoj mapi Sirije počeli da se pojavljuju početkom dvehiljaditih.

Sirijska vlada je u periodu od 2000. do 2005. godine znatno povećala ulaganje u obrazovanje. Naravno, na mnogo čemu je iz oblasti obrazovanja još trebalo da se radi, ali je trend bio dobar (kada se čitaju izveštaji sa tamošnjih fakulteta, problemi zvuče više nego poznato – nedovoljna usklađenost obrazovnih profila i tržišta rada, nedovoljna fleksibilnost određenih studijskih programa, potreba za većom autonomijom univerziteta, uz naglasak da je Savet za više obrazovanje u Siriji svestan da postoji potreba za reformama u školstvu i njegovom bržom modernizacijom).

U osnovnim školama su bili obavezni engleski i francuski jezik. Prema podacima UNICEF-a, pre 2011. godine procenat sirijske dece koji je pohađao osnovnu školu iznosio je 97 odsto, dok u izveštaju organizacije "Spasimo decu" (*Save the children*) stoji da je taj broj sada prepolovljen, kao i da u oblastima kao što je Alepo, koje su teško pogođene borbama, tek oko šest procenata od ukupnog broja dece ide u školu. Britanski list "Gardijan" je jedan od tekstova o ovoj temi naslovio sa "Sirijska izgubljena generacija". U poslednje tri godine uništeno je 4000 škola, a oko tri miliona mladih je prekinulo školovanje.

Konačno, kada je reč o onome šta je Sirija bila, mnogi ističu srdačnost tamošnjih ljudi. Jedan od pratećih tekstova na stranici "Ljudi Njujorka" (*Humans of New York*) govori o mladom Sirijcu Mohamedu, studentu engleske književnosti iz Damaska, koji je, nakon što su mu brata ubili pripadnici ID, nekako uspeo da dođe u Beč, ostavši bez ičega. "Posle mesec dana stigao sam u Austriju. Prvog dana ušao sam u pekaru i sreo čoveka koji se predstavio kao Fric Humel. On mi je kazao da je pre četrdeset godina posetio Siriju i da su se tamo divno ophodili prema njemu. Tako mi je on dao odeću, hranu, sve. Postao mi je kao otac." Makar ova priča ima lep kraj – Mohamed je dobio austrijsko državljanstvo i nastavlja se svojim obrazovanjem.

JELENA JORGAČEVIĆ

Barak Obama se povodom Sirije požalio da nije bilo plana za "dan posle" Gadafija u Libiji, pa da se zato desilo to što se desilo, između ostalog da su nekadašnji "borci za slobodu" i saveznici ubili američkog ambasadora u Bengaziju. Kakav "dan posle" planiraju Amerikanci u Siriji iz onoga što su radili i rade u ovoj zemlji, ne vidi se.

Ne vidi se to ni iz reči zvaničnika Rusije, sa Vladimirom Putinom na čelu. Priče o sedanju za pregovarački sto lepo zvuče, no takav kraj se ne nazire. Trijumfalizam prati izjave ruske strane kada pričaju da su njihovi avioni za nekoliko dana više učinili u Siriji u borbi protiv ID nego američki od prošlog leta, ali Rusija je tek ušla u živo blato sirijskog rata. Trenutno, čini se da su ruski bombarderi povratili u ravnotežu opasno poljuljane Asadove snage, ali nema mesta euforiji i nadama da je Sirija zbog toga bliže miru. Prestrojavaju se i grupišu i protivnici najavljujući dug rat, Al Nusra front pozvao je muslimane u Rusiji da napadaju ruske civile.

Stotine hiljada očajnika koji nemaju gde da se vrate i dalje stižu u Evropu. Milioni njihovih sugrađana koji su još u Turskoj, Libanu, Jordanu, za ostatak sveta nisu trenutno toliko vidljivi, što ne znači da uskoro neće biti. Reklo bi se da u reci sirijskih izbeglica koja prolazi ovim krajevima nema nade da će se zbog novih dešavanja u njihovoj pokojnoj domovini nešto promeniti nabolje. Ima samo dodatnog užasa što je Sirija postala poprište i "novog hladnog rata" između Amerike i Rusije, a što je Kina već više puta zamerila nekadašnjim i sadašnjim svetskim silama. ¶

MOMIR TURUDIĆ »

Rat na dva fronta

Poslednji teroristički napad u Turskoj komplikuje krvave odnose Ankare s Kurdima i upozorava da Islamska država širi zonu svog delovanja i na Anadoliju

U terorističkom napadu dvojice bombaša samoubica kod železničke stanice u Ankari 10. oktobra, uoči sindikalno-levičarsko-kurdskog marša mira protiv tursko-kurdskih sukoba, ubijeno je 97 osoba, a povređeno najmanje 246.

Eksplozivne naprave punjene TNT-om i metalnim kuglama slične su onima koje su upotrebljene u Suruku 20. jula 2015. kada su u terorističkom napadu na učesnike mitinga za podršku kurdskim milicijama u Siriji stradale 32 osobe.

Posle početne sumnje da su napad možda izvršili kurdski levičarski ekstremisti, turska policija ipak saopštava da istraga upućuje na to da jedan od bombaša samoubica u Ankari može biti Junus Emre Alagez (25–30 godina) – stariji brat Adijarmana – Šeika Abdurahmana Alageza (20), pripadnika snaga Islamske države i izvršioca terorističkog akta u Suruku. Stižu vesti o hapšenju desetina pripadnika ćelija Islamske države (ID).

Nakon ovog terorističkog napada u Ankari, Istanbulu i drugim gradovima su održani masovni protesti Kurda koji su nosili veliki transparent s natpisom *Katildevlet*, "Država ubica". Kurdske partije optužuju vladu u Ankari ili za to da nije učinila ništa da spreči teroristički napad, ili čak da stoji iza njega. Sukoba kurdskih demonstranata i policije bilo je i posle terorističkog napada.

AUTOPUT ZA DŽIHADISTE

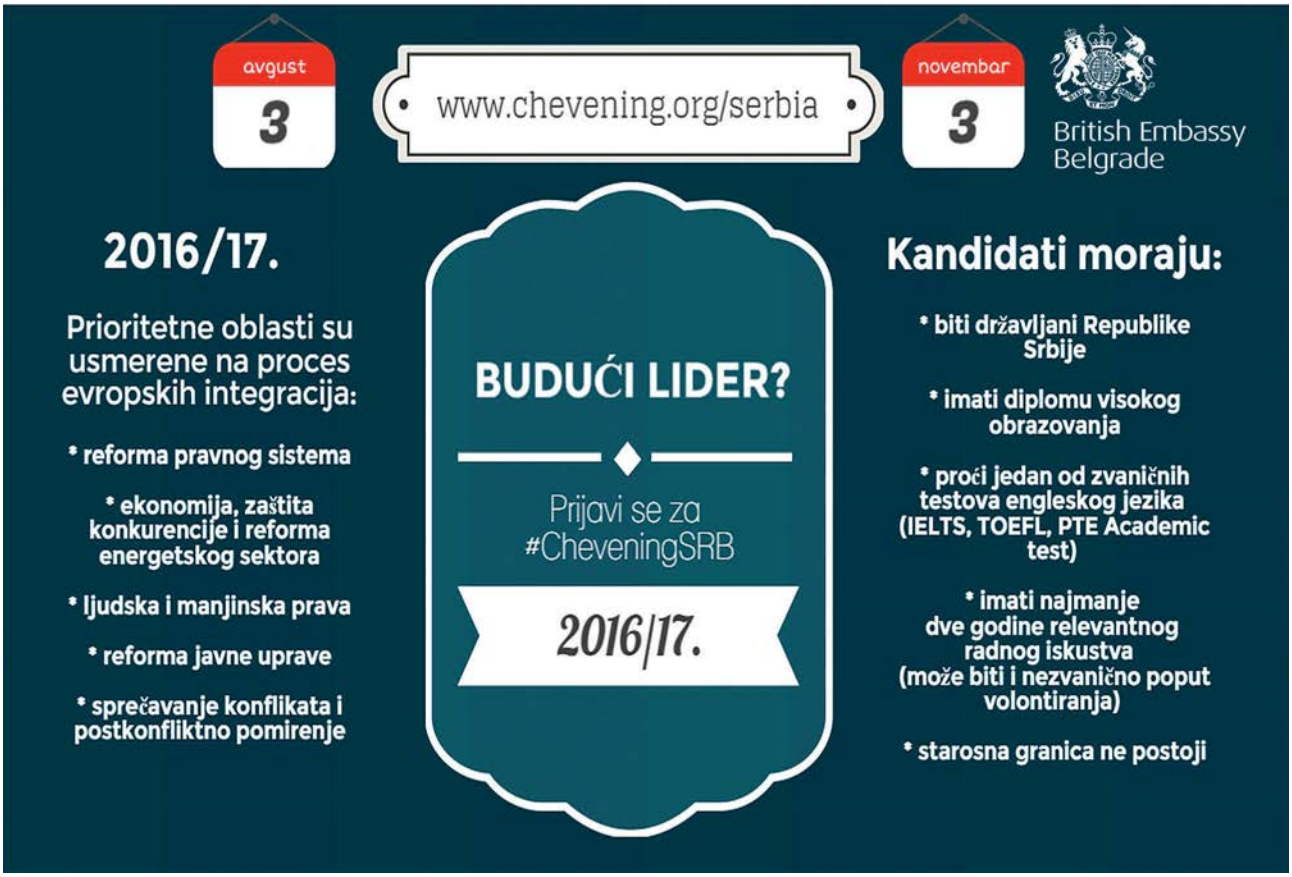
Turska je dugo zauzimala neutralan stav prema Islamskoj državi. U jednoj analizi BBC-ja se primećuje da je Turska predstavljala "autoput" kojim su u Siriju stizali dobrovoljci Islamske države iz Evrope. Sada se Turska suočava sa posledicama činjenice da u proteklih četiri-pet godina nije činila dovoljno u borbi protiv islamističkog terorizma.

Prošlog meseca, nakon obnavljanja sukoba u jugoistočnoj Turskoj, propalo je primirje potpisano 2013. godine između turske vojske i gerilaca Radničke partije Kurdistana (PKK), koja je osnovana 1973. na osnovu nacionalnog lenjinističko-revolucionarnog programa, a od 2005. deluje na osnovu programa "demokratskog konfederalizma naroda bez države", koja se od 1984. bori za pravo na samoopredeljenje Kurda i koju su Turska i njeni zapadni saveznici označili kao terorističku organizaciju.

List "USA today" procenjuje da se u Turskoj sada rasplamsava nerazrešiv rat između vladinih snaga i PKK, sličan onom iz devedesetih godina prošlog veka koji je odneo oko 40.000 života.

U poslednjih mesec dana više od stotinu turskih vojnika i policajaca i boraca PKK poginulo je u nizu sukoba koji su se odvijali gotovo svakodnevno, a mnogi civili su stradali u unakrsnoj vatri.

Spirala nasilja koja je zahvatila Tursku

MASAKR I POSLEDICE:
Ankara, 10. oktobar 2015.
Fot: Fonet/AP

nakon kraha primirja podudara se i sa političkom krizom u ovoj zemlji nakon izbora u junu 2015. Sa više od 10 odsto glasova i 80 mesta u turskom parlamentu, Kurdska narodna demokratska partija, koja je umerenija od PKK, privukla je Kurde koji su ranije glasali za Erdogana i tako onemogućila da njegova konzervativna Partija pravde i razvoja osvoji apsolutnu većinu u parlamentu. U nadi da će obezbediti željenu većinu koja mu je potrebna da bi sebi kao predsedniku države dao veća ovlašćenja, Erdogan je raspisao nove izbore za 1. novembar, pa se u kampanji razgorela ljutita antikurdska retorika.

NAROD BEZ DRŽAVE

Između 25 i 35 miliona Kurda, autohtonog naroda indoiranskog porekla, četvrte po veličini etničke grupe na Bliskom istoku, živi u Turskoj (11–15 miliona, što čini 15 do 17 odsto stanovništva), Iraku (5–7 miliona), Iranu (6–8 miliona) i Siriji (oko 2 miliona), Libanu...

Od početka XX veka Kurdi se bore za svoju nacionalnu državu Kurdistan. U međuvremenu je u nekoliko navrata stvarano nekoliko nepriznatih kurdskih državnih tvorevina, ali je tokom proteklih 80 godina svaki pokušaj Kurda da osnuju nezavisnu državu brutalno osujećen.

Nakon Prvog svetskog rata i poraza Otomanskog carstva, zapadni saveznici su kao pobednici u Ugovoru iz Sevra 1920. bili predvideli stvaranje kurdske države, međutim, taj ugovor nije primenjen, pa su, kada su Sporazumom iz Lozane između Turske i sila Antante određene granice moderne Turske, Kurdi ostavljeni sa statusom manjine u pomenutim zemljama.

Na severu Iraka Kurdi su ostvarili visok stepen faktičke autonomije u okviru iračke države u raspadu. Iran je prihvatio Kurde kao svoju manjinu i kurdski jezik kao manjinski. Na severoistoku Sirije izgleda da vlada neko stanje nenapadanja između snaga Bašara el Asada i Kurda, koji tamo imaju izvesnu kulturnu autonomiju, na primer pravo na učenje nacionalnog jezika u privatnim školama. Kurdski jezik (koji ima tri varijante) uz arapski ima službeni status u Iraku, u Iranu se priznaje kao regionalni jezik, dok se u Jermeniji smatra jezikom kurdske manjine. U Turskoj, u kojoj su ranije i sami nazivi "Kurdi" i "Kurdistan" bili nepoželjni, eskalacija krize ugrozila je Erdoganove pokušaje da s Kurdima postigne sporazum o jezičkoj i kulturnoj autonomiji, čime oni očito nisu zadovoljni. Pregovori su zapeli na uobičajenoj dilemi u takvim prilikama: da li prvo razoružanje pa onda autonomija ili prvo autonomija, pa onda razoružanje.

RAT PROTIV KURDA

Radnička partija Kurdistana je nakon terorističkog napada u Ankari, u atmosferi trodnevne nacionalne žalosti i predizborne kampanje, opet proglasila primirje i naložila svojim borcima da napuste kontrolne punktove na teritoriji koju kontrolišu u jugoistočnoj Turskoj, da se povuku u baze, da ne napadaju, ali da odgovaraju na napade.

Izgleda da turske vlasti na to gledaju kao na prozirni manevar. Erdoganove snage su tako obnovile akciju protiv Kurda i ušle u borbu na dva fronta – protiv Islamske države i PKK, koje se pak međusobno sukobljavaju.

Kurdske milicije su, inače, uključene u borbu protiv Islamske države, od koje brane svoju autonomnu oblast na severu Iraka i svoju enklavu na severoistoku Sirije (u oblasti koju nazivaju Ražava ili Zapadni Kurdistan), u čemu, kako izgleda, imaju podršku Amerikanaca, a s druge strane, i prećutnu podršku vlade Bašara el Asada.

Turski zvaničnici su tvrdili da će rat na dva fronta (protiv Kurda i protiv ID) biti uspešan, mada neki kritičari kažu da strategija Turske komplikuje njene dugotrajne probleme sa velikom kurdskom manjinom. Kao članici NATO-a, Turskoj je, inače, gledano kroz prste ne samo kad je protiv Kurda intervenisala na svojoj teritoriji, već i kad je protiv njih vodila kampanju na teritoriji Iraka. Iz EU i od humanitarnih organizacija stizala su verbalna upozorenja.

Turska se protivi vojnoj akciji Rusije u Siriji. Svoju vazduhoplovnu bazu Indžirlik na jugu Turske (inače NATO bazu) ustupila je avijaciji SAD za napade avionima F-16 na uporišta Islamske države.

Turska politika je da se pretvara da vodi rat protiv ID, a da u isto vreme nastoji da uništi PKK, ocenjuje Kerem Oktem, profesor u Centru za jugoistočnoevropske studije na Univerzitetu Grac u Austriji. Pitanje je koliko je ta procena još aktuelna. Događaji možda upozoravaju da Islamska država širi zonu svojih dejstava i na Tursku, u kojoj, kako se čini, ima snaga koje je podržavaju.

"Njujork tajms" piše da se Turska, koja je dugo podeljena nizom suprotnosti između sekularnih i religioznih, bogatih i siromašnih, Turaka i Kurda, suočava s nizom supstancijalnih bezbednosnih pretnji: od Islamske države, sunitskih militantnih grupa koje kontrolišu zone u Siriji i Iraku, do Radničke partije Kurdistana koja decenijama predvodi pobunu protiv Turske i marksističkih militantnih grupa koje su bile aktivne još tokom hladnog rata, a da reakcije iz svih segmenata turskog društva nakon terorističkog napada u Ankari pokazuju da je Turska u ratu sa samom sobom. Nemački nedeljnik "Špigel" u naslovu svoje analize kaže da je Turska nakon tog terorističkog napada – pocepana zemlja. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Srpski faktor u Beču

Od kraja Drugog svetskog rata Beč je "crveni" grad. Socijaldemokrate će u koaliciji sa Zelenima vladati i posle lokalnih izbora održanih 11. oktobra. Ali ne tako komotno kao do sada jer je desničarska Slobodarska partija Austrije (FPÖ) osvojila rekordnih 30,79 odsto glasova. Na rezultat su u dobroj meri uticali glasači srpskog porekla, kojih u Beču živi oko 180.000, a kojima se austrijski ksenofobični nacionalisti udvaraju kao "dobrim" strancima

PRIJATELJ SRBA: Hajnc Kristijan Štrahe

Foto: AP Photo

Za "Vreme" iz Beča

Već godinama je poznato da šef Slobodarske partije Austrije Hajnc Kristijan Štrahe ima veliko srce za Srbe. "Najveći srpski prijatelj" protivio se nezavisnosti Kosova, pokazuje veliko interesovanje za probleme i stremljenja za oko 300.000 stanovnika Austrije sa srpskim, pravoslavnim korenima. Srbi u Austriji, međutim, nisu homogena zajednica, baš kao što to nisu ni Turci ili Austrijanci. Oni su ovamo došli u različitim vremenima i sa različitim motivima, imaju različit socijalni status i zastupaju različita politička uverenja. Tako se Štrahe ne obraća "Srbima", već određenim grupama unutar srpske zajednice, kojima nacionalizam nije odbojan i koje politički kùpi, tamo gde su se zadesile: u ćorsokaku.

U februaru 2008. godine Štrahe je masivno podržavao protivnike nezavisnosti Kosova, pa je otišao i u Beograd da šarmira Srbe u tandemu sa Tomislavom Nikolićem, koji je tada još uvek bio zamenik šefa Srpske radikalne stranke. Kada je iste godine sa plavom brojanicom na ruci pozirao za izborne plakate u Austriji, pokazao je veliko umeće diplomatije i izborne tehnologije, jer su srpsku, pravoslavnu brojanicu kao takvu prepoznavali samo oni kojima je bila namenjena – u očima svih drugih to je jednostavno bila narukvica plave, dakle partijske boje (Slobodarce u Austriji zovu "plavi"). Pokazao je tako i da dobro vlada kodovima unutar srpske zajednice, jer se preko brojanice približio svima onima kojima je bliska Srpska pravoslavna crkva i sve što ona simbolizuje unutar srpskog nacionalističkog korpusa. U izbornoj borbi 2013. Slobodarska partija je vrbovala pozivom da "treba voleti bližnjega svoga", a pritom je eksplicitno mislila na srpsku zajednicu u Austriji.

I ove godine Štrahe je srpskom glasačkom telu u Austriji slao odgovarajuće signale: kako je on tokom bosanskih izbora 2014. stajao uz Milorada Dodika, ovaj mu se sada revanširao i pozvao bosanske Srbe u Beču da glasaju za FPÖ.

SLIČAN SE SLIČNOM VESELI

Konstelacija Štrahe–Srbi samo se na prvi pogled čini čudnom i disonantnom; kada se malo bolje pogleda, iz nje proizlazi nepobitna logika. Kada se Štrahe trudi oko naklonosti srpskih nacionalista, susreću se dve antiislamske struje koje jedna na drugu reaguju kao u odgovarajućoj latinskoj poslovici: similis simili gaudet.

Svojim prosrpskim kursom Štrahe, takođe, pruža satisfakciju onim Srbima koje je svojevremeno povredila u dobroj meri antisrpska, tj. prohrvatska politika Austrije tokom jugoslovenskog rata i koji su se zbog toga kao nacionalna grupacija u Austriji osećali marginalizovano. Imali mi ili nemali razumevanja za ovo kolektivno stanje, tek, Štrahe je to umeo da iskoristi, te je povređenim Srbima pružio iluziju da su zahvaljujući njegovoj politici dospeli u politički mejnstrim. Štrahe je tako požnjeo što su drugi posejali, dakle frustracije ljudi kojima zvaničnici nisu u dovoljnoj meri odali priznanje za njihov trud da se integrišu, koji su se osećali kao da su ostavljeni na cedilu, tj. da su saterani u ćorsokak. Bilo to sada pravedno ili ne, tek ironija političke sudbine je htela da upravo jedan političar netrpeljiv prema strancima profitira zbog propusta politike koja je devedesetih godina širila antisrpsko raspoloženje u Austriji.

STRANCI PROTIV STRANACA

U vreme izbegličke krize naročito desni populisti znaju kako da kod srednje i niže klase izazovu strah od socijalnog poniranja, a upravo bivše izbeglice i migranti, koji su mukotrpno u novoj zemlji izgradili koliko-toliko stabilnu egzistenciju, nisu imuni na desni populizam, koji svesno igra na to da bivše izbeglice napujda protiv novih izbeglica.

Jer, čista kampanja mržnje u smislu "napolje sa strancima" nije više svrsishodna čak ni za desno orijentisane snage, jer ni one više sebi ne mogu da dozvole da ignorišu realnost imigracionog društva i da se posve odreknu migrantskih glasova. ¶

MAŠA DABIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Skarfejs Pro

Kažu da je primer slabog novinarskog stila kada napišete da nešto ne pamte "ni najstariji građani". Ali, zaista, ko pamti vreme kada je Majkrosoft bio *cool*? Cinici će vam reći da to ne pamte ni najstariji građani jer Majkrosoft nikada nije bio kul. Za razliku od Epla koji je bio kul čak i kada ga je vodio onaj lik iz Pepsi-Kole, Džon Skali. Da li je moguće da će se to sada preokrenuti, da Majkrosoftovi proizvodi budu više kul od Eplovih?

Prva naznaka takvog prevrata došla je iz samog Epla, o čemu smo ovde pisali, i to kada su predstavili veći ajped sa tastaturom i stajlusom (električnom olovkom) što je neverovatno podsećalo na Majkrosoftov Surfejs tablet računar. Taj Surfejs, odnosno Pro verzija, bio je sumnjiv već duže vreme. Nije to bilo lako izgovoriti, ali stručnjaci su se uglavnom slagali da je to najbolji prenosivi računar na tržištu. Veličine tableta, ali sa punim performansama laptopa i to moćnog.

U poslednjih desetak godina Epl se u potpunosti okrenuo proizvodima za najšire korisnike, telefonima, satovima, laptopima i tabletima, dok je od softvera proizvodio tek operativni sistem i neke aplikacije. S druge strane, Majkrosoft je pravio softver za servere, biznis korisnike, ne napuštajući Windows naravno, ali priznajući potpuni poraz na mobilnim platformama. Windows ME, ošišana verzija Windowsa nije bio ni dobar ni kul, tako da su od toga ubrzo odustali i krenuli da u tablete pakuju ceo operativni sistem. Bilo je bolje, ali ne i kul.

Činilo se da je u vrhu napravljena podela. Majkrosoft će da pokreće servere i državne kompjutere, Epl će da pravi telefone i laptope za kojima se čezne i koristiće Majkrosoftov i Amazonov klaud, dok će Gugl sa Androidom da otima na obe strane.

Izgleda da Majkrosoft sada cilja više. I, što je zanimljivije, pogađa.

Prošle nedelje predstavili su novu, četvrtu generaciju Surfejs Pro tableta i Surfejs Buk, laptop kome se ekran odvaja od kućišta, dvostruko brži i na razne načine superiorniji od aktuelnog Makbuk proa. Na to su dodali i dva nova modela mobilnih telefona u Lumia seriji pod brojem 950, s tim što jedan ima oznaku XL, odnosno veći ekran (5,7 inča u odnosu na 5,2). Telefoni imaju pun operativni sistem i mogu se priključiti na monitor, tastaturu i miša, tako da rade kao pravi PC! Celo kućište u malom mobilnom.

Cena, prava sitnica. Majkrosoft je sa ovim uređajima ušao u najviši cenovni rang, telefoni koštaju od 550 dolara naviše, Surfejs laptop počinje od 1500 dolara pa do nebeske 3000 u najjačoj konfiguraciji. A tolike pare ne daju se za nešto samo zato što radi dobro, već mora da bude i kul. Sušta suprotnost svemu sa Majkrosoftovim znakom, gde smatraju da je računar više kul ako ima jači kuler.

Dva su zaključka: prvi je da tržište hardvera postaje ponovo uzbudljivo, telefon koji zamenjuje kompjuter mogao bi da bude novi hit u budućnosti; drugi je da će se tome radovati samo oni koji su spremni pozamašno da plate. Licitira se od 500 dolara. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije, uplatnicom	iz sveta, karticom
1 broj sa PDF-om	—	~~1,49~~ 1,33 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	23 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	30 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	37 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	50 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** sa naznakom za šta je uplata izvršena. **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun broj 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (podatke možete naći na istoj veb adresi). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

Usluge internet pretplate na VREME vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

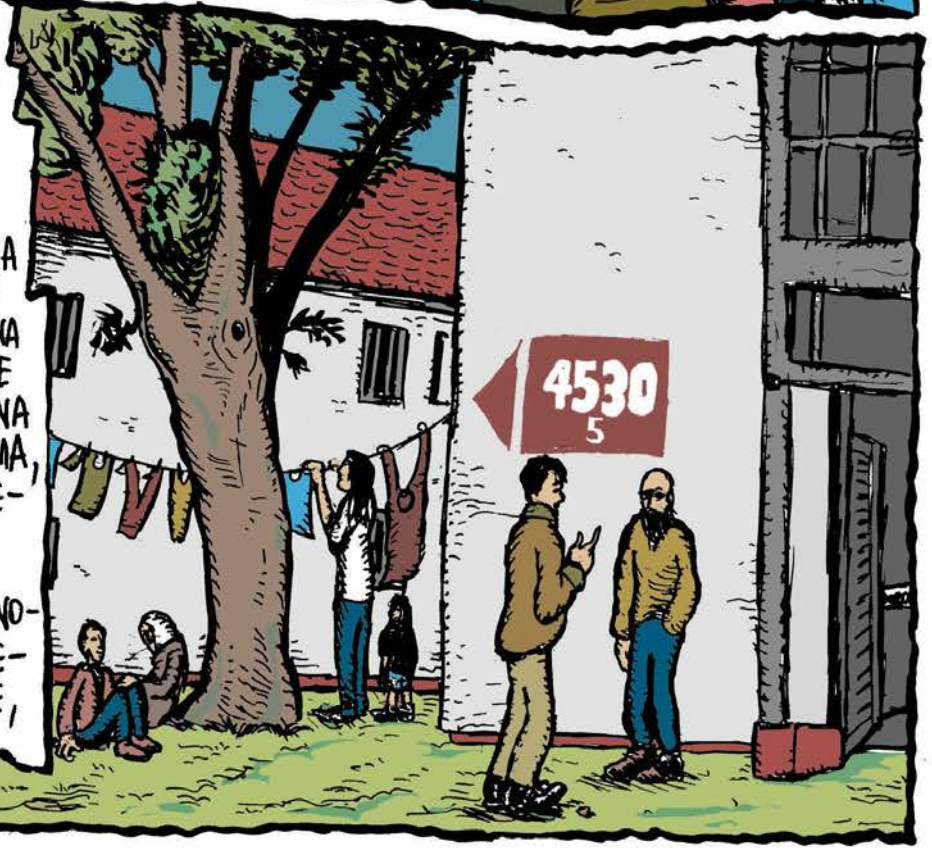
DOPISNICE IZ ŠTUTGARTA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

AVGUST I SEPTEMBAR 2015. ĆE BITI ZAPAMĆENI PO INTENZIVIRANJU IZBEGLIČKE KRIZE, I EMIGRANTIMA IZ RATOM ZAHVAĆENE SIRIJE (I DRUGIH ZEMALJA AZIJE I AFRIKE) KOJI, NA PUTU KA ZAPADNOJ EVROPI, PROLAZE KROZ BALKAN. SRETAO SAM IH U SRBIJI, I NA PITANJE KUDA IDU, ONI NAJČEŠĆE ODGOVARAJU: "ZA NEMAČKU", UZ ČUDAN SJAJ U OČIMA. IGROM SLUČAJA, U SEPTEMBRU SAM ŠE I SAM ZAPUTIO PRAVAC ŠTUTGARTA, POVODOM IZLOŽBE I UČEŠĆA NA DISKUSIJI...

INDUSTRIJSKI GRADOVI POPUT ŠTUTGARTA, BOGATI I PUNI OBEĆANJA, SU MEĐU GLAVNIM DESTINACIJAMA KA KOJIMA SE KREĆU MIGRANTI. VIŠE DESETINA HILJADA OVIH LJUDI JE TRENUTNO SMEŠTENO NA RAZLIČITIM LOKACIJAMA, OD SPECIJALNO GRAĐENIH KUĆA DO STARIH KASARNI... TOKOM POSLEDNJIH MESECI, MNOGI OD NJIH SU PREUSMERENI U DRUGE GRADOVE, ŠIROM NEMAČKE...

U OVOM TRENUTKU, MEĐU NEMCIMA PREOVLAĐUJE OSEĆAJ EMPATIJE, DOK NA TV-U POSMATRAJU MIGRANTE KAKO SE, PREVALJUJUĆI PUT OD VIŠE HILJADA KILOMETARA, SUKOBLJAVAJU SA DRŽAVNIM SLUŽBENICIMA NA GRANICAMA MALIH EVROPSKIH ZEMALJA. MEĐUTIM, CENA UDOMLJAVANJA TAKO VELIKOG BROJA EMIGRANATA BIĆE OGROMNA, NAROČITO S OBZIROM DA VEĆINA NJIH NE GOVORI NEMAČKI, I DA ZATO MOGU DA SE BAVE TEK OGRANIČENIM BROJEM ZANIMANJA... SVAKOG MOMENTA BI OSEĆANJA PREMA NJIMA MOGLA DA SE PREOKRENU U BES I NEPRIJATELJSTVO. GRUPE NEO-NACISTA (NAROČITO U ISTOČNOJ NEMAČKOJ) SU VEĆ VRŠILE NAPADE NA IZBEGLIČKE KAMPOVE.

S DRUGE STRANE, NEMAČKA JE NACIJA STARIH LJUDI, I POSTOJI STALNA POTREBA ZA POSLOVIMA U BOLNICAMA I STARAČKIM DOMOVIMA; MNOGI OD MLADIH IZBEGLICA ĆE IZVESNO TU NAĆI ZAPOSLENJE.

ŠTUTGART INAČE NASELJAVAJU PRIPADNICI 176 NACIONALNOSTI, UKLJUČUJUĆI VANEVROPSKE. OKO 60% DECE OVDE IMA JEDNOG ILI OBA RODITELJA IMIGRANTSKOG POREKLA. TO ČINI OVO MESTO PRISTUPAČNIJIM ZA PRIDOŠLICE. ŠTUTGART SAM NAPUSTIO UVEREN DA, UKOLIKO NOVI TALAS IZBEGLICA BUDE USPEŠNO INTEGRISAN, TO ĆE ZAUVEK PROMENITI TU ZEMLJU, DONOSEĆI NOVU ENERGIJU, NEKI NOV I VIBRANTAN KULTURNI AMALGAM...

Srećno mesto

Petra sedi za trpezarijskim stolom u maloj, svetloj kuhinji u iznajmljenom stanu na Voždovcu i uči hemiju i fiziku za sedmi razred. Njena baka sedi na kauču pored stola i pravi joj društvo dok uči, tu je da joj oljušti jabuku ili da joj spremi sendvič. Mir i tišina u kući, mlađa sestra je u školi, mama i tata na poslu. Samo baka i Petra, baka šuška novinama, unuka uči i prožima je osećaj miline, ceo stan miriše na supu. Petra tada nije znala da je taj osećaj nirvana, a i nije bila opterećena spoznajom da je taj trenutak prolazan. Srećno mesto bila je baka, a pomalo i učenje.

Termin *happy place* (kad sam bio srećan) često se koristi u američkim filmovima u situacijama kad se akteri suočavaju sa onozemaljskim silama, ono kad ih spopadnu furije, pa im isterivači duhova kažu da se u kriznim momentima treba fokusirati na lepe trenutke iz života. Najčešće se to srećno mesto nalazi na porodičnim fotografijama. I to pomogne, ljubav prevagne nad zlom. Kad su Petri kasnije nailazile furije, terala ih je po savetu filmskih egzorcista, prebacivala se u doba kad su svi bili mlađi i slađi, mama, tata i deca. Najsrećnije mesto bila joj je kuća, gde uopšte nije razmišljala o sreći jer nije imala vremena za to. Tek negde uveče, dok uspavljuje mlađe dete koje voli dugo da se uspavljuje i priča šta joj se desilo tokom dana i postavlja svakakva pitanja, tek tad, dok sviraju umirujući Mocartovi tonovi sa CD-a i mačka prede kraj njihovih tela, tek tad je Petra znala da je to sreća. I da će proći, što zna svak'.

Foto: B. Vasić

I prođe vreme, letovanje, zimovanje, srećna i tužna mesta se smenjuju, opet niko ne gleda da li je srećan ili nije srećan. Deca rastu, jabuka za zdrave zube, šargarepa za oštar vid, engleski utorkom i četvrtkom, odbojka sredom i petkom. Petra još ne razmišlja o tome šta je sve dobila u životnom paketu. Sve ide svojim tokom, planira se i ide se na roditeljske sastanke. Povremeno posećuje psihoterapeute i razmenjuje iskustva sa prijateljicama, da li je bolji ovaj ili onaj lek, ide na jogu i veruje u homeopatiju.

Nekad je zapljusnu srećna mesta iz rane mladosti. Na Hvaru je, letuje sa društvom u kampu Vira, prilično udaljenom od grada Hvara. Mnogo su mladi, najstarija osoba ima dvadeset jednu godinu, a najmlađa šesnaest. Kamp je smešten u prirodi među borovima, plaža je uređena i stenovita, mokri čvor pristojan, sve funkcioniše. Petra prvi put spava u plastičnom šatoru sa zatvorenim rajsferšlusom na ulazu. Uveče pešače do grada, idu u diskoteke, a u povratku čekaju da prvi kamioni sa lubenicama stignu na pijacu. Kupuju najveću lubenicu za veliko društvo. Put od grada do kampa ide više nizbrdo nego uzbrdo, idealan teren za kotrljanje lubenice. Puste lubenicu i ona ide, ide, pa stane, guraju je malo uzbrdo, ona krene nizbrdo, trk za njom da ne skrene s puta, pa opet uzbrdo. Ako se ne rasprsne usput (jednom je udarila u nešto i raspala se skroz, jeli su je na licu mesta), lubenicu odguraju do kampa i tu je ceo dan hlade u morskoj vodi. Nedavno je videla dečaka u Beogradu koji šutira plastičnu loptu-lubenicu i setila se svega.

Vesterli, Roud Ajlend, malo mesto na Atlantiku na koje se Petra uvek vraća u mislima. Tipičan američki piknik na plaži sa stolicama na rasklapanje, mešovitim društvom i gomilom hrane. Petra ne može da se seti kako se zvala Francuskinja (Mišel, ali nije sigurna) koja je donela preukusnu krompir salatu sa avokadom, ali zna da se ona posle tog leta vratila u domovinu i da žali zbog te odluke. U okeanu se kupaju samo deca, voda je ledena. Plaža u Vesterliju je ono što se na engleskom zove *mindsaver,* mesto koje ti se istetovira na mozgu. Tejlor Svift je u tom mestu kasnije kupila kuću.

Petra je letos prvi put videla mladunče sove u starom gradu u Rovinju, niko nije znao kako se ona našla na ulici. Neobičan stvor, netremice te gleda u oči, kostreši se i okreće glavu ukrug. Prolaznici je slikaju za Instagram. Celu noć su smišljali šta će sa sovom, poješće je mačke i galebovi ako nešto ne preduzmu. Dobri čovek iz komšiluka stavio je sovu-ćuka u gajbicu za voće i sutradan je odneo kod veterinara koji ju je uputio dalje. Sova je globalni simbol, print na pidžami ili privezak na ogrlici. Petra je pogledala na internetu šta predstavlja susret sa sovom i nailazi na različita tumačenja: sova je simbol iluminata, onih koji vide u mraku i čuvaju zabranjeno znanje; boginja Atina, koju povezuju sa umetnošću i mudrošću imala je sovu, a imao ju je i Hari Poter; Kikuju pleme u Keniji veruje da je sova znak smrti, i da će ako čovek vidi sovu neko umreti... Petra je spasila sovu, ne sekira se oko smrti, čeka da progleda u mraku.

A kad joj naiđu sivi dani, Petra u mislima kotrlja lubenicu i navodi je na pravi put, da se ne rasprsne. ¶

BILJANA VASIĆ

HR SRBIJA 2015

Crowne Plaza, Beograd
ponedeljak, 2. novembar 2015.

LJUDSKI RESURSI U DIGITALNOM DOBU

PROGRAM KONFERENCIJE

09.00 - 09.40 Registracija i Welcome Coffee
09.40 - 10.00 Otvaranje konferencije
10.00 - 11.00 Panel 1
HR u Srbiji
11.00 - 11.30 Case Study 1
Data driven recruitment
11.30 - 12.30 Panel 2
HR u digitalnoj eri
12.30 - 13.00 Coffee Break
13.00 - 13.15 Case Study 2
13.15 - 13.30 Case Study 3
13.30 - 14.30 Panel 3
Najbolje HR prakse
Izazovi Talent menadžmenta
14.30 - 15.30 Lunch break
15.30 - 16.00 Case Study 4
Angažovanost zaposlenih - alat za stvaranje visoko efikasne organizacije
16.00 - 17.00 Panel 4
HR u IT kompanijama
17.00 - 17.30 Coffee Break
17.30 - 18.00 Case Study 5
18.00 - 19.00 Panel 5
HR brendiranje poslodavaca
19.00 - 19.45
Zatvaranje konferencije i After Work Coctail Party

Učesnici. 200 profesionalaca iz oblasti medija, komunikacija, marketinga i HR-a; studenti, predstavnici NVO, Vlade Republike Srbije i Vlade AP Vojvodine.

Medijska pokrivenost. 64 magazina i 12 internet portala Color Press Grupe u celom regionu, dnevne novine, internet portali, nezavisni blogeri i TV stanice.

Akreditacije za medije: jelena.savic@color.rs

Prijava učešća: milos.turinski@color.rs

www.color.rs/HRSrbija2015

COLOR PRESS GROUP

#HRSrbija2015

OTKRIJTE NOVI BMW X1.

Novi
BMW X1

www.bmw.rs

Zadovoljstvo
u vožnji

BMW EFFICIENT**DYNAMICS.**
MANJA EMISIJA I VIŠE UŽIVANJA U VOŽNJI.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec